

Det nasjonale museumsnettverket i 2023

Rapporten omfatter de 61 museene som mottar fast driftstilskudd fra Kultur- og likestillingsdepartementets budsjett, over kapittel 328, post 70 – Det nasjonale museumsnettverket. Rapporten er utarbeidet på grunnlag av museenes statistikk- og årsrapportering for 2023, i tillegg til statistiske sammenstillinger og tidsserier som viser utviklingstrekk og prioriteringer over tid.

Status 2023	4
Utvikling og særtrekk ved de museumsfaglige områdene	5
Samlinger 2023	5
Kunnskapsutvikling 2023.....	5
Besøk og formidling 2023.....	5
Introduksjon	6
Museene i Det nasjonale museumsnettverket.....	6
Museene i Det nasjonale museumsnettverket – sortert etter fylker (per 2023).....	7
Museer som er ikke omfattet av rapporten	7
Kulturdirektoratets oppdrag.....	7
Museumsvurderingene 2013-2023	8
Forventninger til museene.....	8
Kultur- og likestillingsdepartementet.....	8
Museumsmeldingen	8
ICOMs museumsetiske regelverk.....	8
Spectrum samlingsforvaltningsstandard	9
Om rapporten.....	10
Datagrunnlag.....	10
Årsrapport	10
Museumsstatistikk	10
Kart og terreng	10
Datakvalitet og kvalitet på arbeidet.....	10
Metodisk tilnærming	11
Rapport 2023	13
Økonomi	14
Inntekter.....	14
Egeninntekter	15
Utgifter	16
Årsresultat	17
Billettpris versus tilgjengelighet – et dilemma.....	17
Organisasjon	19
Årsverk	20
Kjønnsbalanse i styre.....	23
Planverk.....	25
Frivillighet	26

Aktiv samhandling	28
Faglige museumsnettverk.....	28
Sosial bærekraft	30
Strategisk arbeid med mangfold – museene som samfunnsaktører.....	30
Immateriell kulturarv	32
Planmessig og tematisk arbeid	32
Klima og miljø	34
Planmessig arbeid med klima- og miljøtiltak	34
Miljøsertifiseringer og -tiltak	34
Kompetanseheving.....	35
Museumsfaglig arbeid med klima og miljø	35
Sirkulær økonomi	35
Samlinger	36
Omfanget av samlingene	36
Trygg bevaring.....	37
Oppbevaring av fotografi, gjenstander og farkoster	38
Tilstand på bygningssamlingene	40
Dokumentasjon av samlingene	41
Basisdokumentasjon	41
Tilgjengeliggjøring	44
Flytting av museumsobjekter	44
Helhetlig samlingsutvikling	44
Planverk og økt beredskap.....	44
Planmessig innsamling.....	45
Prioriteringer og revisjon.....	45
Representativitet	48
Samhandling	50
Samarbeid om magasin.....	51
ABM-samarbeid med Nasjonalbiblioteket	52
Kunnskapsutvikling	53
Planverk.....	53
Forskningskompetanse.....	53
Resultater av kunnskapsproduksjon og forskning	54
Utstillinger som del av museenes brede kunnskapsutvikling	54
Publikasjoner.....	55

Bred kunnskapsutvikling.....	56
Immateriell kulturarv og kunnskapsutvikling	56
Samarbeid og prosjekter for forskning og utvikling	56
Finansieringskilder	57
Utfordringer.....	58
Besøk og formidling.....	59
Systematisk tilnærming.....	59
Besøksutvikling.....	59
Tilgjengelighet – sikre tilgang for alle	61
Mangfold og inkludering	62
Språklig tilgjengeliggjøring.....	63
Formidling for mennesker med demens	63
Kunnskap om de besøkende	63
Arbeid med deltakelse, medvirkning og representasjon	63
Urfolk og nasjonale minoriteter	64
Medvirkning og samskaping	64
Ungdom er en viktig målgruppe.....	64
Skeivt kulturår	64
Museene som læringsarenaer	65
Pedagogiske undervisningsopplegg	65
Formidling av immateriell kulturarv	66
Digitale museumsbesøk	66
Digitale formidlingstilbud.....	67
Andre målgrupper for undervisning i museene	68

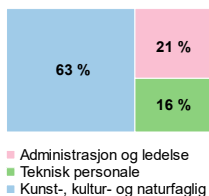
Status 2023

Det nasjonale museumsnettverket består av **61** museer med fast driftsstøtte fra Kultur- og likestillingsdepartementets budsjett, over kapittel 328, post 70

Til sammen drifter disse museene **531** besøksarenaer

Det var **3 083** lønna årsverk i museene, av disse var **83 %** faste årsverk

Fordeling av årsverk etter stillingsinnhold:

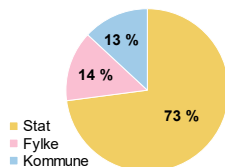

Økonomi

Museene hadde samlede inntekter på **4,93** milliarder kroner

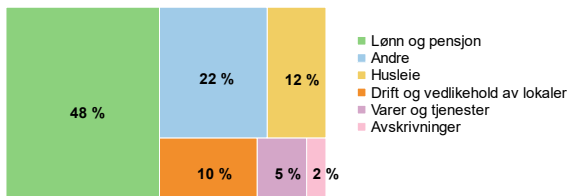
Av dette var **24 %** egeninntekter

Fordeling av offentlige driftstilskudd:

Museenes samlede utgifter utgjorde **4,94** milliarder kroner

Utgiftene fordelte seg slik:

Besøk

Totalt besøkstall for museene i Det nasjonale museumsnettverket var

6 587 531

42 % var gratisbesøk

Fem mest besøkte museumsarenaer

Nasjonalmuseet:	721 000
Norsk Folkemuseum:	308 282
Norsk Teknisk Museum:	220 785
KODE Kunstmuseer:	202 006
Blaafarvewærket:	142 559

Undervisning

586 000 barn og unge deltok i pedagogiske undervisningsopplegg i regi av museene

Møter med lokalsamfunn

Museene arrangerte **6 888** åpne møter, foredrag, seminarer og lignende

Kunnskapsproduksjon

Museene sto for **701** publikasjoner, fordelt på tre publiseringskategorier

I 2023 var **2 144** utstillinger og **137** vandretstillinger tilgjengelig for de besøkende

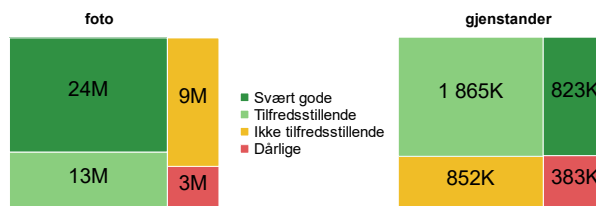
Samlingene

48,78 mill. fotografier
2,98 mill. kulturhistoriske gjenstander
622 054 kunsthistoriske gjenstander
202 979 arkeologiske gjenstander
116 150 naturhistoriske gjenstander
4 687 kulturhistoriske bygninger
1 777 farkoster på land
184 hageanlegg
162 kulturlandskap
123 flytende farkoster
78 teknisk industrielle anlegg

5 % av fotoene og **27 %** av de andre objekttypene er tilgjengelig digitalt

I tillegg hadde **57** museer arkiv/kildesamlinger og **18** museer hadde levende planter eller dyr i samlingene

Oppbevaringsforhold

Utvikling og særtrekk ved de museumsfaglige områdene

Samlinger 2023

- Stadig bedre oversikt gjennom planmessig og strukturert arbeid med ulike former for revisjon.
- Store etterslep begrenser videreutviklingen. Gjelder særlig restaurering og vedlikehold av bygg.
- Om lag 1,5 mill. av nær 4 mill. museumsobjekter (foto utelatt) er ikke dokumentert i henhold til standarden som ICOM setter.
- Manglende og dels usikker finansiering av nødvendige løft i samlingsforvaltningen.
- Positiv utvikling i andel av samlingene som er digitalt tilgjengelig.
- Mer restriktiv innsamlingspolitikk, men fortsatt en god del reell tilvekst.
- Reforhandling av avtaler med samlingseiere, for råderett og handlingsrom, fortsetter.

Kunnskapsutvikling 2023

- Museene fortsetter å styrke sin kunnskapsproduksjon i nært samarbeid med andre museer og ulike kunnskapsinstitusjoner.
- Rundt 90 % har forskningsplan (fra 59 % for 10 år siden).
- Forskningskompetansen øker: antallet ansatte med doktorgrad økte fra 109 til 120.
- Antallet publiserte forskningsartikler med fagfellevurdering holder seg nokså stabilt.
- Svak økning i totalt antall utstillinger. Av disse var om lag 30 % nye.
- Forskning virker ofte å være avhengig av ekstern finansiering for å gjennomføres.
- Museene flest er ikke godkjente forskningsinstitusjoner for å søke Forskningsrådets midler.

Besøk og formidling 2023

- Det samlede besøkstallet for museene i Det nasjonale museumsnettverket er nå tilbake på nivået før pandemien.
- 82 % av museene hadde økning i sine besøkstall.
- Barn og unge utgjør 25 % av besøkstallet, med totalt 1 619 825 besøk.
- Fortsatt økning i planverk på alle formidlingsrelevante områder.
- Fortsatt økning i andelen museer med plan for digital formidling og dialog (85 %).
- Mer strategisk og helhetlig tilnærming til arbeidet med digital formidling.
- Nedgangen i antallet barn og unge som har deltatt i pedagogiske opplegg fortsetter.

Introduksjon

Museene i Det nasjonale museumsnettverket

Med denne rapporten ønsker Kulturdirektoratet å presentere tall, tendenser og utviklingstrekk fra museene som inngår i Det nasjonale museumsnettverket samlet sett. Nettverket omfatter alle museer som mottar fast driftstilskudd over kapittel 328, post 70 på Kultur- og likestillingsdepartementets (KUD) budsjett. I 2023 var antallet museer 61, som til sammen driftet 531 interne besøksarenaer rundt om i landet.

De siste 20 årene har museene i Norge vært gjennom omfattende sammenslåingsprosesser, der en rekke store og små museer har blitt konsolidert i større regionale enheter. Av de 61 museene i Det nasjonale museumsnettverket, er det kun seks museer som ikke regnes som konsoliderte, da de kun har én besøksarena.

Museene i Det nasjonale museumsnettverket – sortert etter fylker (per 2023)

Agder

Aust-Agder museum og Arkiv
Næs Jernverksmuseum
Kunstsilo
Vest-Agder-museet

Innlandet

Anno museum
Gudbrandsdalsmusea
Lillehammer museum
Mjøsmuseet
Randsfjordmuseet
Valdresmusea

Møre og Romsdal

Nordmørsmusea
Nynorsk kultursentrum
Romsdalsmuseet
Viti

Nordland

Helgeland Museum
Museum Nord
Nordlandsmuseet
Norsk Luftfartsmuseum

Oslo

Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design
Norsk Folkemuseum
Norsk Teknisk Museum
Oslo Museum

Rogaland

Dalane Folkemuseum
Haugalandmuseet
Jærmuseet
Museum Stavanger
Ryfylkemuseet

Troms og Finnmark

Midt-Troms Museum
Museene for kystkultur og gjenreisning i Finnmark
Nord-Troms Museum
Nordnorsk Kunstmuseum
Perspektivet Museum
Sør-Troms Museum
Varanger museum
Verdensarvsenter for bergkunst - Alta Museum

Trøndelag

Museene Arven
Museene i Sør-Trøndelag
Museet Midt

Vestfold og Telemark

Norsk Industriarbeidermuseum
Preus museum
Telemark Museum
Vest-Telemark Museum
Vestfoldmuseene

Vestland

Baroniet Rosendal
Bymuseet i Bergen
Hardanger og Voss museum
KODE Kunstmuseer og komponisthjem
Kraftmuseet
Musea i Sogn og Fjordane
Museum Vest
Museumssenteret i Hordaland
Sunnhordland Museum

Viken

Blaafarvæværket
Buskerudmuseet
Drammens Museum for kunst og kulturhistorie
Galleri F 15
Henie Onstad Kunstsenter
MiA - Museene i Akershus
Norsk Bergverksmuseum
Østfoldmuseene

Svalbard

Svalbard Museum

Museer som er ikke omfattet av rapporten

Museene som mottar driftstilskudd over kapittel 328, post 78 på KUDs budsjett, museene under Sametinget og museer under andre departementer inngår ikke i rapporten. Det vil f.eks. si at rapporten ikke tar for seg status for universitetsmuseene, som mottar sitt driftstilskudd fra Kunnskapsdepartementet. Rapportens datagrunnlag finner du mer om under *Om rapporten*.

Kulturdirektoratets oppdrag

En del av det årlige oppdraget som Kulturdirektoratet utfører på vegne av KUD, består i å kvalitetssikre museenes statistikk. Innen 1. april hvert år kontrollerer Kulturdirektoratet at alle aktuelle felter i museumsstatistikken er fylt ut, at tall er oppgitt i rett format, og at større avvik eller endringer i innrapporterte tall fra år til år er korrekt. En annen del av oppdraget innebærer en faglig gjennomgang og vurdering av museenes årsrapportering og statistikk.

Statistikkarbeidet er et viktig ledd i Kulturdirektoratets arbeid, og legger grunnlaget for kunnskapsbaserte råd til KUD i saker som omhandler museumssektoren. Statistikken er også en indikasjon på hvorvidt museene i Det nasjonale museumsnettverket utvikler seg i tråd med vedtatt politikk, og brukes aktivt i utforming av forvaltning, rådgivning og konkrete utviklingstiltak.

Museumsvurderingene 2013-2023

I perioden mellom 2012/2013 og 2023 utviklet og utarbeidet Kulturrådet, senere Kulturdirektoratet, årlige institusjonsvise vurderinger av museene i Det nasjonale museumsnettverket. Utviklingen av museumsvurderingene sprang ut av det arbeidet med museumsstatistikken. Formålet var å undersøke om man på grunnlag av dataene man hadde om hvert enkelt museum, kunne vurdere institusjonenes arbeid på de museumsfaglige områdene, i tillegg til å si noe om utviklingen samlet sett. Arbeidet med å bearbeide og analysere disse dataene var, og er stadig, en viktig del av vårt arbeid som direktorat.

Med utgangspunkt i gitte kriterier og indikatorer for de museumsfaglige områdene, vurderte vi hvert enkelt museum. Institusjonenes rapportering om egen måloppnåelse på de ulike områdene ble vurdert opp mot de føringer som KUD gir i sine tilskuddsbrev, styringssignaler i andre relevante dokumenter, så vel som museenes egne målsettinger for rapporteringsåret. Rapporteringen ble også vurdert opp mot internasjonalt anerkjente definisjoner, konvensjoner og fagstandarder. Hvert vurderingsområde ble deretter gitt en karakter fra på en skala fra *ikke tilfredsstillende* til *meget tilfredsstillende*.

Med årets rapport presenterer Kulturdirektoratet museene som inngår i Det nasjonale museumsnettverket på en annen måte enn de tidligere museumsvurderingene. Les mer om vår metodiske tilnærming under overskriften *Om rapporten*.

Ved offentliggjøring av rapporten vil den suppleres av nettbaserte og interaktive visualiseringer, som viser en større del av museenes innrapporterte data enn tidligere.

Forventninger til museene

Kultur- og likestillingsdepartementet

Staten ved KUD har ansvar for den statlige politikken og forvaltningen av kulturområdet, herunder museene. Departementet stiller derfor overordnede krav og forventninger til museene i Det nasjonale museumsnettverket i tråd med gjeldende museumspolitik. Statens forventninger uttrykkes også i de årlige tilskuddsbrevene til museene. Utover det museumspolitiske, beskriver brevet andre forventninger, f.eks. knyttet til trygg økonomi- og ressursstyring, digital kompetanse og systematiske prioriteringer.

Museumsmeldingen

Stortingsmeldingen Meld. St. 23 (2020-2021) *Musea i samfunnet. Tillit, ting og tid* (museumsmeldingen), ble vedtatt av Stortinget i 2021, og setter retning for museenes arbeid i årene som kommer. De fem museumspolitiske målene beskrevet i meldingen, er: solid kunnskapsutvikling, relevant formidling, helhetlig samlingsutvikling, trygg bevaring og aktiv samhandling. Den statlige politikken legger bl.a. annet ICOMs museumsdefinisjon, UNESCO-konvensjonen om vern av immateriell kulturarv og Spectrum samlingsforvaltningsstandard til grunn for sine forventninger til museenes arbeid.

ICOMs museumsetiske regelverk

ICOM (International Council of Museums) er en verdensomspennende medlemsorganisasjon for museer og museumsansatte, som er tilknyttet UNESCO. Flertallet av museene i Det nasjonale museumsnettverket er medlemmer av ICOM. Organisasjonen setter internasjonale

standarder for hvordan museene skal arbeide, og det museumsetiske regelverket fastsetter minstestandarden for museer og museumsansattes praksis og yrkesfaglige adferd.

ICOMs definisjon av museer legges til grunn for museumsdrift i Norge. Den nye definisjonen ble vedtatt på generalkonferansen i Praha i 2022:

Et museum er en ikke-kommersiell, permanent institusjon i samfunnets tjeneste, som forsker på, samler, konserverer, fortolker og formidler materiell og immateriell kulturarv. Museene er åpne for publikum, tilgjengelige og inkluderende, og fremmer mangfold og bærekraft. De opererer og kommuniserer etisk og profesjonelt, legger til rette for bred deltakelse fra samfunnet og tilbyr varierte opplevelser for utdanning, underholdning, refleksjon og kunnskapsdeling.

Norsk ICOM er nasjonalkomiteen som ivaretar ICOMs interesser i Norge, og har rundt 750 medlemmer, både museumsansatte og enkeltmuseer. Organisasjonen er en sentral aktør i museumssektoren her til lands, og knytter museene sammen i et nettverk av internasjonale fagfora med mer enn 45 000 medlemmer fra 138 land.

Der museenes innrapporterte data kan si noe om hvorvidt de etterlever de forventningene som stilles til profesjonelle museer av ICOM, henviser vi til det aktuelle punktet i rapporten. Henvisningene til ICOMs museumsetiske regelverk refererer til den norske, digitale versjonen på Norsk ICOMs nettsider.

Spectrum samlingsforvaltningsstandard

Spectrum er en fritt tilgjengelig standard for organisasjoner som forvalter samlinger, og beskriver prosedyrer for hvordan museer kan utføre rutinemessige oppgaver i samlingsforvaltningen. Kulturdirektoratet har siden 2014 anbefalt at museene tar standarden i bruk. Bruk av standarden krever at museet formulerer overordnede styringsdokumenter for alle deler av virksomheten, og at museets ledelse må ta stilling til ansvarsfordeling, detaljnivå og prioriteringer i samlingsarbeidet. Det betyr at Spectrum vil kunne brukes på ulike måter i museene, men at minimumskravene som standarden setter, sørger for at museenes samlingsarbeid er i tråd med noen grunnleggende felles retningslinjer.

Om rapporten

Datagrunnlag

Rapporten tar utgangspunkt i museenes statistikk- og årsrapportering, sendt inn via Altinn til Kulturdirektoratet med frist 1. mars 2024. I tillegg bygger en vesentlig del av rapporten på statistiske sammenstillinger og tidsserier som viser utviklingstrekk over tid.

Årsrapport

Museene som mottar driftstilskudd fra KUD, skal hvert år utarbeide en rapport om museumsdriften i foregående år. Museene i Det nasjonale museumsnettverket rapporterer i fritekst om måloppnåelsen på egendefinerte målformuleringer knyttet til hvert av de fem museumspolitiske hovedmålene fra museumsmeldingen.

I tillegg skal museene rapportere i tråd med andre krav og forutsetninger som blir beskrevet i departementets tilskuddsbrev. Årsrapporten skal inneholde revidert årsregnskap, som gir et inntrykk av økonomisk utvikling og resultater i form av tall og tekstlige beskrivelser, i tillegg til en rapport om klima- og miljøtiltak.

Museumsstatistikk

Alle museer som er åpne for allmenheten med minst ett fast årsverk skal rapportere inn statistikk. «Statistikk om museum og samlinger» har blitt publisert av Statistisk sentralbyrå siden 1983, og har denne tiden vært et samarbeid med henholdsvis Statens museumsråd, Norsk museumsutvikling, AMB-utvikling, Kulturrådet og i dag Kulturdirektoratet. Datagrunnlaget om museenes arbeid blir stadig bredere, blant annet fordi museene over tid rapporterer på flere arbeidsområder. Det betyr at tidsseriene har ulik lengde. Denne rapporten omfatter kun museene i Det nasjonale museumsnettverket.

Kart og terreng

Vi skiller mellom «kart» og «terreng». Dersom museet rapporterer at de har planer og sier de jobber planmessig, antar vi at det stemmer, og spekulerer ikke i om opplysningene er sanne eller hvorvidt planene er gode eller dårlige. Kulturdirektoratet går ikke bak rapporteringer for å sjekke de faktiske forholdene.

Statistikk og rapportering må hele tiden vurderes i dialog mellom museene og Kulturdirektoratet, slik at kartet gir nyttig og mest mulig korrekt informasjon om terrenget. Slik må det være når vi skal gi et bilde av et samlet felt. Målet med Kulturdirektoratets gjennomgang og vurderinger er ikke å se alt, men fange opp viktige tendenser, prioriteringer og behov.

Datakvalitet og kvalitet på arbeidet

Museene svarer på en lang rekke spørsmål. Noen er enkle å besvare og gir sammenlignbare og representative tall. Andre krever større grad av tolkning og vurderinger fra museenes side, og gir dermed data som er mindre egnet for sammenligninger og sammenstillinger. I mange tilfeller er det opp til museene selv å sette kriterier for godt og dårlig. Det gir et bilde av situasjonen i museet i forhold til museets egne kvalitetskrav, måltall osv., og som sådan kan det sammenlignes med andre museer. Det sier derimot ikke noe om *den* registrering i *det ene* museet er like fyllestgjørende som i det andre. Rapporteringssystemet lar museer med begrensede ressurser sette seg oppnåelige mål. Dersom f.eks. Nasjonalmuseet for

kunst, arkitektur og designs krav til egen dokumentasjon og oppbevaring skulle danne standard, ville få andre museer vært i nærheten.

Noen spørsmål går på helt bestemte tall og størrelser – *har dere plan for digitalisering? Hvor mange gjenstander er oppbevart under tilfredsstillende forhold?* Slik spørsmål gir et slags helhetsbilde, alle må svare på det. Andre spørsmål er mer åpne – *hvordan vurderer dere samlingsutviklingen?* Slike spørsmål gir interessant informasjon, men når det er opp til hvert enkelt museum å trekke frem det de mener er viktig, så kan ikke svaret brukes til å slå fast noe for en hel sektor.

God oversikt gir enkel rapportering. Datakvaliteten kan med andre ord speile kvaliteten på arbeidet i museet. Har man full oversikt over magasiner og hva som ligger der, blir rapportering av oppbevaringsforhold enkelt. Anslag og mer eller mindre kvalifisert gjetning gir mindre presise data. Store avvik fra år til år, uten forklaring, antyder at museet enten ikke har oversikt, at praksis endres fra et år til et annet, eller at det ikke blir arbeidet langsiktig og planmessig.

Summen av forventninger til museene er stor. Svarene på hvorvidt museene innfrir må komme fra mange ulike aktører. Er utstillingene gode? Spør kritikerne. Er dokumentasjonen tilstrekkelig? Spør medarbeiderne som avhenger av den. Er nok av samlingene digitalt tilgjengelig? Spør publikum. Bidrar forskningen til noe vesentlig? Spør akademia. Er det nok besøk? Spør politikerne.

Hvilke spørsmål stiller Kulturdirektoratet? Vi spør om museene jobber etter faglige standarder, om de arbeider i tråd med vedtatte politiske målsettinger og om de når sine egne mål. Her ligger altså mange av kriteriene for vurderinger.

Mer eller mindre sikre tall, forskjellige metoder, ulike oppfatninger og tolkninger av spørsmålene bidrar til at svarene vi finner brer seg utover en skala fra nokså sikre resultater til mer eller mindre sikre indikasjoner. Vi diskuterer det underveis i denne rapporten.

Metodisk tilnærming

Med et overordnet mål om større åpenhet og tilgjengeliggjøring av datamateriale, har vårt utgangspunkt vært å benytte så mye av datagrunnlaget som mulig, gjennom tabeller og visuelle fremstillinger i rapporten.

I likhet med tidligere metodikk for museumsvurderinger, bygger årets rapport også på en gjennomlesning av all tilgjengelig tekstlig rapportering fra de 61 museene. Lesningen er gjort systematisk med et blikk på trender, utviklingstrekk, og felles utfordringer på tvers av museumslandskapet, og brukes i rapporten for å kontekstualisere, eksemplifisere og problematisere tallmaterialet og tallmessig utvikling.

Nytt med rapporten er et særskilt blikk på alle institusjonene i Det nasjonale museumsnettverket som helhet, og de utviklingstrekkene og utfordringene som gjenspeiles av tekstlig og tallmessig rapportering. Slik ønsker Kulturdirektoratet å bidra med et kunnskapsprodukt som kan nyttes av museer, samt på ulike forvaltningsnivåer og av andre interessenter.

Parallelt med offentliggjøringen av rapporten publiserer Kulturdirektoratet interaktive visualiseringer av museumsstatistikken på nett. Her vil det være mulig å se museene individuelt og sammenligne på tvers av institusjoner. Dette bygger på et ønske om økt tilgjengelighet av data og åpenhet rundt disse, men er også en funksjon ment for å ivareta og utvide museenes mulighet til å følge sin egen utvikling.

Denne nye metodiske tilnærmingen med nye sluttprodukter åpner for en rekke spørsmål knyttet til alt fra overordnet rapporteringsstruktur til detaljer i spørsmålsformer. Prosessen har belyst både styrker og svakheter ved dagens struktur, og vil bli et viktig element inn i videreutviklingen av rapporteringsstrukturen.

Rapport 2023

Økonomi

De 61 museene i Det nasjonale museumsnettverket er en sammensatt gruppe institusjoner av ulik størrelse og med ulike økonomiske forutsetninger. Museenes beliggenhet påvirker mulighetene for egeninntjening, og omfanget av arenaer og samlinger legger økonomiske begrensninger og føringer for museenes handlingsrom.

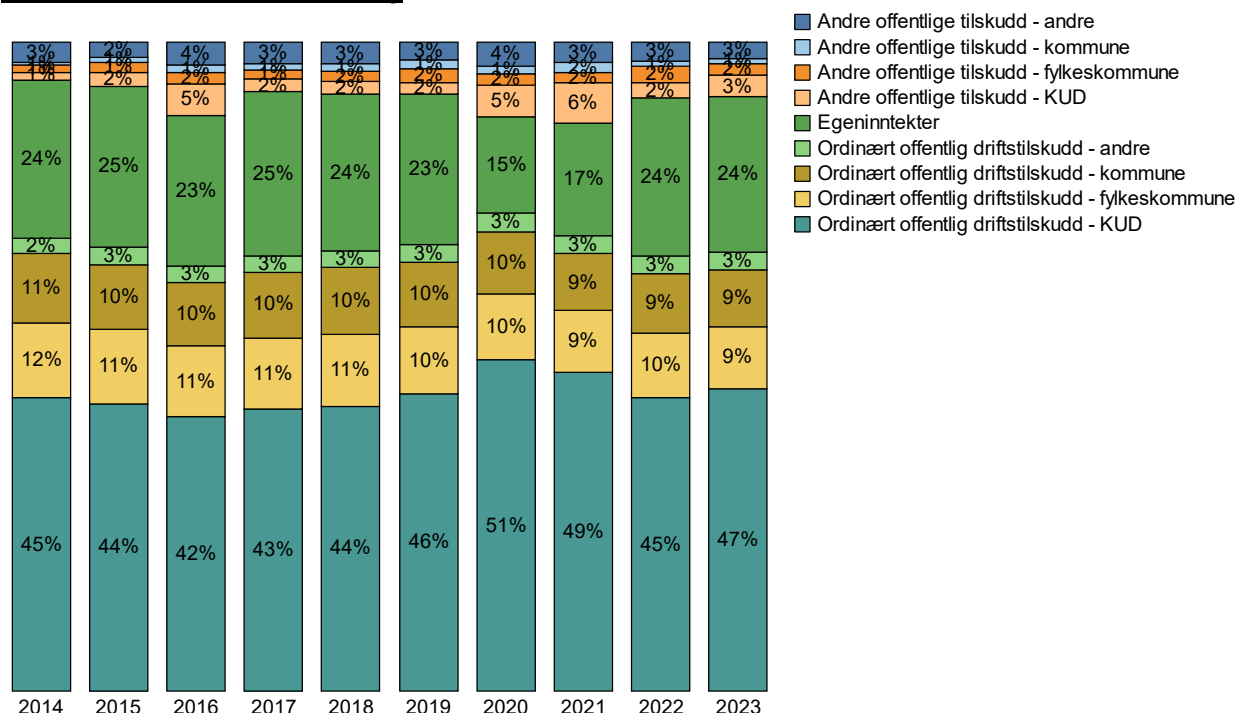
Inntekter

Museene hadde en samlet inntekt på 4,93 mrd. i 2023, en økning på rundt 10,5 % fra 2022.

Inntekter (i hele 1000)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Andre offentlige tilskudd - andre	90 117	73 605	120 532	113 907	118 182	110 607	153 159	139 973	131 133	129 278
Andre offentlige tilskudd - kommune	14 629	25 787	35 987	33 124	40 071	49 852	51 113	69 436	41 200	34 025
Andre offentlige tilskudd - fylkeskommune	35 061	44 327	60 388	45 357	53 282	77 841	67 488	75 843	106 863	85 625
Andre offentlige tilskudd - KUD	30 486	68 997	160 163	67 269	63 984	70 879	196 326	282 506	106 770	168 234
Egeninntekter	706 554	764 088	769 961	851 050	836 968	885 484	609 744	777 113	1 087 311	1 178 877
Ordinært offentlig driftstilskudd - andre	71 960	84 548	83 854	84 417	90 485	104 293	114 411	120 905	118 295	132 991
Ordinært offentlig driftstilskudd - kommune	308 068	307 715	319 892	336 536	352 560	379 100	391 747	401 770	412 893	436 240
Ordinært offentlig driftstilskudd - fylkeskommune	335 620	353 782	362 875	372 044	383 845	400 153	414 072	426 247	443 348	466 072
Ordinært offentlig driftstilskudd - KUD	1 310 785	1 362 493	1 400 600	1 456 760	1 514 860	1 752 230	2 075 525	2 211 880	2 014 387	2 299 840
I alt	2 903 280	3 085 342	3 314 252	3 360 464	3 454 237	3 830 439	4 073 585	4 505 673	4 462 200	4 931 182

Inntekter – prosentvis fordeling

I 2023 var 2,34 mrd. ordinært offentlig tilskudd fra KUD, og utgjorde 47 % av museenes totale inntekter. Sett bort ifra 2020 og 2021, var 2023 året med størst prosentandel ordinært offentlig tilskudd fra KUD siden 2014. Det har vært en 2-3 % nedgang i *ordinært offentlig tilskudd* fra kommune og stat over en tiårsperiode, med 9 % hver av totale inntekter for 2023. Museene mottar i flere tilfeller ordinære driftstilskudd og rapporterer til andre departementer i

tillegg til KUD. Slike andre ordinære offentlige driftstilskudd utgjør 3 % av de totale inntektene. Samlet utgjorde ordinære offentlige tilskudd fra stat, fylke og kommune 68 % av totale inntekter.

Andre offentlige tilskudd fra stat, fylke og kommune gjelder særskilte tilskudd/engangstilskudd fra offentlige bidragsytere. Her inngår blant annet kompensasjons- og stimuleringsstilskudd fra KUD til museene i Det nasjonale museumsnettverket. Vi gjør oppmerksom på at enkelte engangstilskudd og spillemidler fra KUD og andre tilskuddsytere ikke nødvendigvis inngår i regnskapstallene for 2023, da museene inntektsfører disse tilskuddene ved bruk. Dette gjelder spesielt tilskudd som mottas sent i budsjettåret.

Egeninntekter

I tilskuddsbrevene til museene forutsetter KUD at tilskuddsmottakeren utnytter sitt egeninntekspotensial og arbeider for å utvikle andre inntektskilder enn det offentlige tilskuddet. Etter pandemien har prosentandelen av egeninntekter til totale inntekter økt til førpandeminivå. Egeninntekter ligger stabilt på 24 % av totale inntekter i 2023, tilsvarende rundt 1,179 mrd.

Egeninntekter – i hele 1 000

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Digitale produksjoner								433	19	
Honorar			144	218	918	1 055	573	3 826	4 348	3 822
Andre varer	29 700	33 242	32 199	33 355	29 167	29 592	20 298	13 456	14 854	16 029
Sponsorinntekter	29 461	19 792	22 646	24 217	28 837	26 914	41 739	33 171	71 962	63 175
Andre tjenester	76 392	84 308	85 424	122 780	85 038	135 239	67 639	56 271	69 604	68 419
Utleie av lokaler	56 533	56 731	53 899	63 114	70 386	76 626	56 271	52 163	75 801	93 849
Gaver	46 865	59 995	50 323	66 432	50 296	49 178	79 872	135 635	112 254	110 028
Kaféinntekter	65 412	75 043	81 417	92 229	88 801	90 243	48 107	77 407	107 502	120 690
Butikkinntekter	92 005	94 541	104 282	106 083	110 326	106 545	67 601	88 288	117 312	137 540
Andre egeninntekter	141 028	155 882	118 489	110 200	131 248	133 421	111 623	166 677	212 797	192 719
Billettinntekter	169 158	184 554	221 138	232 422	241 951	236 671	116 021	149 786	300 858	372 606

I rapporteringen er egeninntekter delt inn flere inntektsposter. Billettinntekter står for 32 % av alle egeninntekter i 2023, med en økning på rundt 24 % fra 2022.

Sponsorinntekter økte kraftig i 2022, og nivået opprettholdes for 2023. Utleie av lokaler har hatt en stadig økning over en tiårsperiode, med en stor økning på rundt 24 % fra 2022 til 2023. Inntekter fra gaver fikk en kraftig stigning under pandemien med toppår i 2021. Fra 2021 har det vært en reduksjon i inntekter fra gaver på 19 %, men likevel en dobling fra nivået før pandemien.

For å imøtekomme departementets oppfordring om å utnytte sitt egeninntjeningspotensial arbeider museene med salg av tjenester, f.eks. innenfor bygningsvern og håndverk, utleie av lokaler, strategisk arbeid mot sponsorer og utvikling av butikk- og kafékonsept. Museenes billettinntekter har økt kraftig de siste to årene, og museenes skriftlige rapportering viser at dette i hovedsak skyldes økt besøk. Økte besøkstill fører til mer inntekter fra salg i butikk og kafe, men også i billettinntekter. 2023 var toppår for inntekter fra kafé og butikk.

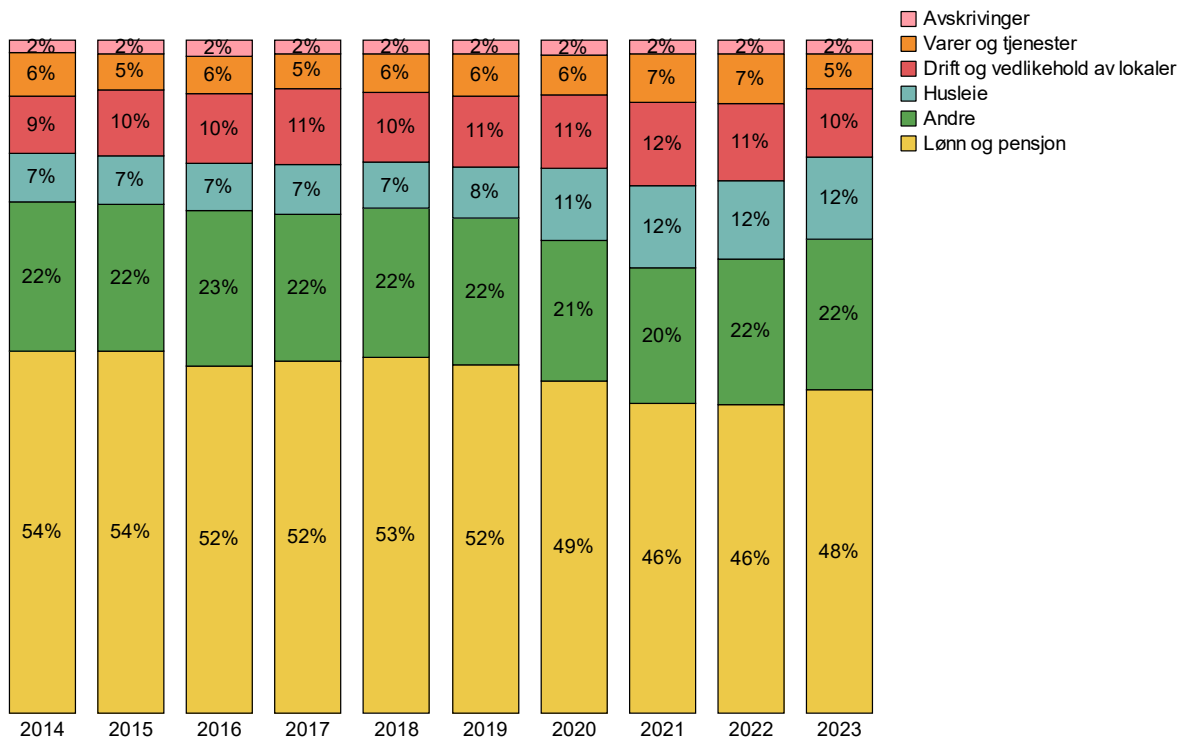
Utgifter

Museene i Det nasjonale museumsnettverket hadde totale utgifter på i overkant av 4,9 mrd. kroner i 2023. Dette utgjør en økning på rundt 3,95 % fra 4,75 mrd. i 2022. Hvis man holder Nasjonalmuseet utenfor, har det vært en 5,8 % økning i totale utgifter fra 2022 til 2023.

Utgifter i hele 1000

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Utgifter - Lønn (revidert regnskap)	1 404 713	1 439 674	1 488 718	1 564 372	1 629 908	1 711 818	1 630 401	1 805 493	1 975 126	2 135 516
Utgifter - Andre driftskostnader (revidert regnskap)	633 641	658 192	735 436	721 797	754 882	796 889	765 231	886 700	1 029 161	1 103 674
Utgifter - Husleie (revidert regnskap)	206 721	219 006	227 062	242 933	237 734	278 873	389 089	534 833	553 841	609 036
Utgifter - Drift av lokaler (revidert regnskap)	125 178	128 571	138 888	155 561	166 044	170 555	154 628	200 798	292 609	266 027
Utgifter - Vedlikehold av lokaler (revidert regnskap)	120 114	161 708	188 347	218 661	186 299	216 920	244 836	340 209	248 501	235 693
Utgifter - Andre varer og tjenester (revidert regnskap)	100 850	80 581	92 214	73 027	94 417	135 740	154 660	234 595	244 153	136 425
Utgifter - Pensjon (revidert regnskap)	134 549	175 834	153 317	162 243	180 639	187 401	178 319	202 219	200 423	233 403
Utgifter - Avskrivninger (revidert regnskap)	52 595	62 009	73 836	69 835	70 012	75 826	83 663	88 503	98 800	100 264
Utgifter - Butikk (revidert regnskap)	49 946	46 925	54 880	55 523	62 037	55 134	39 564	45 523	60 030	65 503
Utgifter - Kafé (revidert regnskap)	29 718	35 077	34 552	38 822	37 625	37 693	20 313	31 133	46 124	51 019
Samlede driftskostnader (i hele 1000)	2 861 625	3 007 577	3 187 250	3 302 774	3 419 597	3 666 849	3 660 704	4 370 006	4 748 768	4 936 560

Utgifter – prosentvis fordeling

Museene har en kostnadsstruktur med høye faste utgifter knyttet til personale og lokaler. Lønns- og pensjonskostnadene var om lag 2,37 mrd. i 2023, som utgjør en stigning på rundt 8,9 % fra 2022. I 2023 står lønn og pensjon for totalt 48 % av totale driftskostnader. Nasjonalmuseet står for rundt 20 % av de totale utgiftene til museene i Det nasjonale museumsnettverket, og har en utslagsgivende effekt på det totale økonomiske bildet. Spesielt utslagsgivende er Nasjonalmuseets utgifter knyttet til husleie, lønn og pensjon. Dersom Nasjonalmuseet holdes utenfor den prosentvise fordelingen, har det ikke vært en utvikling i driftskostnader knyttet til husleie siden 2014, og lønn og pensjon står for 53 % av totale utgifter i 2023.

Lønns- og prisvekst har vært høyere enn forventet, og et stort flertall av museene påpeker at det har ikke blitt kompensert med økning i driftstilskuddet. For mange museer er lønns- og personalkostnader en stor andel av de faste kostnadene, og stor økning på disse postene fører til at museenes økonomiske handlingsrom blir mindre. Museene uttrykker at de ønsker en større forutsigbarhet slik at offentlige tilskudd øker i takt med lønns- og prisvekst. Flere museer rapporterer om stor økning i pensjonsutgifter, og at den offentlige pensjonsordningen er uforutsigbar. Det er derfor noen museer som har gått over til forsikret tjenestepensjon som er mer forutsigbar, og som de mener på sikt vil føre til besparelser.

Kostnadsøkning har ført til at de fleste museene melder om stram økonomistyring som gir lite rom for større innkjøp/utskifting av materiell og til nødvendig vedlikehold av bygninger og utstillinger. Det fører til at vedlikeholdsbehovet stadig øker, og for mye av bygningsmassen er etterslepet betydelig. For å kunne gjøre noe med store vedlikeholdsetterslep og behovene for rehabilitering, er det flere museer som melder at de er avhengige av eksterne prosjekttilskudd og i noen tilfeller låneopptak.

Årsresultat

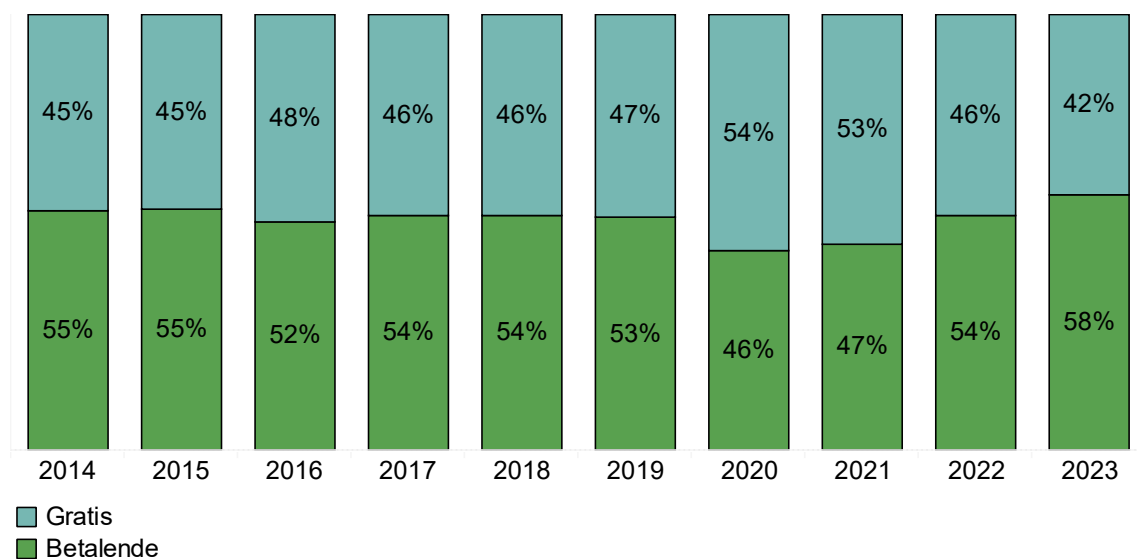
36 av 61 museer har et positivt årsresultat eller går i balanse. Fem museer har over en tiårsperiode gått i balanse eller hatt positivt årsresultat hvert år. 25 museer har negativt årsresultat, og av disse har seks hatt negativt årsresultat de siste tre årene. Halvparten av disse er optimistiske når det gjelder å snu trenden, eller oppgir at negativt årsresultat er i tråd med planlagte utviklingstiltak eller investeringer. Øvrige museer har større utfordringer og lite økonomisk handlingsrom til å snu utviklingen.

Noen museer har valgt å investere i anlegg eller infrastruktur med bakgrunn i solid egenkapital, og planla dermed negativt årsresultat i 2023. Andre museer forklarer negativt årsresultat med høyere lønns- og pensjonsutgifter enn budsjettet og høy generell prisstigning på varer og tjenester. Flere kommenterer at det har vært endring i beregning av pensjonsforpliktelser som de ikke har tatt høyde for i budsjett. I tillegg vises det økte vedlikeholdsutgifter og lavere sponsor- og prosjektinntekter enn budsjettet.

Billettpris versus tilgjengelighet – et dilemma

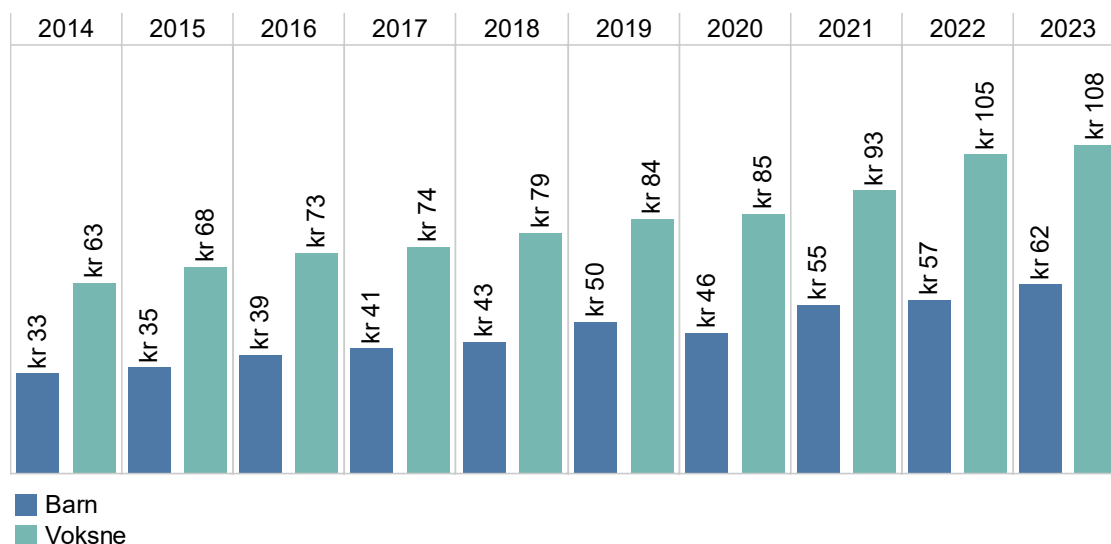
Det har vært en svak økning i andelen betalende besøk det siste året, og det samme gjelder billettprisene. Flere museer rapporterer i fritekst at de har innført inngangspenger, og/eller har økt billettprisene for å kunne innfri forventingen om å utnytte sitt egeninntjeningspotensial, slik det er formulert i tilskuddsbrevet.

Fordeling betalende og gratis

Samtidig uttrykker flere en bekymring over at dette kan heve terskelen for deltagelse, og dermed ikke svarer på departementets oppfordring i det samme tilskuddsbrevet om å øke deltagelsen gjennom å tilby lave billettpriser. For å imøtekomme begge forventninger er det flere museer som beskriver ulike gratistilbud i sin omtale av arbeidet for å sikre en større del av befolkningen tilgang til museet. 27 museer viser til ulike tiltak som sikrer barn, unge og familier kostnadsfri tilgang til museet. Det er ofte snakk om gratis arrangementer, gratis undervisning for barnehager og skoleklasser, eller avtaler med kommuner og andre organisasjoner som sikrer lavinntektsfamilier gratis inngang.

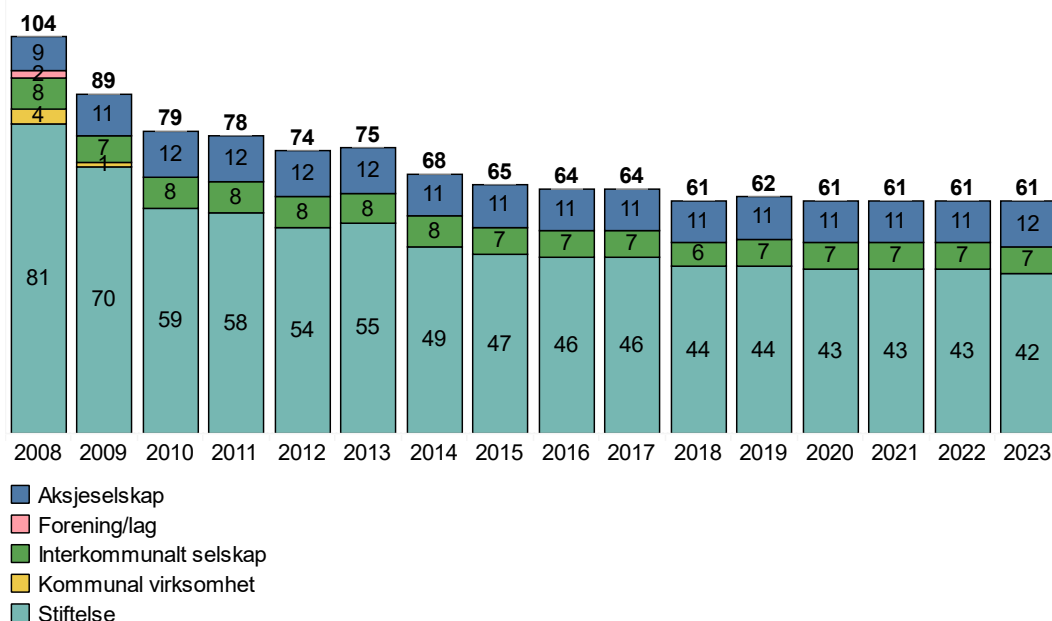
Gjennomsnittlig billettpris – voksne og barn

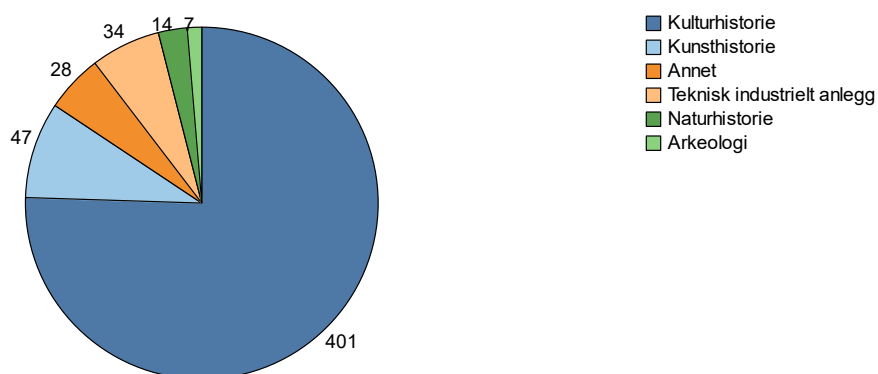
Organisasjon

Av de 61 museene i Det nasjonale museumsnettverket, er 55 konsoliderte. Til sammenligning rapporterte 104 museer i 2008. Mellom 2008 til 2018 var det en større reduksjon i antallet rapporterende museumsenheter, før antallet stabiliserte seg rundt 2018. Den store nedgangen skyldes i hovedsak konsolideringsprosesser hvor tidligere selvstendige museer har gått sammen i større organisasjoner. Over hele landet har disse prosessene påvirket eierstrukturer, eiendomsforhold, organisasjonsform og organisering. Av de 61 museene var 42 stiftelser, 12 var aksjeselskap og 7 var interkommunale selskap i 2023.

Selskapsform

Interne besøksarenaer

Til sammen driver de 61 museene 531 *interne besøksarenaer*. En intern besøksarena defineres som en arena med felles billettingang og samlet telling av besøk, som driftes av

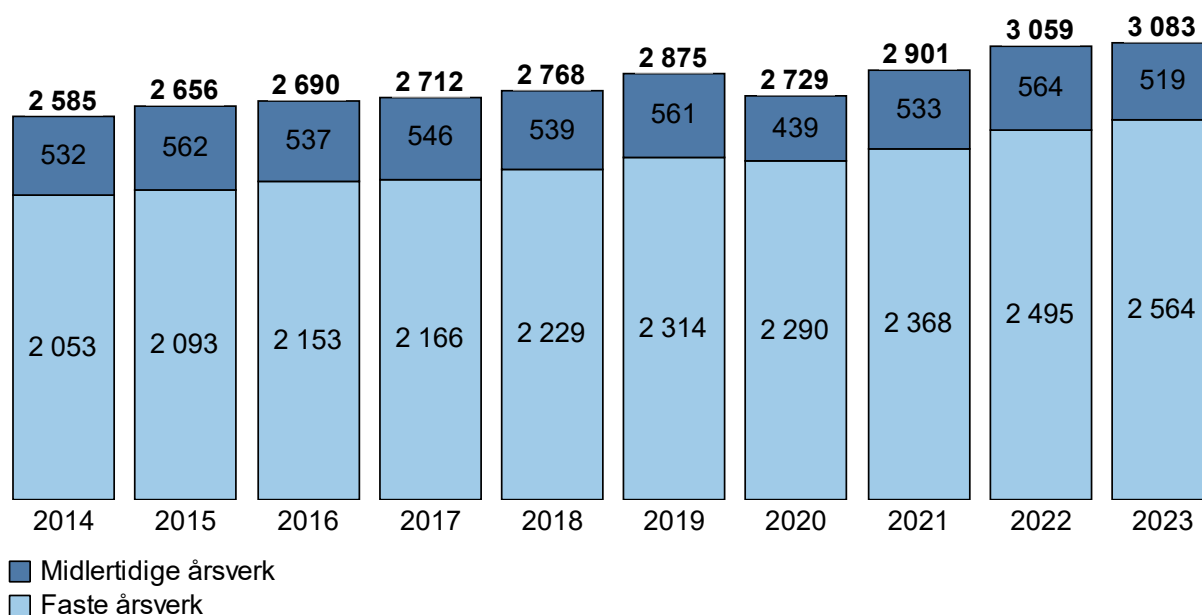
museet selv. På 401 arenaer, som utgjør rundt 75 %, formidles det i hovedsak kulturhistorie. Museene rapporterer også om aktivitet på *eksterne arenaer* som institusjonene ikke drifter selv, men som bidrar til at museenes formidling er tilgjengelig på flere steder, og kan nå flere.

Arenaer med mer enn 100 000 besøkende

Arena	Museum	Besøktall 2023
Nasjonalmuseet	Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design	721 000
Norsk Folkemuseum	Norsk Folkemuseum	308 282
Norsk Teknisk Museum	Norsk Teknisk Museum	220 785
KODE Kunstmuseer	KODE Kunstmuseer og komponisthjem	202 006
Blaafarveværket	Blaafarveværket	142 559
Maihaugen	Lillehammer museum	138 449
Lofotr Vikingmuseum	Museum Nord	119 162

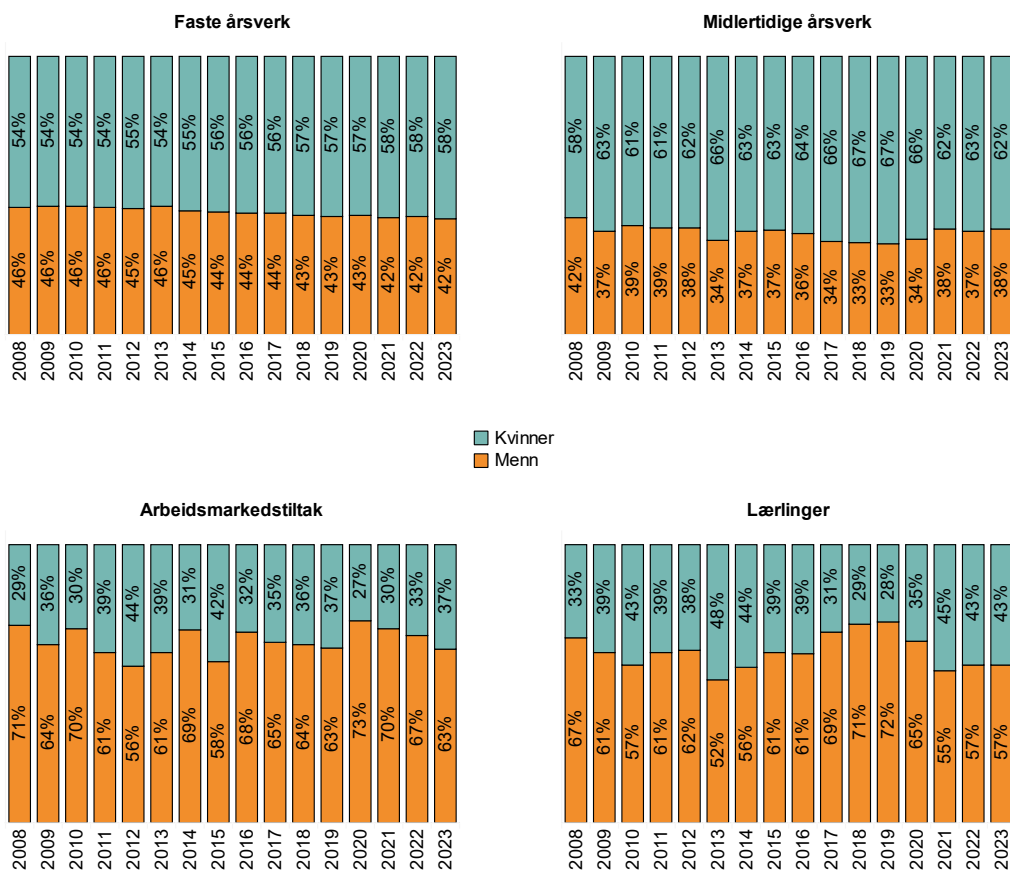
Årsverk

Årsverk fordelt på faste og midlertidige ansatte

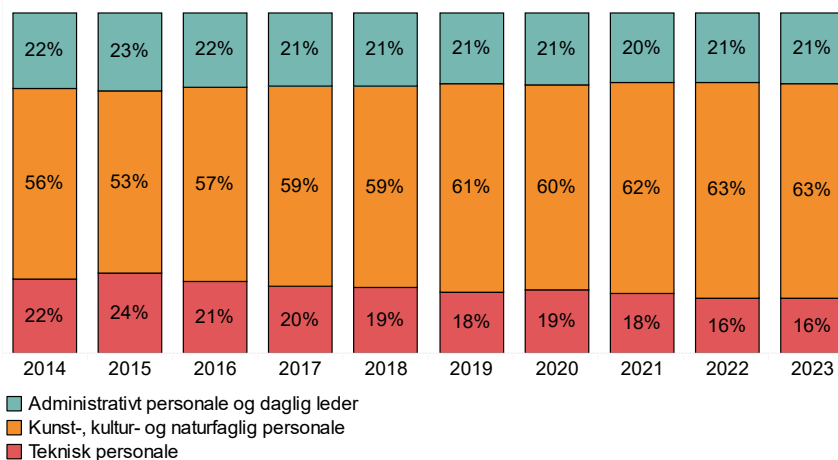
Over en ti-årsperiode har det vært en jevn økning på totalt 25 % i antall faste årsverk blant museene i Det nasjonale museumsnettverket, fra 2 053 årsverk i 2014 til 2 564 årsverk i 2023. 2023 var et toppår for antall faste årsverk i disse museene. Antallet midlertidige årsverk har holdt seg stabilt siden 2014. I 2023 utgjorde faste ansatte 83 % av de totale 3 083 årsverkene i museene.

Typen årsverk – prosentvis fordeling på kvinner og menn

Kjønnsfordelingen av ansatte i Det nasjonale museumsnettverket holder seg nokså stabilt over de siste 16 årene fra 2008 til 2023. Det er noen ulikheter i kjønnsfordelingen mellom de forskjellige typene årsverk. Av faste årsverk er det en sakte stigende overvekt av kvinner med 54 % av alle faste årsverk i 2008 til 58 % i 2023. Av midlertidige årsverk er det også en lignende overvekt av kvinner. Av antall årsverk gjennom arbeidsmarkedstiltak og lærlinger er det en større og mer svingende overvekt av menn over siste ti-årsperiode.

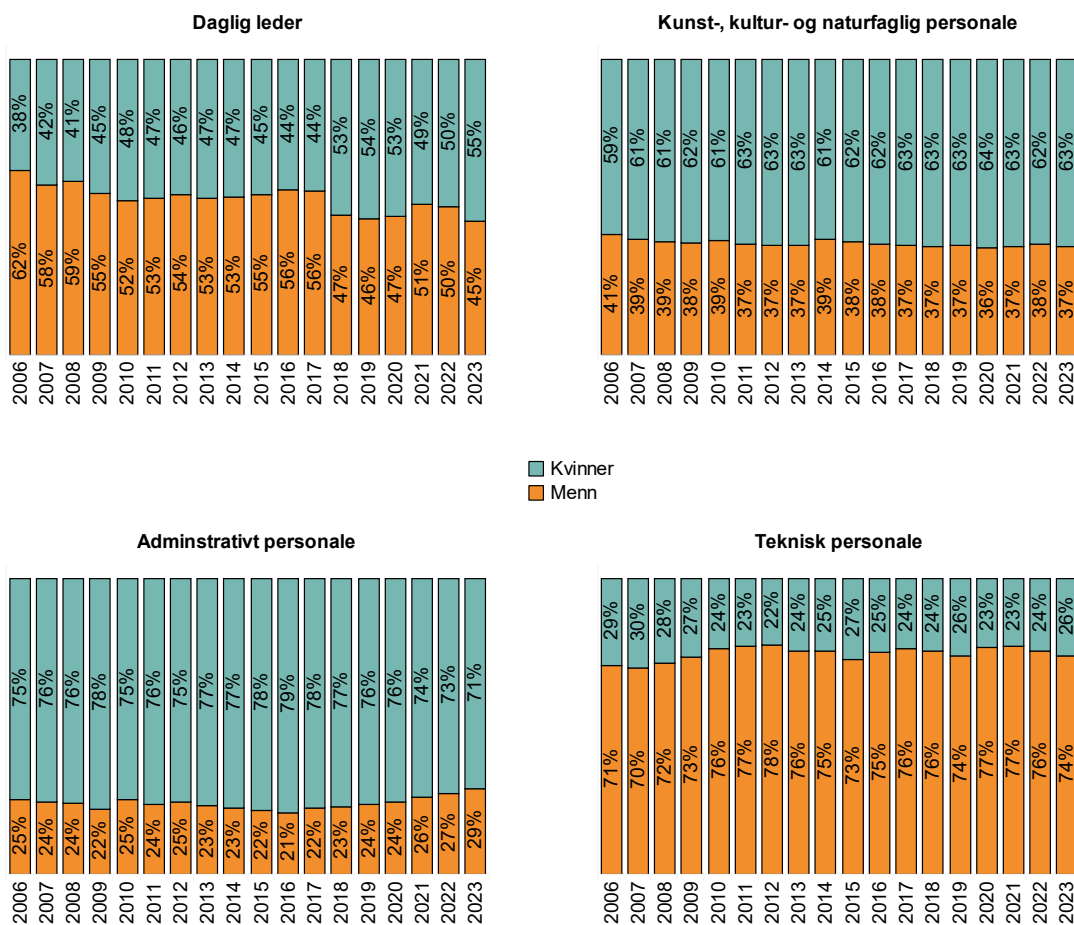
Årsverk fordelt på stillingsinnhold

Museene rapporter også på årsverk fordelt på administrativt personale, kunst- kultur- og naturfaglig personale og teknisk personale. Administrativt personale kan være kontorfaglig og merkantilt personale. Kunst-, kultur og naturfaglig personale kan være arkivar, bibliotekar, konservator, forsker, formidler, samlingsforvalter, utøvende kunstner, kurator, programansvarlig, guide, håndverker og andre. Teknisk personale kan være vaktmester, renhold, vakthold, IKT og andre.

Fra 2006 til 2023 har det vært en liten nedgang i prosentandelen administrativt personale fra 24 % til 21 % av alle årsverk. Grafen viser nesten en halvering i prosentandelen årsverk på teknisk personale fra 31 % til 16 %. Av kunst-, kultur og naturfaglig personale har det derimot vært en større økning fra 45 % av alle årsverk i 2006 til 63 % i 2023.

Stillingsinnhold fordelt på kvinner og menn

Det er klare forskjeller i kjønnsfordelingen mellom årsverk fordelt på stillingsinnhold. Fra 2006 til 2023 har det gått fra en liten overvekt av menn i direktørstillinger på 62 % i 2006 til en jevnere balanse mellom kvinner og menn, og til dels flere årsverk kvinner enn menn i direktørstillinger fra 2018 til 2023.

Det har vært en jevn overvekt av kvinnelige kunst- kultur- og naturfaglige årsverk i museene i perioden fra 59 % i 2006 til 63 % i 2023. Det er også en betydelig overvekt av kvinnelige årsverk til administrasjon med 75 % i 2006 og en liten nedgang i kvinnelige årsverk de siste sju årene til 71 % i 2023. Av teknisk personale er det betydelig overvekt av årsverk til menn, med 71 % av totale driftstekniske årsverk i 2006 til 26 % i 2023.

Kjønnsbalanse i styre

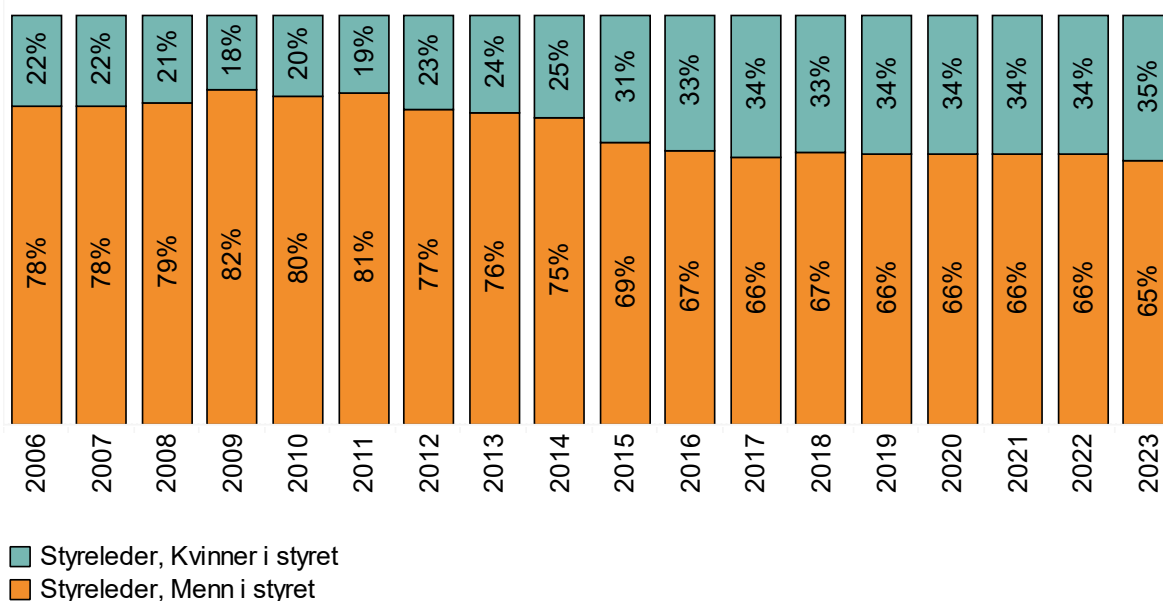
I tilskuddsbrevet til museene i Det nasjonale museumsnettverket fremkommer det at:

Kultur- og likestillingsdepartementet ønsker at det særlig rettes oppmerksomhet på å fremme likestilling mellom kjønnene, herunder å sikre like lønnsforhold og lik representasjon i styre og ledelse.

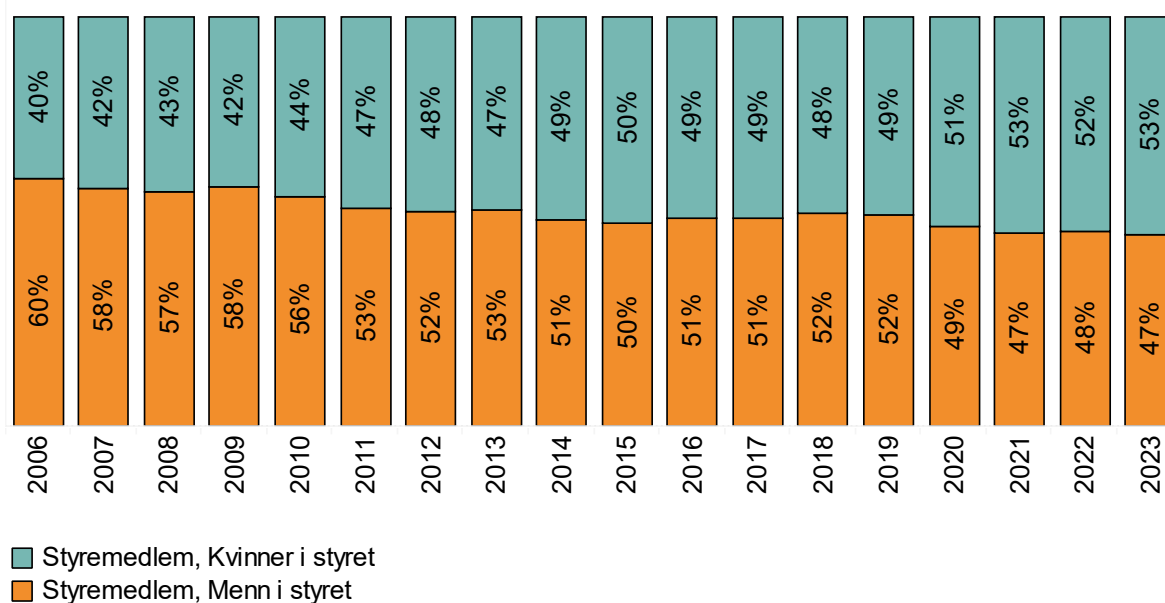
Museene blir bedt om å oppgi om de arbeider med ulike tiltak for å fremme mangfold og inkludering, og må krysse av for hvilke av de fem forhåndsdefinerte kategoriene de jobber innenfor (jf. kap. *Sosial bærekraft*). For 2023 rapporterer 55 museer at de arbeider med tiltak for å fremme mangfold og inkludering internt i egen virksomhet. Kategorien er den flest museer oppgir å jobbe med. Av de 32 museene som tekstlig beskriver dette arbeidet, omtaler størstedelen tiltak som retter seg mot rekruttering og arbeidsvilkår. Her er det først og fremst snakk om kjønnsbalanse og kulturelt mangfold blant egne ansatte og i styre, samt utjevningende lønnspolitikk.

Museenes arbeid på dette området svarer på gjeldende museumspolitiske føringer som peker på at museenes arbeid med å speile samfunnets mangfold, også må gjelde for rekrutteringspolitikken. De museene som beskriver utfordringer i arbeidet med bedre kjønnsbalanse, trekker frem at de selv ikke kan påvirke styresammensetningen, ettersom det er andre parter som står for oppnevningene.

Styreleder – fordelt på kjønn

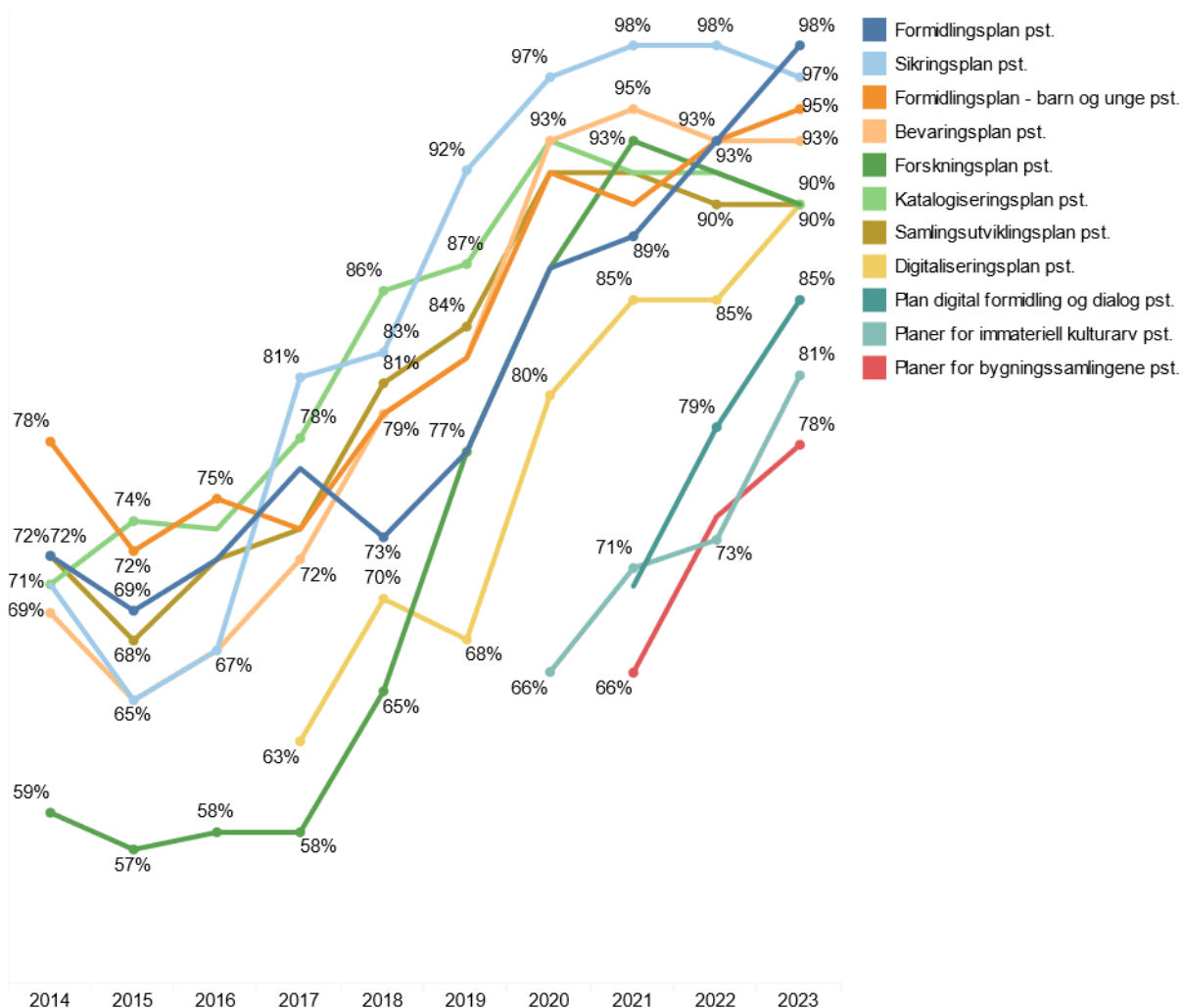
Styremedlem – fordelt på kjønn

Fra 2006 fram til 2023 har andelen kvinnelige styreledere økt fra 22 % til 35 %. Likevel er det fortsatt flest menn som er styreledere i museene og fordelingen har vært stabil de siste fem årene. Andelen kvinnelige styremedlemmer har økt fra 40 % i 2006 til 53 % i 2023. Kjønnbalansen har de siste fem årene vært jevn og stabil.

Planverk

Andel museer med ulike planer

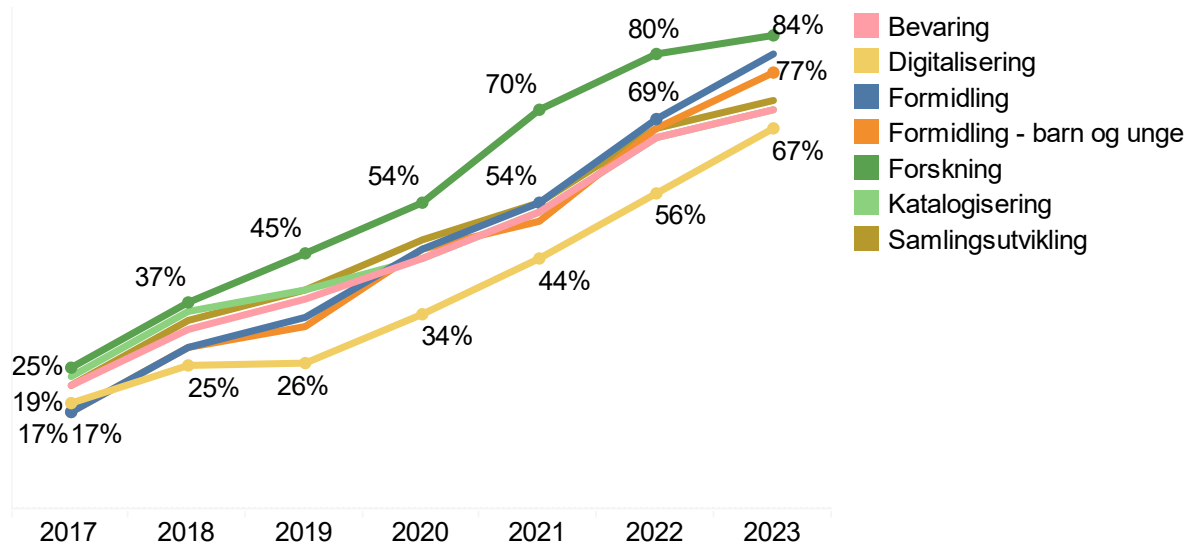

I museumsstatistikken rapporterer museene om planer for ulike deler av virksomheten. Planer skal være vedtatt av styret og beskrive hovedutfordringer og mål, strategier og tiltak for å nå målene, konsekvenser for bruk av ressurser og nødvendige prioriteringer. Planverket forutsettes å omfatte hele museets virksomhet. Planene kan være separate dokumenter eller tydelige og avgrensede kapitler i et overordnet plandokument. En del planer forventes av alle museene. Krav om planverk for arbeid med immateriell kulturarv, mangfold og bygningssamlingen gjelder bare museer som jobber med dette.

Grunnleggende oversikt og kontroll med samlingene lar museene drive aktiv og koordinert samlingsutvikling. Det legger til rette for faglig begrunnede prioriteringer, bærekraftig tilvekst, avhending og inn- og utlån. God, publisert dokumentasjon legger til rette for koordinert samlingsutvikling på tvers i sektoren og er et nødvendig grunnlag for tilgjengeliggjøring, formidling, forskning og videre bruk. For museenes formidling og kunnskapsutvikling, vil felles planverk bidra til å langsiktig planlegging, samt sikring av kontinuerlig og målrettet arbeid.

Tabellen viser at i løpet av en 10-års periode har museene arbeidet aktivt for å få planverk på plass innenfor alle fagområdene. Andelen museer med vedtatte planverk har økt kraftig fram til 2023. Hele 98 % av museene har formidlingsplan og 97 % har sikringsplan. Prioriteringen av arbeid med planverk er en tydelig indikasjon på økt profesjonalisering av museene i Det nasjonale museumsnettverket.

Andel museer som rapporterer om publiserte planer

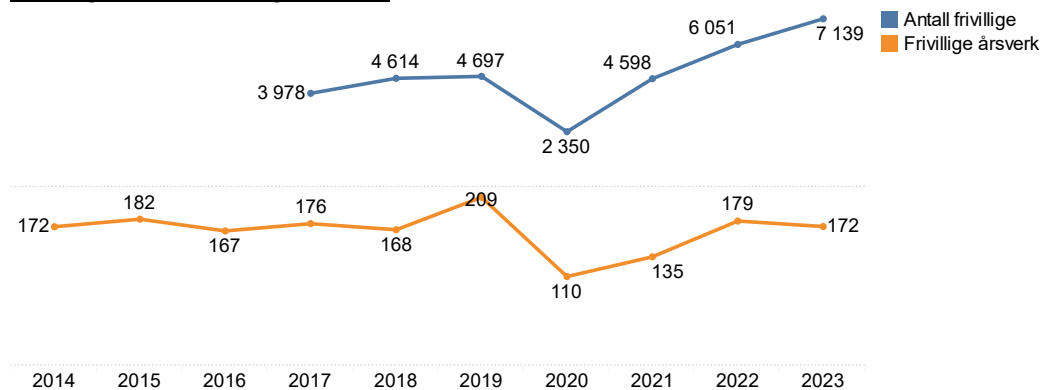
Museene rapporter på hvilke planverk de har publisert på nett, og har mulighet til å dele lenker til planverk i statistikkskjema. Tilgjengeliggjøring av planverk på nett kan ha overføringsverdi og bidra til samhandling mellom museene. Andelen publiserte planverk har gått kraftig opp de siste årene.

Frivillighet

Frivilligheten er en viktig side ved museenes samhandling med samfunnet rundt. Museumsmeldingen anerkjenner at frivillig innsats medvirker til å sikre felles kulturarv og at frivillige er avgjørende for mye av aktiviteten som finner sted i museene. Flere av de profesjonelle museumsinstitusjonene vi har i dag, var lenge basert på frivillig arbeid, både når det gjaldt innsamling, organisasjonsbygging og drift.

Til tross for at frivilligheten ofte ses i sammenheng med en demokratisk visjon om et åpent, inkluderende og mangfoldig kulturliv, bærer museumsfrivilligheten med seg en dobbelthet som erfarer i sektoren. Fra andre undersøkelser vet vi at museumsledere trekker frem mange barrierer og utfordringer knyttet til det å involvere frivillige, noe museumsmeldingen også synliggjør. Ofte dreier det seg om kapasiteten knyttet til det organisatoriske og personalmessige; om det å organisere, ha ansvar for å lære opp de frivillige. I tillegg kommer hensynet til kulturfaglig kompetanse, noe kan oppleves som et dilemma i institusjoner som har gjennomgått og stadig gjennomgår ulike prosesser knyttet til profesjonalisering, der det å inkludere frivilligheten oppleves som uforutsigbart.

Frivillighet – antall og årsverk

Tallene for antall frivillige årsverk i museene i Det nasjonale museumsnettverket viser en nedgang på rundt 4 % fra foregående år. De siste årenes utvikling tyder på at arbeidet med frivillige er i ferd med å ta seg opp igjen etter pandemien. I museumsstatistikken defineres *frivillige* som frivillige/ubetalte årsverk utført ved institusjonen, og omfatter f.eks. arbeid utført av venneforeninger eller andre frivillige/ubetalte personer.

Museene rapporterer i fritekst om bruk av frivillige på flere områder. Innenfor formidling av immateriell kulturarv bidrar frivillige med kompetanse og formidling av f.eks. håndverks- og tradisjonskultur. Flere museer arrangerer kurs i ulike håndverkstradisjoner, også flerkulturelle tradisjoner, i samarbeid med frivillige organisasjoner.

Mange museer er avhengige av frivillige for å gjennomføre større arrangementer, og det rapporteres også at det gjennom samarbeid skapes nye møtesteder og tilbud med vekt på mangfold og inkludering. Slike tilbud har ofte som formål å motvirke utenforskap ved å stimulere til deltakelse og sosial omgang for nye målgrupper.

Noen av de mindre museene rapporterer om bruk av frivillige i innsamlings- og registreringsarbeidet knyttet til foto- og gjenstandssamlinger, og begrunner det med begrensede personalressurser som gjør det nødvendig med bistand i dette arbeidet. I forbindelse med effektivisering og ressursutnyttelse vurderer flere museer bruk av frivillige for å kunne redusere tilstedeværelsen av egne ansatte på alle arenaer.

Aktiv samhandling

Museene samhandler med hverandre og andre aktører langs flere akser: gjennom en rekke aktiviteter lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Utlån av objekter fra samlingene, utstillingsprosjekter, innsamlingsarbeid, arrangementer, undervisning, vedlikehold og koordinering av frivillig innsats, er eksempler på slik samhandling. Museene samarbeider også gjennom felles eierskap i KulturIT, som utvikler digitale løsninger for sektoren.

I museumsmeldingen er *aktiv samhandling* definert som ett av de fem museumspolitiske målene, som museene dermed rapporterer på. Men omtale av ulike former for samhandling skjer også under rapporteringen på de andre museumspolitiske målene; knyttet til arbeidet med formidling, kunnskapsutvikling og samlinger.

Samtlige av de 61 museene i Det nasjonale museumsnettverket rapporterer om samarbeid med andre. Regionalt samarbeid er blant de hyppigst nevnte formene for aktiv samhandling, og er oftest knyttet til formidling, utviklingsprosjekter, utstillingssamarbeid og ulike faglige museumsnettverk. Det viser at aktiv samhandling er en helt sentral del av museenes virke, og museene som ligger utenfor de store byene trekker særlig frem samhandling med andre som sentralt for egen virksomhet.

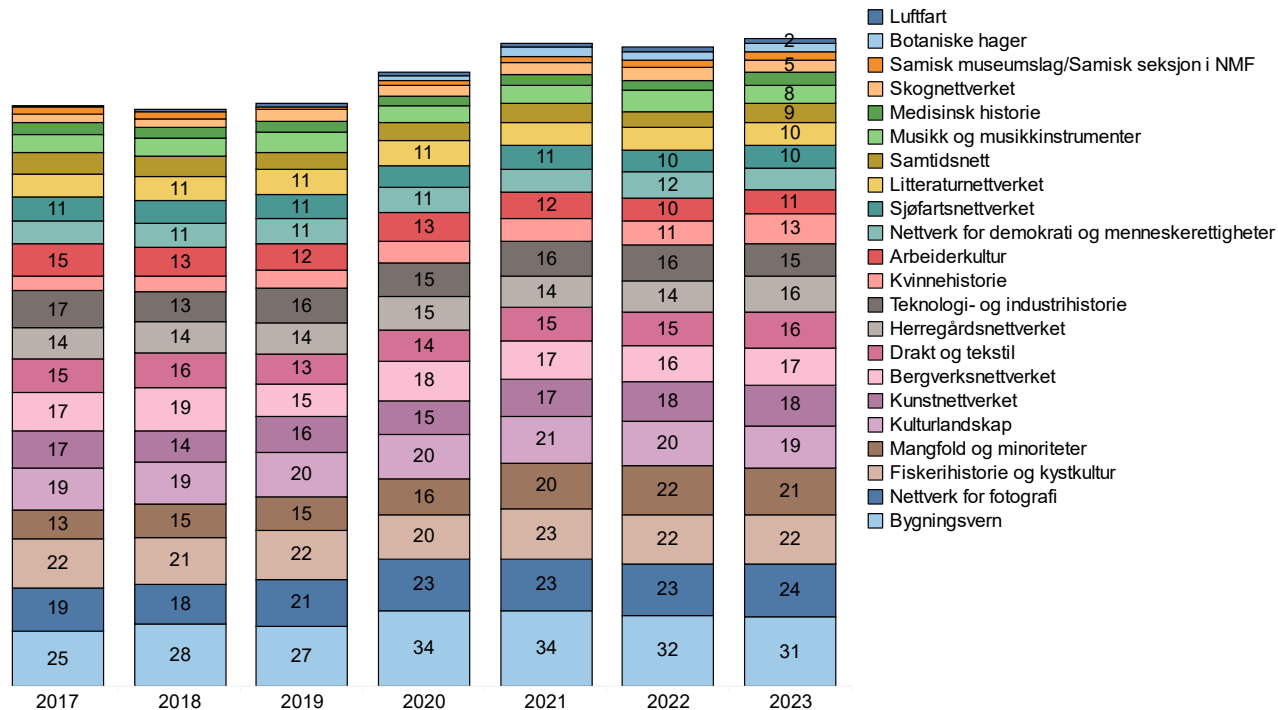
Museene i Finnmark er blant museene som understreker betydningen av samspillet med samfunnet rundt. For byer, tettsteder og fiskevær langs Finnmarkskysten, spiller museene en sentral rolle, ettersom de ofte er de eneste offentlige kulturinstitusjonene og kunnskapsutviklere. Finnmark står overfor en betydelig utfordring med mangel på folk og kompetanse, noe som hindrer vekst og utvikling i nærings- og samfunnslivet. I denne sammenhengen anser museene i fylket seg selv som viktige bidragsyttere ved å være kulturformidlere, møteplasser, og kunnskapskilder for lokalsamfunn langs kysten.

Faglige museumsnettverk

De faglige museumsnettverkene er et bærende element i utviklingen og styrkingen av det faglige arbeidet i museene, og bidrar på samme tid til å oppfylle det museumspolitiske målet om aktiv samhandling. Kulturdirektoratet har ansvar for å følge opp nettverkens aktivitet.

Det er et overordnet mål at alle museer som mottar offentlig driftstilskudd fra KUD skal delta i utvikling og drift av nasjonale nettverk for ulike fagområder. Museene skal gjennom deltakelse i slike nettverk utvikle samarbeid og arbeidsdeling seg imellom, sikre faglig sammenheng og god ressursutnyttelse, i tillegg til å utvikle ny kompetanse og kunnskap.

Deltakelse i faglige museumsnettverk

Rapporteringen viser at deltakelsen i faglige museumsnettverk holder seg stabil. Antall deltakere i nettverkene varierer fra over 30 deltakere til to deltakere. Nettverkene med flest deltakere er Bygningvern – Nettverk for tradisjonshåndverk og bygningsvern, nettverk for fotografi, nettverk for fiskerihistorie og kystkultur og nettverk for mangfold og minoriteter. Nettverkene med færrest deltakere er Luffartsnettverket, Skognettverket og nettverket for medisin og medisinhistorie. Samisk museumslag har få medlemmer fra museene med offentlig driftstilskudd fra KUD, men har sitt nedslagsfelt blant de samiske museene under Sametinget.

Sosial bærekraft

Sosial bærekraft er en av tre dimensjoner i FNs bærekraftsmål, i tillegg til *økonomi* og *klima*. I begrepet ligger arbeid for et samfunn som er preget av tillit, trygghet og tilgang til goder slik som arbeid, utdanning og gode nærmiljø.

Museene rapporterer ikke på egne spørsmål eller felter under en overskrift for sosial bærekraft, men museenes rapportering sier samlet sett likevel noe om hvilken rolle museene spiller i dette arbeidet. I tilskuddsbrevet for 2023 blir museene også oppfordret til å delta i det langsiktige og strategiske arbeidet for å fremme likestilling, senke tersklene for deltakelse og holde brukerbetalingen nede. At museene tar denne oppfordring på alvor, er også tydelig av deres egne beskrivelser, der det å sikre tilgang til alle, invitere til bredere deltakelse og innsats for at museet samlet sett representerer en større del av samfunnet er viktige kjennetegn. Dette kan du lese mer om i kap. *Besøk og formidling*.

Strategisk arbeid med mangfold – museene som samfunnsaktører

Siden 2022 har museene oppgitt om de har en egen strategi for å medvirke til mangfold i kunst- og kulturlivet. Fra 72 % i 2022 rapporterer 66 % i 2023 at de har det. Flertallet av museene fremholder at de skal være åpne og inkluderende samfunnsaktører i omtalen av eget arbeid, noe som både reflekteres i andelen museer med planverk, og i andelen museer som oppgir at de arbeider med tiltak for å fremme mangfold og inkludering. På sistnevnte spørsmål svarer samtlige av de 61 museene «ja».

Utover planverk, oppgir noen museer at de har mangfoldsplakat, likestillingsplan, eller eget mangfoldsutvalg, som tematiserer dimensjoner som: geografi, sosial og kulturell bakgrunn, kjønn, funksjonsevne, religion og verdisyn, legning og alder.

Regjeringen har som mål at kunst- og kulturlivet, frivilligheten, idretten og mediene skal inkludere og være tilgjengelig for alle, uavhengig av f.eks. kjønn, alder, etnisitet, religion, seksuell orientering, funksjonsevne og/eller kulturell, sosial og økonomisk bakgrunn og bosted. KUD forventer dessuten at sektoren bidrar til et langsiktig og systematisk arbeid for å nå et større mangfold av brukere og deltakere, av utøvere og av uttrykk og tilbud. De museene som svarer at de arbeider med ulike tiltak for å fremme mangfold og inkludering, blir bedt om å oppgi på hvilke måter fordelt på fem kategorier:

Tiltak for å fremme mangfold og inkludering, sortert på type tiltak

Museenes vurderinger og beskrivelser av eget mangfolds- og inkluderingsarbeid gir inntrykk av institusjoner som er tett knyttet sammen med, og som både påvirker og blir påvirket av sine lokalsamfunn. Gjennom samarbeid med frivillige lag, foreninger, bibliotek og andre offentlige virksomheter, arbeider museene for å motvirke utenforskap og for å bygge identitet og tilhørighet.

I den tekstlige rapporteringen om mangfoldsarbeidet vektlegger mange museer innsatsen for å nå deler av befolkningen som av ulike grunner ikke oppsøker det ordinære formidlingstilbudet. I tillegg til målgruppene som faller inn under museenes brede undervisningstilbud, samarbeider f.eks. flere museer med kriminalomsorgen. Og en rekke arrangementer og publikumstilbud strekker seg utover den tradisjonelle formidlingen, og viser at museene er viktige møteplasser for inkludering og bred samfunnsdialog.

Flere museer rapporterer også at de arbeider for å sikre bedre kjønnsbalanse i samlinger og utstillinger, og tre museer oppgir at de er medlemmer av *Balanserkunst*, en forening for kulturvirksomheter som jobber for et likestilt og mangfoldig kulturliv bl.a. gjennom rådgivnings- og kursvirksomhet. Mange museer beskriver også konkrete tiltak for sikre likestilt tilgang til museenes ulike tilbud. Dette kan du lese mer om i kap. *Besøk og formidling*.

Immateriell kulturarv

Flertallet av museene i Det nasjonale museumsnettverket forvalter handlingsbåren kunnskap og immateriell kulturarv. Det skjer bl.a. gjennom arbeid med å ivareta språk, tradisjonelle kulturuttrykk og eldre håndverkstradisjoner, og knytter seg til alle de museumsfaglige arbeidsområdene. Av den grunn rapporterer museene om dette arbeidet også under andre målformuleringer. Museenes beskrivelser og vurderinger av eget arbeid brukes for å få oversikt over institusjonenes arbeid med immateriell kulturarv og i forbindelse med ulike rapporteringer, blant annet til UNESCO.

Institusjonenes praksiser knyttet til immateriell kulturarv har vært del av ICOMs museumsdefinisjon siden 2007, og museene spiller en viktig rolle i arbeidet med å utføre UNESCO-konvensjonen om vern av den immaterielle kulturarven (2003-konvensjonen). Det gjør de i kraft av å være samfunnsinstitusjoner som både verner og viderefører immateriell kulturarv, gjennom å dokumentere, forske på og formidle levende tradisjoner og kulturarv bl.a. i form av kurs overfor ulike målgrupper. Handlingsbåren kunnskap er et fagfelt som sorterer under UNESCOs konvensjon om immateriell kulturarv.

2003-konvensjonen fastslår at den immaterielle kulturarven er en foranderlig størrelse, som videreføres gjennom aktiv bruk, og at tradisjonsbærerne har eierskapet til og definisjonsmakten over kulturuttrykkene. Museene blir dermed et sterkt omdreiningspunkt for dialog og kunnskap.

Planmessig og tematisk arbeid

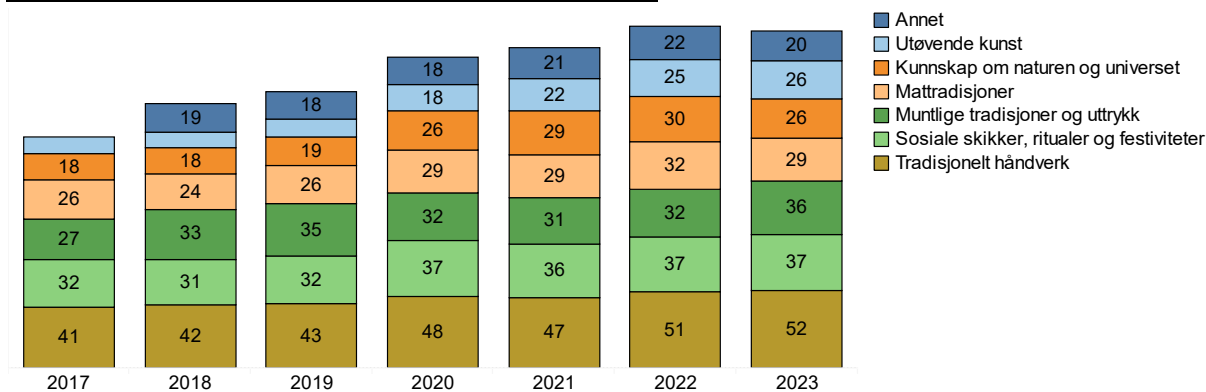
Antallet museer som rapporterer at de jobber med immateriell kulturarv har holdt seg nokså stabilt siden 2017, som var det første året de rapporterte på dette: Fra 58 museer i 2017 til 59 i 2023. Det er dermed kun et par museer i Det nasjonale museumsnettverket som ikke rapporterer om arbeid med immateriell kulturarv.

Fra 2020 har museene blitt spurt om de har planer eller strategier for arbeidet med immateriell kulturarv. Fra 66 % i 2020, har andelen museer med planer for dette arbeidet økt til 81 % i 2023.

Museene som oppgir at de arbeider med immateriell kulturarv, blir bedt om å oppgi på hvilke områder. Kategoriene bygger på domeneområdene i 2003-konvensjonen, og er ikke gjensidig utelukkende. *Tradisjonelle håndverksteknikker, sosiale skikker og muntlige tradisjoner* er de tre største områdene for museenes arbeid med immateriell kulturarv, slik de også har vært årene før.

Museene blir bedt om å beskrive sin egen rolle i arbeidet med videreføring av tradisjonskunnskap, samhandling internt og med eksterne aktører. De blir òg bedt om å beskrive effekten eller resultatene av arbeidet. Det kan f.eks. være formidling, kurs, rådgivningstjenester, del av opplæring/utdanningsløp e.l. Her trekker 46 museer frem formidling og demonstrasjon av handlingsbåren kunnskap, mens 40 museer rapporterer om arbeid med innsamling og dokumentasjon av ulike praksiser. Av rapporteringen fremgår det også at samarbeid med eksterne, herunder tradisjonsbærere og interessegrupper, er viktig for dette arbeidet.

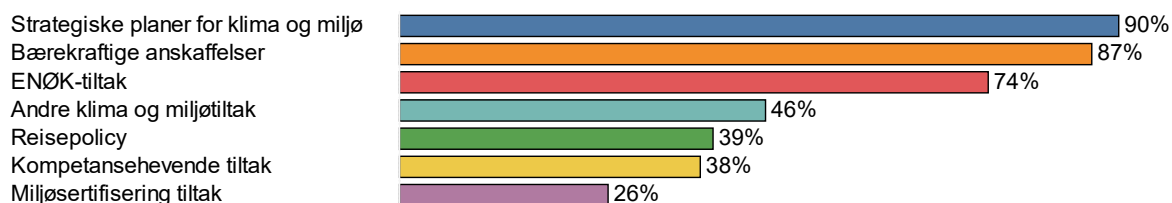
Arbeid med immateriell kulturarv fordelt på temaer

Klima og miljø

2023 er det tredje året museene rapporterer om klima- og miljøtiltak i fritekstfelt, og det første året museenes tiltak systematiseres gjennom avkrysning i rapportering av tiltak på sju områder som illustrert under:

Klima- og miljøtiltak - prosentvis

Planmessig arbeid med klima- og miljøtiltak

90 % av museene i Det nasjonale museumsnettverket har planverk eller strategier som omhandler organisasjonens arbeid med klima og miljø. Enkelte museer har utarbeidet bærekraftstrategier eller klima- og miljøplaner, andre museer bruker FNs bærekraftsmål som en del av strategiplanen, og noen har innlemmet et utvalg prioriterte bærekraftsmål i sitt overordnede planverk.

Museene setter bærekraftige anskaffelser i søkelyset ved å vektlegge miljøaspektet i anbudsprosesser, og gjøre innkjøp fra leverandører som har miljøsertifiseringer. Mange museer er òg opptatt av å bruke lokale leverandører der det er mulig, i tillegg til å gjenbruke materialer.

39 % har utarbeidet en reisepolicy som fremmer lav- eller nullutslipp priser, som oppfordrer til færre flyreiser og fremmer digital deltakelse når det er mulig. Noen har innført kjøp av klimakvote dersom fly må benyttes. Bruk av kollektivtransport og ulike former for samkjøring er tiltak de fleste museene har innført. Selv om det rettes stor oppmerksomhet mot lav- eller nullutslipp priser, påpeker noen museer at dette er det vanskelig å få til, enten fordi det er store avstander mellom museets egne arenaer eller store avstander dersom man skal delta på faglige samlinger med andre museer.

Stadig flere museer har forankret klima- og miljøarbeidet godt i egen organisasjon. Dette gjør museene blant annet gjennom å etablere av rutiner som å ha tematikken som fast post på personalmøter og sørge for god internkommunikasjon. Det rapporteres også om nedsetting av tverrfaglige arbeidsgrupper som utarbeider museets bærekraftstrategi og fagsamling for alle ansatte. Flere har omstilling og bærekraftarbeid som overordna satsningsområde. Andre eksempler er eget team for å kartlegge karbonutslipp, systematisering av hvilke miljøpåvirkninger museet har, og dermed definere hvilke områder som skal prioriteres.

Miljøsertifiseringer og -tiltak

26 % har gjennomført en miljøsertifisering, og for de fleste dreier det seg om sertifisering som Miljøfyrtårn, men det nevnes også andre miljøsertifiseringer som Debio og BREEAM-NOR. Tre kunstmuseer rapporterer i fritekst om samarbeid med Green Producers Club for å

utvikle måleverktøy for karbonutslipp i utstillingsproduksjon. Her får museene tilgang til forskningsbaserte klimaverktøy som måler og bidrar til å redusere utslipp.

74 % av museene har gjennomført tiltak for energiøkonomisering (ENØK) i løpet av 2023. Flere har satt i gang tiltak for å kartlegge eget energiforbruk, og har klart å redusere forbruket med opp mot 30 %. Eksempler på andre gjennomførte tiltak er oppgradering av lyssystemer til LED, installering av solcellepaneler, installering av mindre energikrevende varmekilder, og tiltak for å tette varmetap/energilekkasjer ved å etterisolere. For å kunne gjennomføre slike kostbare tiltak er museene i stor grad avhengig av tilskudd, f.eks. fra Enova.

Kompetanseheving

38 % av museene har gjennomført kompetansehevende tiltak for klima- og miljø blant egne ansatte. De fleste viser til deltakelse på ulike fagsamlinger for å kunne lage egen strategi, samt interne samlinger rundt temaet. Noen museer nevner også at de har tilegnet seg ny kunnskap om teknologi og effektivisering og for trygg håndtering av farlige stoffer.

Museumsfaglig arbeid med klima og miljø

For andre klima- og miljøtiltak som museene har gjennomført, relateres mange til kunnskapsutvikling og formidling. Det produseres utstillinger som løfter klimaproblematikk, etableres kunstprosjekter om klimatilpasning og miljøvern og det dokumenteres og formidles om endringer som skjer i naturen. Flere museer er opptatt av å delta i samfunnsdebatten for å tematisere klima og bærekraft, og setter søkelyset på muligheter for gjenbruk gjennom egen formidling.

Sirkulær økonomi

Museene er også opptatt av gjenbruk både i forbindelse med utstillingsproduksjon og i egen drift. Når det gjelder utstillingsproduksjon- og design dreier det seg om å være bevisst på materialvalg som kan resirkuleres og gjenbrukes. Det samme gjelder valg av emballasje til frakt av kunsthistoriske objekter. Flere museer har også bygd utstillinger ved bruk av gjenbruksmaterialer.

I egen drift vier man oppmerksomheten mot det å unngå svinn, donere overskuddsmateriell og resirkulere teknisk utstyr. I tillegg har flere museer etablert egne lagre eller gjenbrukstorg der det tas vare på utstillingsutstyr, bygningsmaterialer og overskuddsmateriell som kan gjenbrukes ved behov.

Samlinger

Samlingene av museumsobjekter danner grunnlaget for arbeidet som gjøres i museene. Oversikt og kontroll over samlingene muliggjør større grad av aktiv samlingsutvikling, som igjen bidrar til å legge grunnlaget for at kulturarven stadig blir mer mangfoldig og representativ.

Museene i Det nasjonale museumsnettverket rapporterer på to museumspolitiske mål knyttet til samlingsarbeidet: *helhetlig samlingsutvikling* og *trygg bevaring*. I tillegg har museene egne vedtekter, som setter retning og rammer for egen virksomhet, innenfor de bredere rammene som politikk, museumsfaglige standarder, lover og regler danner. Handlingsrommet bestemmes av alle disse faktorene, og i siste instans av samlinger og tilgjengelige ressurser i museene.

Som en del av *helhetlig samlingsutvikling* legger god oversikt og dokumentasjon til rette for faglig begrunnede prioriteringer, bærekraftig innsamling, avhending, samt koordinering av inn- og utlån. I tillegg muliggjør det koordinert samlingsutvikling på tvers av museene, og er et nødvendig grunnlag for tilgjengeliggjøring, formidling, kunnskapsutvikling og videre bruk.

Museene har ansvar for å sikre tilfredsstillende og *trygg bevaring* av samlingene. For mange museer representerer dette arbeidet store utfordringer, eksempelvis i form av plassmangel, klimaendringer, skadedyr, mugg og ressursmangel. Kontroll med oppbevaringsforholdene, konserverings-, vedlikeholds- og restaureringsbehov gir mulighet til å rette blikket framover og prioritere utvikling av samlingene og kunnskapen om dem, fremfor å bruke mesteparten av tiden på å holde tritt med etterslepet.

Museenes ansvar for immateriell kulturarv har vært en del av ICOMs museumsdefinisjon siden 2007, jf. kap. *Immateriell Kulturarv*. Forvaltning av immateriell kulturarv i museene innebærer videreføring og bevaring blant annet i form av handlingsbåren kunnskap, gjennom aktiv bruk og formidling, men også gjennom innhenting og bevaring av kunnskap gjennom digital dokumentasjon slik som lyd- og videopptak.

Omfanget av samlingene

Museumsstatistikkens fokus er på de permanente museumssamlingene; samlinger som ikke uten videre kan avhendes, brukes som rekvisitter e.l., uten å deakseseres. Totalt antall objekter i de permanente samlingene sier noe om hvilke forpliktelser museet har påtatt seg. Rekvisitter, dokumentasjonsfoto o.l. faller derfor utenfor statistikkens formål.

Statistikken skiller mellom ulike typer eller kategorier objekter. Typene er definert dels ut fra fagtematiske kategorier (kunsthistorisk, kulturhistorisk, naturhistorisk), dels ut fra type objekt (fotografier, gjenstander, bygninger), dels ut fra omgivelser (flytende farkoster og farkoster på land), dels ut fra størrelse og kompleksitet (gjenstander, bygninger, teknisk industrielle anlegg, kulturlandskap), dels i tråd med politiske satsingsområder (farkoster), og dels etter datering (arkeologiske gjenstander, som har en egen lovgivning og dermed spesielle krav til forvaltningen).

Samlet gir statistikken et anslag for hva museene forvalter som permanente samlinger, hvor mye de har, hvor komplekse samlingene er og hvorvidt de har store og krevende anlegg som skal forvaltes. Varierende grad av oversikt og ulike tellemåter gjør at tallene ikke må leses som absolutte eller presise. Ei heller skiller de ut alle viktige og utfordrende deler av samlingene. Store, komplekse objekter som fly, biler og traktorer, skjuler seg i statistikken i et gjenstandsmateriale som består av alt fra knappenåler og lommeterklær til jagerfly og brannbiler.

Samlingene - omfang

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Fotografier i alt	29 185 661	30 317 889	30 525 090	32 100 587	31 908 080	35 946 802	35 628 326	43 691 355	43 955 132	48 780 801
Kulturhistoriske gjenstander i alt	3 095 624	3 069 940	2 928 354	2 861 218	2 924 150	2 988 063	2 973 112	2 923 424	2 973 116	2 984 461
Kunsthistoriske gjenstander i alt	557 619	562 580	580 265	583 493	598 824	610 732	612 479	617 943	618 608	622 054
Arkeologiske gjenstander i alt	105 450	102 581	117 140	128 671	131 889	135 294	137 512	138 298	139 824	202 979
Naturhistoriske gjenstander i alt	108 172	109 999	120 615	102 915	103 634	109 914	110 343	112 630	114 797	116 150
Kulturhistoriske bygninger i alt	4 576	4 602	4 677	4 672	4 697	4 690	4 727	4 656	4 670	4 687
Farkoster, på land totalt	1 592	1 586	1 641	1 684	1 657	1 698	1 701	1 765	1 745	1 777
Hageanlegg i alt	177	188	192	196	199	196	193	191	186	184
Kulturlandskap i alt	112	124	144	155	153	133	163	166	164	162
Farkoster, flytende totalt	195	214	191	174	204	162	136	141	130	123
Teknisk industrielle anlegg totalt	62	97	97	100	105	78	79	82	81	78
Antall museer med arkiv-/kildesam..	47	42	43	46	50	51	57	58	57	57
Antall museer med levende samlin..	19	17	19	19	20	19	20	18	18	18

Fotosamlingene teller flest objekter. Totaltallet nærmer seg 50 mill., men her vet vi at tallene i mange tilfeller er basert på anslag. Totalen er uansett stor og vokser stadig. 54 museer rapporterer om foto i samlingene, tolv museer har mer enn 1 mill., og flest har Museene i Sør-Trøndelag med nærmere åtte mill.

58 museer har kulturhistoriske gjenstandssamlinger. Flest objekter har Stiftelsen Norsk Folkemuseum med 267 000. Sju museer har mer enn 100 000 kulturhistoriske objekter.

48 museer rapporterer om kunsthistoriske samlinger, Nasjonalmuseet har med 410 000 objekter klart flest. Fem andre museer har mer enn 10 000 kunsthistoriske objekter.

54 museer har kulturhistoriske bygningssamlinger. Anno museum har klart flest med sine 460 bygg. Fem andre museer har mer enn 200 kulturhistoriske bygninger.

Jo mer tallrike samlingene er, desto mer ressurskrevende er de. Store og komplekse objekter, som teknisk industrielle anlegg, hageanlegg og kulturlandskap er mer krevende enn mindre omfangsrike og mindre komplekse samlinger. Ikke minst driver varierte og heterogene samlinger ressursbehovet opp. Jo flere ulike objekttyper, jo større utfordringer.

Med konsolideringsprosessene har mange museer fått ansvar for store antall objekter og mange forskjellige samlingstyper. Ulike samlinger krever ulik kompetanse, ulike bevaringstiltak osv. Teknisk industrielle anlegg krever en annen kompetanse enn kunst, levende dyr krever noe annet enn ølboller og mangletrær. Det er viktig å ta samlingsmangfoldet i betraktning når museene skal vurderes.

Trygg bevaring

Trygg ivaretaking er et sentralt museumspolitisk mål. Det er samfunnsmessig viktig at det som blir gitt beskyttelse i et museum, oppbevares trygt og følges opp underveis, slik at verken ytre eller indre påvirkning ødelegger det. Med så omfattende og forskjelligartede samlinger, er bevaring et komplekst spørsmål. Statistikken har tall for oppbevaringsforhold

for foto, gjenstands- og farkostsamlinger, og tilstandsgrad for kulturhistoriske bygninger. Utover dette suppleres tallgrunnlaget av det museene selv skriver om bevaringstiltak.

Oppbevaring av fotografi, gjenstander og farkoster

Statistikken stiller følgende spørsmål om oppbevaring av fotografier, gjenstander og farkoster:

Anslå prosentvis andel av samlingene som blir oppbevart under svært gode, tilfredsstillende, ikke tilfredsstillende eller dårlige forhold, fordelt på ulike typer samlinger. Det vil si, i hvilken grad materialet tåler å oppbevares der det var plassert per 31.12 i rapporteringsåret.

Gi en vurdering av magasiner satt i sammenheng med samlingenes behov. Det settes for eksempel ikke like høye krav til oppbevaringsforhold for lavere prioriterte deler av samlingen. Det som kan være dårlige oppbevaringsforhold for høyt prioriterte deler av samlingen kan være tilfredsstillende for andre deler av samlingen.

Definisjonene av hva som er *svært gode*, *tilfredsstillende*, *ikke tilfredsstillende* og *dårlige forhold* er ikke absolutte med hensyn til klima, lys, sikring, framkommelighet osv. Museene må selv vurdere for de enkelte delsamlingene.

Svært gode forhold er magasiner og lokaler som i størst mulig grad sikrer gjenstandsmaterialet mot nedbryting og negativ påvirkning av noe slag, når det gjelder til klimatiske faktorer, lys, forurensing, skadedyr, brann, tyveri, orden og tilgjengelighet.

Tilfredsstillende forhold innebærer at materialet blir oppbevart i lokaler der det ikke brytes ned. Mindre forbedringer vil kunne tilfredsstille kravene til optimal magasinering. Selv om oppbevaringsforholdene ikke er optimale, kan de tilfredsstille behovet for lavere prioriterte deler av samlingene.

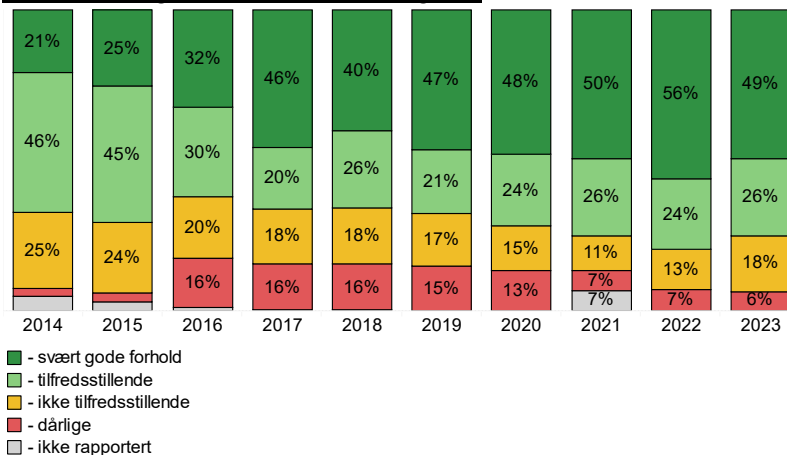
Ikke tilfredsstillende forhold innebærer at det er behov for større tiltak for å oppnå akseptable oppbevaringsforhold for gjenstandsmaterialet. Et alternativ er at samlingene blir flyttet. Ikke tilfredsstillende forhold kan også innebære at lokalene er overfylte og vanskelig å finne frem i.

Dårlige forhold innebærer en umiddelbar fare for at samlingene ødelegges, og at lokalene er uegnet til formålet. Enten må materialet flyttes, eller oppbevaringsforholdene må forbedres ved svært omfattende tiltak.

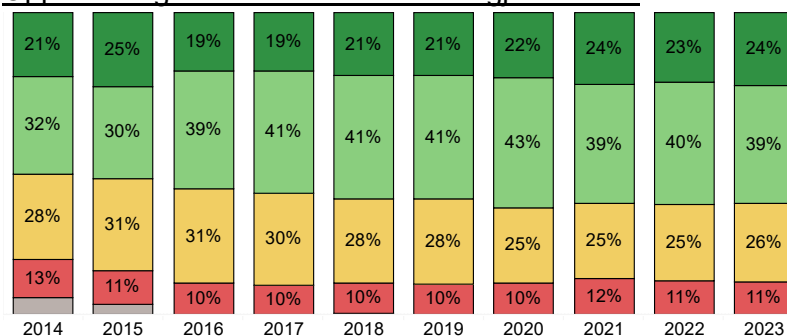
Den viktigste skillelinjen går mellom *tilfredsstillende* og *ikke tilfredsstillende* forhold og markerer forskjellen på hva som står i fare for å gå tapt og ikke. Kulturdirektoratet omtaler svært gode og tilfredsstillende forhold som *akseptable*, mens ikke tilfredsstillende og dårlige forhold omtales som *ikke akseptable*.

Tallene som rapporteres er anslag, og avhenger i tillegg av museenes subjektive vurderinger av hva som er bra eller dårlig. Det siste er både en styrke og en svakhet ved rapporteringen. Vi får en generell oversikt over status og utvikling, men kan foreløpig ikke si noe sikkert om objekter ett sted har bedre eller verre forhold enn objekter et annet sted.

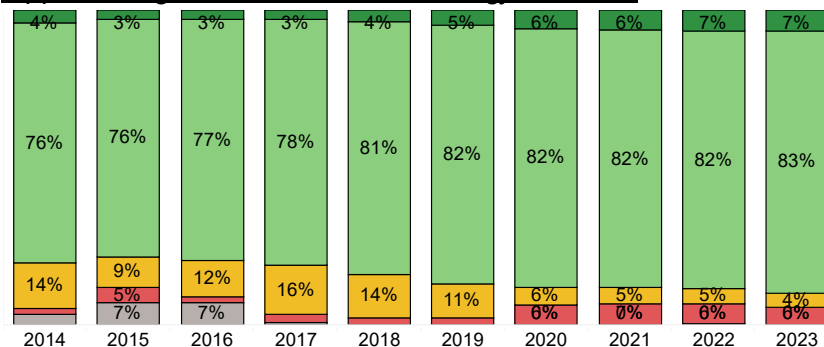
Oppbevaringsforhold fotosamlingene

Oppbevaringsforhold kulturhistoriske gjenstander

Oppbevaringsforhold kunsthistoriske gjenstander

Dersom vi ser på tallene på institusjonsnivå, finner vi at medianverdien for akseptable oppbevaringsforhold for fotosamlingene ligger på 90 %. Gjennomsnittet er på 75 %. De fleste museene har med andre ord stort sett akseptable forhold for sine foto. Elleve museer har ikke akseptable forhold for mer enn halvparten av fotografiene.

For de kulturhistoriske samlingene ser vi en gradvis forbedring frem til 2020, deretter ser tallene ut til å ha stabilisert seg. Litt over 60 % har akseptable forhold. Nesten 40 % har ikke akseptable forhold. Dette utgjør i overkant av én mill. kulturhistoriske objekter som står i fare for å gå tapt.

De kunsthistoriske samlingene har bedre oppbevaringsforhold. Likevel, 10 %, om lag 60 000 kunsthistoriske objekter, står i fare for å gå tapt, dersom forholdene ikke bedres.

Både gjennomsnitt og median for akseptable oppbevaringsforhold for alle gjenstandssamlingene sammenlagt ligger rundt 70 %. Tolv museer rapporterer om akseptable forhold for mindre enn halve samlingen.

Museene rapporterer om revisjon av samlinger og oppbevaringsforhold. Det gir seg særlig utslag i de institusjonsvise tidsseriene. På overordnet nivå regner vi imidlertid tallmaterialet som en god indikasjon på utvikling, status og hvor de største utfordringene ligger.

Kulturdirektoratet merker seg at Trøndelag fylkeskommune utførte en magasinutredning i 2023 for alle museene i fylket. Resultatet er en konsistent vurdering av oppbevaringsforhold. Beskrivelsen av magasinforholdene er med andre ord enhetlig for museene i Trøndelag. Slike tiltak kan bidra til bedre sammenlignbarhet på tvers i hele sektoren.

Tilstand på bygningsamlingene

Bygningsvernundersøkelsen, som ble gjennomført av daværende Kulturrådet i 2019, dokumenterte store etterslep på restaurering og vedlikehold av museenes kulturhistoriske bygninger. Som et ledd i den videre oppfølgingen ble spørsmål om tilstandsgrad del av statistikken fra 2021.

Fastsettelse av tilstandsgrad skal baseres på observasjon og evt. mer inngående undersøkelser, samt en helhetlig vurdering av alle relevante symptomer i tråd med standarden *NS-EN 16096:2012 Bevaring av kulturminner - Tilstandsanalyse av fredede og verneverdige byggverk*.

Fire tilstandsgrader benyttes:

TG 0: Ingen symptomer

TG 1: Svake symptomer, for eksempel slitt maling eller mosedannelse på takstein

TG 2: Vesentlige symptomer, for eksempel lokale råteskader i panelbord som krever utbedring/utskifting

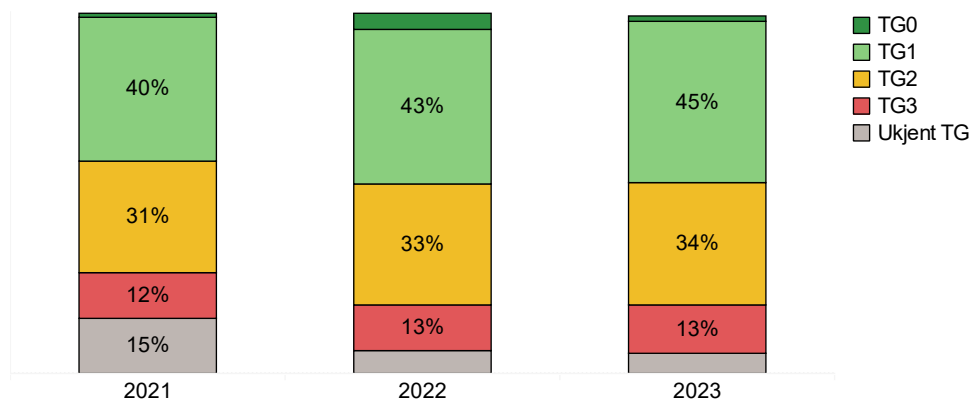
TG 3: Kraftige/alvorlige symptomer, for eksempel taklekkasjer med påfølgende fuktskader og risiko for sopp. TG 3 omfatter også kollaps i konstruksjoner og total funksjonssvikt

Lagrede, demonterte bygninger registreres med *ukjent tilstand*

Bygninger med TG0 og TG1 holder vedlikeholds nivå. Det betyr at normalt vedlikeholdsarbeid er tilstrekkelig for å bevare bygningene. Ressurser til arbeidet må ligge innenfor normalt driftsbudsjett med forutsigbar og langsiktig ressurstilgang. Vedlikeholdsarbeid er forutsigbart og mulig å planlegge.

TG2 og TG3 tilsier større eller mindre restaureringsbehov. Restaurering og istandsettelse, med mål om å løfte bygningene til vedlikeholds nivå, innebærer store kostnader i kortere perioder, før samlingene kan forvaltes videre under et mer forutsigbart og jevnt vedlikehold. Det er vanskeligere for museene å forutse, planlegge og finansiere restaurering.

Tilstandsgrad – kulturhistoriske bygninger

Rapporteringen på tilstandsgrad viser at bare en liten del av bygningene har TG0. 45 % har TG1. Under halvparten av bygningene ligger på vedlikeholds nivå, og det er liten endring å spore. 47 % av bygningene, tilsvarende over 2 000 bygninger har behov for restaureringstiltak.

To av tre museer rapporterer skriftlig om målrettet arbeid med bygningsksamlingene og flere jobber aktivt med prioritering. Ett av tre museer har revidert tilstanden på de kulturhistoriske bygningene, dvs. tilstandsgraden har blitt oppdatert. En del henter inn etterslepet på vedlikehold og restaurering, mens andre forteller om økende etterslep. Noen museer påpeker at klimaendringene har hatt direkte negativ påvirkning på de kulturhistoriske bygningene. Vind og økt fuktighet gir grobunn for råte og lekkasjer i tak.

Den største utfordringen, ifølge museene, er mangelfull eller uforutsigbar finansiering til restaurering, og at institusjonene selv må dekke disse kostnadene gjennom prosjektmidler. Flere museer mangler i tillegg håndverksressurser til å håndtere etterslepet på vedlikehold og restaurering, en situasjon som er kjent fra kartleggingen som Ipsos gjennomførte på vegne av Kulturrådet i 2020: *Undersøkelse om bygningsvern av verneverdige bygninger*.

Dokumentasjon av samlingene

ICOMs museumsetiske regelverk, paragraf 2.20 *Dokumentasjon av samlingen* sier:

Museumssamlinger skal dokumenteres i samsvar med aksepterte profesjonelle standarder. Samlingsdokumentasjonen skal inkludere en fyldig beskrivelse av hver enkelt gjenstand, dens tilknytning og eier-historie, tilstand, behandling og oppbevaringssted. Samlingsdata skal oppbevares trygt, støttet av søkesystemer som sikrer medarbeidere og andre rettmessige brukere tilgang til informasjonen.

Basisdokumentasjon

Vi forstår *basisdokumentasjon* som tilfredsstillende digital registrering, digitalisering og tilgjengeliggjøring av samlingene, for forvaltning, formidling og forskning. Tilgjengeliggjøring er inkludert fordi basisdokumentasjonen ikke bare skal gi grunnlag for forvaltning og videreutvikling av egne samlinger, men også fungere for koordinert og bærekraftig samlingsutvikling på tvers av institusjonene, som grunnlag for å diskutere representativitet i samlingene og gi en samlet tilgang og inngang til museumssamlingene.

Hva som er tilstrekkelig dokumentasjon, er opp til museene å vurdere, ut fra egne forutsetninger, behov og prioriteringer. Kriteriene er definert som følger i statistikken:

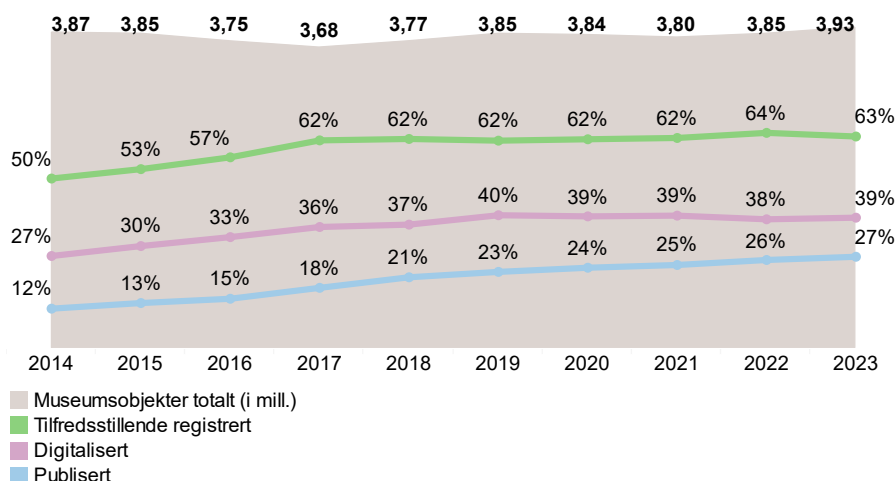
Tilfredsstillende registrert: Elektronisk registrert med tilstrekkelig informasjon slik at museet kan forvalte, formidle og forske i samsvar med museets formål, strategier og planer. Definisjonen på hva som er tilfredsstillende registrert varierer med typer gjenstander, bygninger og anlegg. I tillegg avhenger det av museets egne prioriteringer i samlingene og ulike behov for informasjon om forskjellige deler av samlingene.

Digitalisert: Samlinger som er digitalisert, det være seg i form av et digitalt foto, en film, et lydklipp e.l. Tekstlig metadata regnes i denne sammenhengen ikke som digital representasjon. For bygninger og større anlegg, bør det foreligge digitale representasjoner som dokumenterer hele bygningen/anlegget. Det er ingen forutsetning at de digitaliserte objektene også skal være elektronisk registrert. Antallet digitaliserte objekter kan med andre ord overstige antallet registrerte objekter.

Tilgjengeliggjort: Samlinger som er tilgjengeliggjort på Internett med metadata og digital representasjon.

Flere museer oppgir at de arbeider planmessig med dokumentasjonsarbeidet. De fleste jobber med revisjon av samlingene, som innebærer kvalitetssikring av registreringer, digitaliseringer og tilgjengeliggjøring. Nær halvparten av museene skriver at de arbeider med å hente inn etterslep på dokumentasjon av samlinger, eksempelvis samlinger som har ligget uregistrert gjennom mange år og som blir vedtatt innført som tilvekst, eller i forbindelse med kvalitetssikring av dokumentasjon i tråd med dagens dokumentasjonsstandarder.

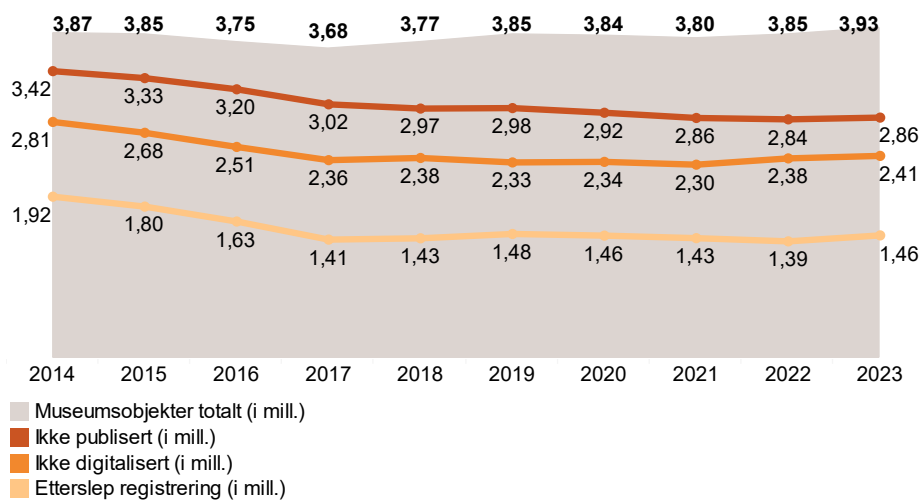
Andel av samlingene (foto unntatt) som er tilfredsstillende registrert, digitalisert og publisert

Tilfredsstillende registrering er den viktigste indikatoren på basisdokumentasjon. Det er opp til museene å vurdere hvor mye de vil digitalisere og tilgjengeliggjøre, men alt skal være tilfredsstillende registrert. Andelen av samlingene som museene regner som *tilfredsstillende registrert* har ligget stabilt på litt over 60 % siden 2017. 37,5 % av samlingene er med andre ord ikke registrert på en måte som lar museene «forvalte, formidle og forske i samsvar med museets formål, strategier og planer».

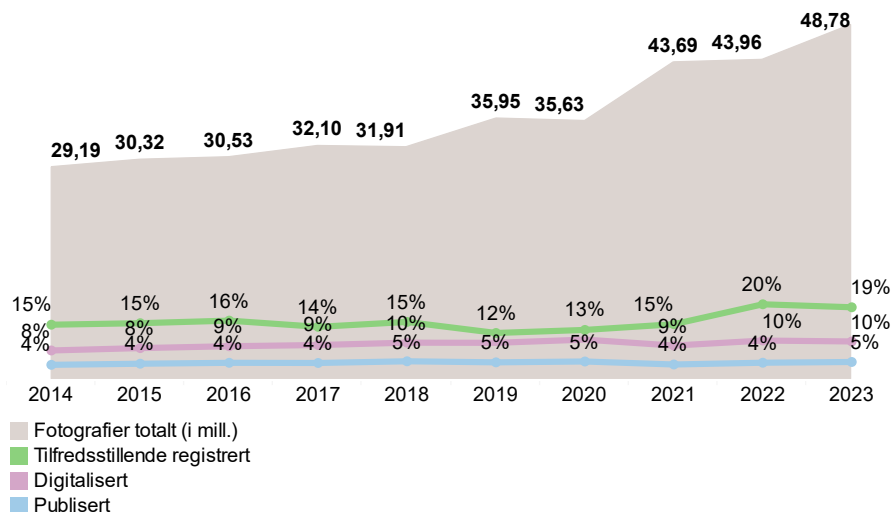
I rene tall betyr det at om lag 1,5 av nesten 4 mill. museumsobjekter (foto utelatt) ikke er dokumentert i henhold til standarden ICOM setter.

Antall (foto unntatt) som ikke er publisert, digitalisert og tilfredsstillende registrert

Dersom vi ser på objektkategoriene hver for seg, ser vi imidlertid at museene har jobbet godt med dokumentasjon av bygningssamlingene. 93 % er tilfredsstillende registrert, 78 % digitalisert og 63 % er gjort tilgjengeliggjort. Tilsvarende tall i 2014 var henholdsvis 49 %, 21 % og 11 %. Basisdokumentasjon av farkoster har også blitt bedre de siste årene, i likhet med teknisk industrielle anlegg. Kulturlandskap og hageanlegg er i mindre grad dokumentert.

Andel foto som er tilfredsstillende registrert, digitalisert og publisert

Antallet fotografier som er tilfredsstillende registrert, digitalisert og publisert har økt, men gitt stadig større samlinger, har andelene holdt seg ganske stabile over en tiårsperiode.

Stadig flere museer setter seg konkrete, årlige mål for dokumentasjonsarbeidet. Museene kvalitetssikrer arbeidsprosedyrer og tall. Planmessige revisjoner har gitt bedre oversikt over samlingene.

Dokumentasjon av samlingene er ressurskrevende, og flere rapporterer om ressursmangel. Andre oppgir å ha økt innsatsen gjennom innleide prosjektmedarbeidere eller ved omprioriteringer. For noen har dokumentasjonsarbeid fått følger for arbeidet med andre oppgaver ved museet.

Tilgjengeliggjøring

Samlingene skal være tilgjengelige, enten de stilles ut, ligger i magasiner der allmenheten kan få tilgang eller hentes fram på forespørsel. Andelen publiserte museumsobjekter med digital representasjon (foto unntatt) har gått gradvis opp siden 2014, og nærmer seg 30 %. Det er positivt. I motsetning til kravet om 100 % tilfredsstillende registrering, ligger det ingen museumspolitiske forventninger om at *alt* skal digitaliseres og publiseres. Likevel, som grunnlag for reelle diskusjoner om representativitet og mangfold i samlingene, og for en mer aktiv og koordinert samlingsutvikling, er det viktig at mer gjøres tilgjengelig. Museene peker på manglende ressurser, opphavsrettslige krav og personvern som hindre for digitalisering og publisering.

Flytting av museumsobjekter

Noen museer melder om utfordringer med skadedyr, mugg, asbest eller andre farlige stoffer i samlingene, og har iverksatt akuttiltak slik som flytting av gjenstander til mer egnede lokaler. Om lag 15 % av museene rapporterer at de må leie magasinlokaler i forbindelse med akutte situasjoner eller i forbindelse med annen flytting. Flere museer rapporterer også om flytting av gjenstander i forbindelse med etablering av nye magasiner.

Noen få museer betegner oppbevaringsforholdene som kritiske for samlingene. Over 60 % av museene rapporterer at de har strategier for oppbevaring og magasinering og at det jobbes med revisjoner for det som gjelder oppbevaringsforhold og gjenstandenes tilstand.

Helhetlig samlingsutvikling

Målet om *helhetlig samlingsutvikling* er relevant for alle sider av museenes arbeid med samlingene sine. En planmessig tilnærming til prioriteringer, enten det handler om hva som skal innlemmes i samlingene, eller hva som skal avhendes, gjør at museene på sikt kan bli bærekraftige i sitt arbeid med samlingene.

Planverk og økt beredskap

I museumsstatistikken rapporterer museene på planverk innenfor seks arbeidsområder knyttet til samlingene; sikring, samlingsutvikling, registrering/katalogisering, bevaring, digitalisering og restaurering, samt vedlikehold og utvikling av de kulturhistoriske bygningssamlingene.

De siste ti årene har andelen museer med planer vokst. I 2023 hadde over 90 % samlingsrelatert planverk på plass for alle planverkskategorier på samling, med unntak av plan for bygningssamlingene. Mange av planene er også tilgjengeliggjort på nett og kan bidra til åpenhet og kompetansedeling på tvers av institusjonene. Her er særlig plan for samlingsutvikling viktig som mulig grunnlag for koordinert samlingsutvikling. 90 % av museene har plan for samlingsutvikling og 72 % er publisert på nett. Tilsvarende tall ti år tilbake var henholdsvis 72 % og 22 %.

Det følger noen krav til planen for samlingsutvikling. Den skal omfatte både innsamling og avhending, beskrive tematiske prioriteringer, anslå reell tilvekst (tilvekst minus avhending) i fremtiden og beskrive hvordan tilveksten vil påvirke museets ressursbehov.

Samlingsutviklingsplanen bør også beskrive strategier for inn- og utlån, koordinering og samhandling av egen samlingsutvikling med andre museer.

Det er også egne krav til sikringsplanene. Sikring av museets verdier skal være basert på en egen plan, som skal utarbeides både innenfor den konsoliderte enheten og for museets ulike avdelinger. Sikringsplaner skal revideres årlig. Det betyr at risiko- og sårbarhetsanalyse, samt tiltaksplanene skal oppdateres (jf. Kulturdirektoratets nettside om veiledning til sikringsplan).

Tekstrapporteringen gir inntrykk av en sektor som i stadig større grad jobber planmessig, som får bedre oversikt over samlingene og som er opptatt av å profesjonalisere virksomheten. Museene er opptatt av sikring av samlingene og forebyggende konservering. Nær halvparten av museene rapporterer om arbeid knyttet til økt beredskap, herunder revidering av sikringsplaner, utarbeidelse av risiko- og sårbarhetsanalyser (ROS), arbeid med nye rutiner, og at de jobber aktivt med å innføre sikringstiltak mot brann-, tyveri- og naturskade. I tillegg trekker institusjonene frem revisjonsarbeid, kontrollert inntak, inntakskomiteer, avhending, forbedring av arbeidsforhold, standardisering og effektivisering av arbeidsprosesser.

Planmessig innsamling

Statistikk og rapportering antyder at museene stort sett jobber planmessig med innsamling. Medianverdiene for andel av årlig tilvekst i henhold til plan de siste ti årene ligger over 80 % for nesten alle typer samlinger.

Nær halvparten av museene oppgir at de fører en restriktiv innsamlingspolitikk. Mange har inntakskomiteer som vurderer nye inntak. På samme tid er avhending mer akseptert og utbredt enn tidligere. Summen av tilvekst og avhending omtaler vi som *reell tilvekst* til samlingene.

Reell tilvekst

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Totalt i perioden
Reell tilvekst fotografier	408 179	1 181 613	580 403	589 780	633 334	2 891 207	1 911 717	5 624 911	-5 807	1 327 693	15 143 030
Reell tilvekst kulturhistoriske gjenstander	18 617	26 183	37 874	33 524	44 504	26 492	8 841	12 820	9 519	6 663	225 037
Reell tilvekst arkeologiske gjenstander	892	321	7 718	11 562	798	3 402	2 554	859	844	25	28 975
Reell tilvekst kunsthistoriske gjenstander	2 088	3 642	1 466	-139	1 485	1 496	2 014	5 665	1 982	2 660	22 359
Reell tilvekst naturhistoriske gjenstander	2 098	1 038	-9 506	2 469	624	6 339	576	2 316	1 635	1 374	8 963
Reell tilvekst kulturhistoriske bygninger	-15	7	45	14	0	27	7	2	9	6	102
Reell tilvekst farkoster	34	17	22	4	15	1	-23	5	7	7	89

Datagrunnlaget viser at museene tar inn mye mer enn de avhender. Samtidig viser lengre tidslinjer en generell nedgang i reell tilvekst for kulturhistoriske gjenstander. Tallet for 2023 er det laveste som er registrert i statistikken noen gang. Museene samlet omtrent halvparten så mange kulturhistoriske gjenstander fra 2014 til 2023, som de gjorde fra 2005 til 2014, og godt under halvparten så mange kulturhistoriske bygninger. For de øvrige samlingstypene er tilveksten omtrent den samme i de to periodene.

Prioriteringer og revisjon

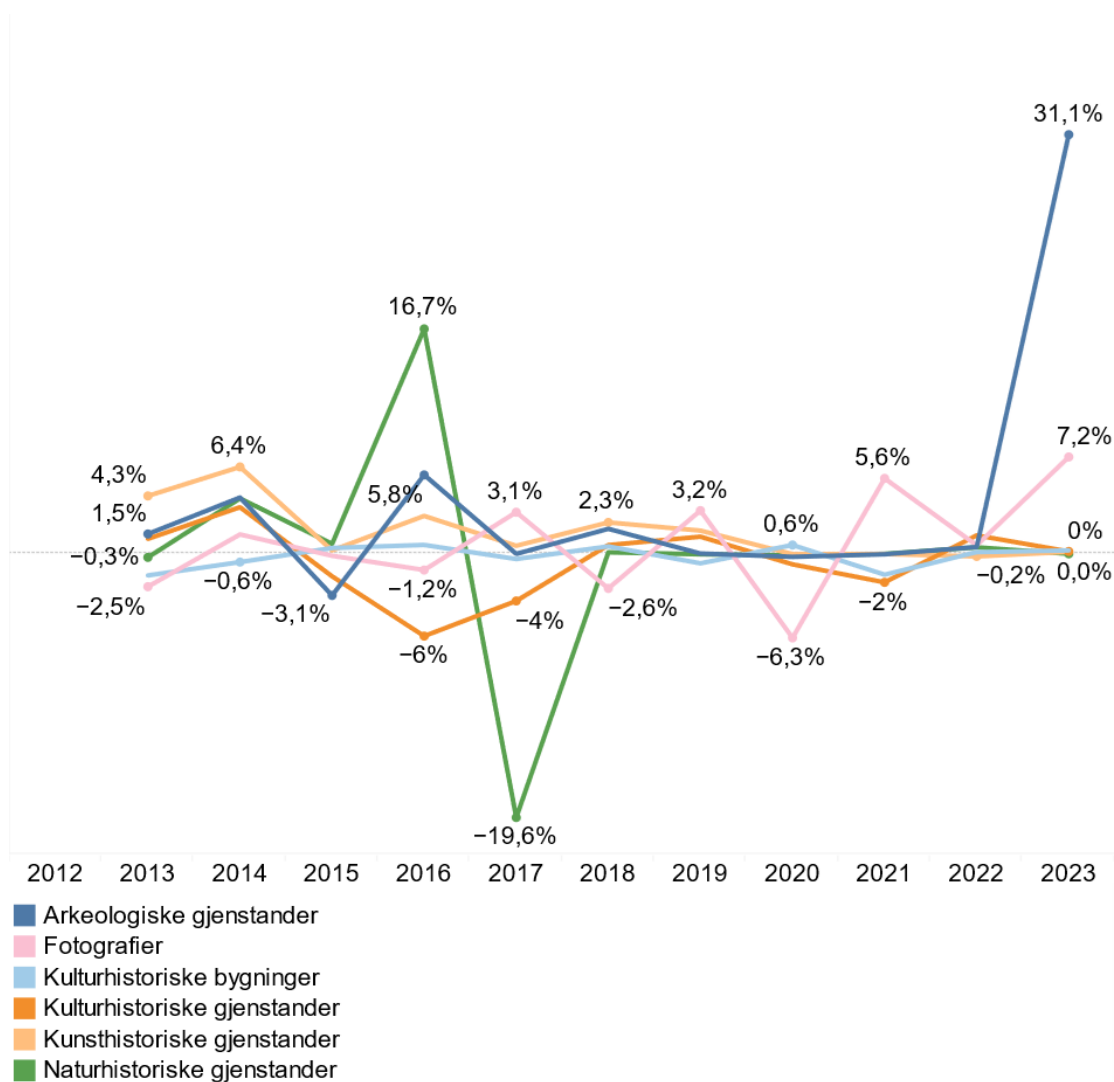
Knappe ressurser og mange oppgaver krever harde prioriteringer. Vi har allerede omtalt at mye ikke er tilfredsstillende registrert. Og til tross for restriktiv innsamlingspolitikk, i hvert fall

for noen typer objekter, og noe mer avhenging enn tidligere, går det sakte med både dokumentasjon, forbedring av oppbevaringsforhold og tilstand på bygningene. En av forklaringene kan være revisjonsarbeid; museene forbedrer eksisterende dokumentasjon, jobber mer profesjonelt og stiller stadig strengere krav eget arbeid.

Arbeidet med revisjon gjelder flere sider av samlingsforvaltningen, slik som planverk, avtaler, prosedyrer, registreringer, digitaliseringer, publiseringer og tilstand på bygninger. I tillegg skriver museene om klimalogging i kulturhistoriske bygninger, gjennomgang av utstillingsarealer, oppbevaringsrom og magasiner. Særlig revisjon av dokumentasjon og forbedring av oppbevaringsforhold, slik som flytting av samlinger til andre og bedre magasin er ressurskrevende arbeidsprosesser.

Ett resultat av revisjonsarbeid kan være at museet justerer totalt antall objekter i samlingen. Endrede tellemåter og gjennomgang av samlinger og dokumentasjon kan påvirke totaltallene uavhengig av reell tilvekst. For 2023-dataene har vi sett nærmere på justeringer av totaltall uavhengig av reell tilvekst som indikator for oversikt og konsistens i samlingsoversikten. Justeringene beregner vi som *endringen i totalt antall objekter i samlingene fra året før, som ikke kan tilskrives reell tilvekst, delt på totalt antall i samlingen ved slutten av året.*

Prosentvis endring av totaltall uavhengig av reell tilvekst

Det store utslaget for arkeologiske gjenstander er resultat av ett museums omtelling. Endringen på foto kommer også av noen få museers revisjon av samlingene. For de andre samlingene er det stadig mindre utslag i totaltall fra år til år.

En indikasjon på om museenes samlingsutvikling er bærekraftig, er å ta utgangspunkt i de siste fem årenes reelle tilvekst, størrelsen på samlingene, og hvor mye museene klarer å dokumentere og bevare under tilfredsstillende forhold. Der det reelle etterslepet (ikke andel av samlingene, men reelt antall objekter) har blitt mindre, har vi også beregnet hvor lang tid det vil ta før museene – gitt at de samler, avhender, dokumenterer og magasinerer i samme tempo som de fem siste årene – kommer à jour. Merk at à jour her forholder seg til totaltall. Alt skal ha akseptabel oppbevaring og være tilfredsstillende registrert, men alt skal ikke nødvendigvis bli digitalisert og publisert.

Endring i antall uten akseptable forhold, ikke tilfredsstillende registrert, digitalisert og publisert

Foto (siste 5 år)		Foto - prognoser (basert på siste 5 år)	
Endring antall uten akseptable oppbevaringsforhold	-3 928 492	Prognose akseptable oppbevaringsforhold	15 år
Endring antall ikke tilfredsstillende registrert	7 216 277	Prognose tilfredsstillende registrering	
Endring antall ikke digitalisert	9 921 144	Prognose digitalisering	
Endring antall ikke publisert	11 016 021	Prognose publisering	
Kulturhistoriske gjenstander (siste 5 år)		Kunsthistoriske gjenstander - prognoser (basert på siste 5 år)	
Endring antall uten akseptable oppbevaringsforhold	-14 224	Prognose akseptable oppbevaringsforhold	8 år
Endring antall ikke tilfredsstillende registrert	-84 773	Prognose tilfredsstillende registrering	44 år
Endring antall ikke digitalisert	-23 270	Prognose digitalisering	37 år
Endring antall ikke publisert	-153 616	Prognose publisering	113 år
Kunsthistoriske gjenstander (siste 5 år)		Kulturhistoriske gjenstander - prognoser (basert på siste 5 år)	
Endring antall uten akseptable oppbevaringsforhold	-41 447	Prognose akseptable oppbevaringsforhold	540 år
Endring antall ikke tilfredsstillende registrert	-32 558	Prognose tilfredsstillende registrering	58 år
Endring antall ikke digitalisert	-52 199	Prognose digitalisering	374 år
Endring antall ikke publisert	-23 202	Prognose publisering	67 år

Positive tall (i rødt) i tabellen over betyr at museene ikke holder tritt med tilveksten. Negative tall (i grønt) betyr at det reelle antallet objekter som ikke har akseptable oppbevaringsforhold, ikke er tilfredsstillende registrert, digitalisert og publisert går ned, og at museene holder mer enn tritt med tilveksten. Fotosamlingene har vokst langt mer enn museene har klart å dokumentere dem. Utvikling i oppbevaringsforhold ser derimot bedre ut. Det har vært positiv utvikling i oppbevaringsforholdene for de kunst- og kulturhistoriske samlingene.

Museene følger ulike standarder, blant annet Spectrum, i revisjonsarbeidet. Det løfter inntrykket av museene som profesjonaliserte institusjoner. Etterslep og manglende ressurser til å komme å jour er trolig den største utfordringen, og særlig knyttet til vedlikehold og restaurering av de kulturhistoriske bygningene. Ett av tre museer trekker fram dette og etterspør flere finansieringskilder og tverrsektorielle virkemidler, ikke minst når det gjelder fredede bygninger under museenes forvaltning.

For enkelte er vedtektene fortsatt til hinder for avhending, men flere reviderer eier- og deponiavtaler. Det viser at museene arbeider aktivt for å få råderett over samlingene, noe som igjen er den viktigste forutsetning for å kunne drive en museumsfaglig begrunnet samlingsutvikling.

Representativitet

Prioriteringer og restriktiv innsamling er viktig når museene har begrensede ressurser. På den andre siden kan ikke museene slutte å samle. Samlingene må fornyes kontinuerlig, både for å fylle hull og for å dokumentere samfunnet slik det utvikler seg i dag.

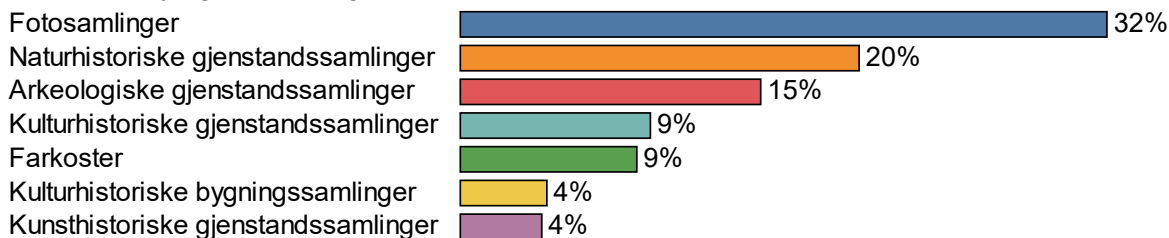
Samlingsutviklingen kan ikke bare ses opp mot kapasitet. Vi må også legge museenes samfunnsoppdrag til grunn. Og en viktig del av det oppdraget handler om at museumssamlingene skal være representative for ulike samfunnsområder, tidsperioder, geografiske områder osv. Spørsmål om samlingene er representative, er alt for komplekse til at statistikk og rapportering kan gi svar. Vi har likevel et par indikatorer.

Vi kan se på er hvor mye tilveksten i en periode utgjør av samlingene totalt. En del av det som rapporteres som tilvekst er ting museene har hatt i lengre tid, men ikke har rukket å aksjonere og registrere, en. Det betyr at ikke all tilvekst kan regnes som en reell fornyelse av samlingene. Uansett er det interessant å se utviklingen over tid. Koblet med mer inngående kunnskap om hva som faktisk er representert i samlingene, kan «fornyelsesprosenten» danne grunnlag for en diskusjon av hvor stor kapasitet museene

trenger for å holde samlingene relevante med hensyn til å dekke samfunnsutviklingen over tid.

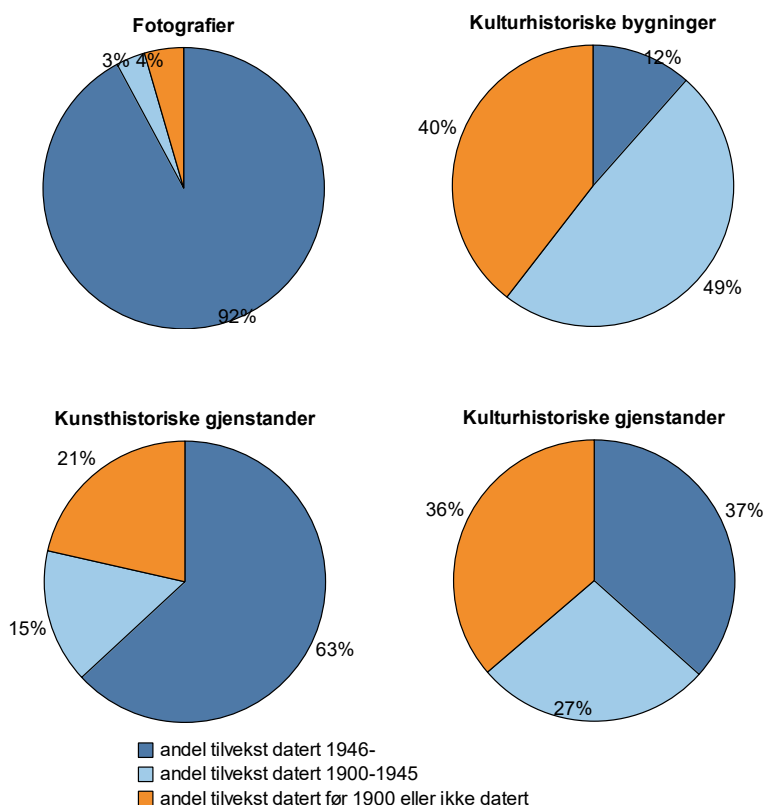
Grafen under fordeler seg på ulike typer samlinger og er sortert etter hvor stor andel tilvekst over de siste ti årene utgjør av samlingene totalt ved utgangen av 2023.

Grad av fornying av samlingene

Den andre indikatoren vi har går på datering av tilveksten. Statistikken spør om tilvekst og deretter hvor mye av tilveksten som er datert 1900-1946 og hvor mye som er datert etter 1946. Vi antar at øvrig tilvekst er datert før 1900. Spørsmålet skal fange opp en slags grov profil på hvilke perioder museene samler fra.

Fordeling av siste ti års tilvekst etter datering

Størstedelen av fototilveksten er datert etter 1946. Museene samler også mer samtidskunst enn eldre, men her er fordelingen jevnere. Tilvekst til de kulturhistoriske samlingene er mer

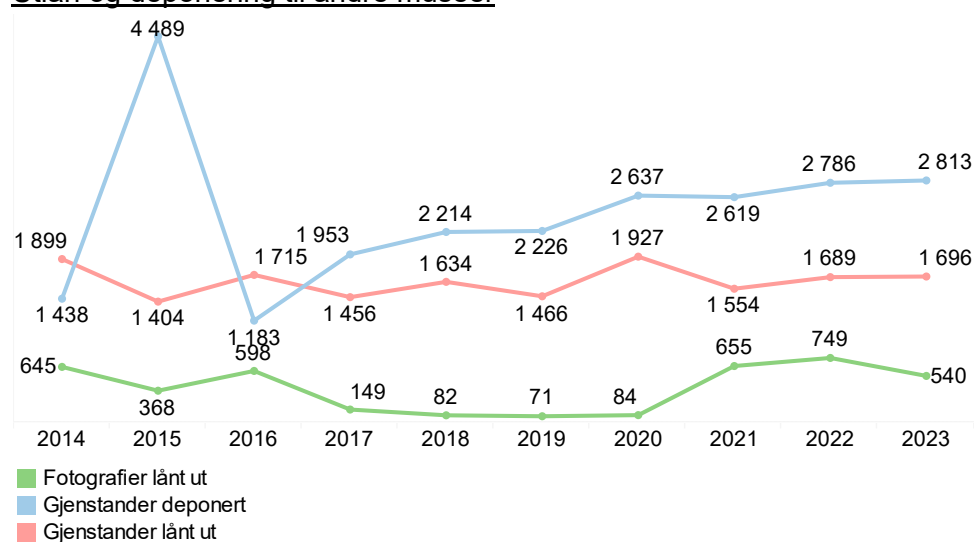
jevnt fordelt. 37 % er datert etter 1946, 27 % fra 1900 til 1946 og 36 % kan vi anta er enda eldre.

Tilvekst til bygningssamlingene består i liten grad av nyere bygg. Bare 12 % er datert etter 1946. Tallene er usikre, og som nevnt tidligere, er en del av tilveksten etterslep fra tidligere. Et presist bilde på hvilke perioder museene har prioritert å samle fra de siste ti årene krever grundigere undersøkelser. Grafene gir en indikasjon og et utgangspunkt for å diskutere om museene sørger for at samlingene reflekterer samfunnsutviklingen.

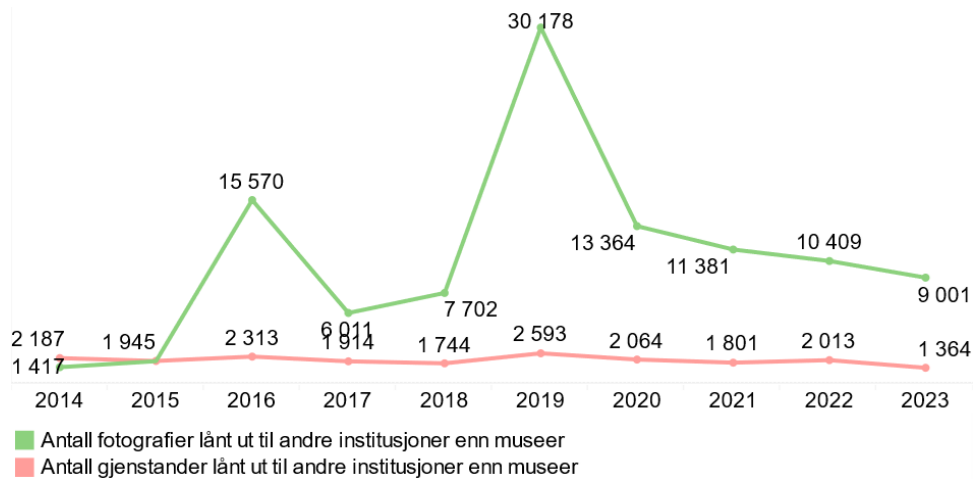
Samhandling

Bruk av samlingene på tvers av museer er et viktig samhandlingstiltak, jf. kap. *Aktiv samhandling*. Spørsmål om utlånsvirksomhet er eneste indikator på samlingsrelatert samhandling i statistikken. Ser vi bort fra 2015, viser grafen en jevn stigning i antall gjenstander deponert til andre museer. Utlån av gjenstander varierer fra år til år, men ligger mye lavere enn tall for tilvekst, som kan være relevant å sammenligne med.

Utlån og deponering til andre museer

Utlån til andre institusjoner enn museer

Samarbeid om magasin

Museene rapporterer i fritekst om samarbeid rundt magasiner. Den samlede gjennomgangen av oppbevaringsforhold i Trøndelag er allerede nevnt. I tillegg støtter Viken fylkeskommune og Kongsberg kommune følgende institusjoner med å etablere fellesmagasin:

Buskerudmuseet, Drammens museum for kunst og kulturhistorie, Norsk Bergverksmuseum, IKA Kongsberg, Arkivverket/Statsarkivet på Kongsberg og Vestfoldmuseene. Samhandlingen som ligger implisitt i museenes digitale infrastruktur, særlig rundt DigitaltMuseum og KulturNAV, kommer ikke tydelig til uttrykk i rapportering og statistikk, men er likevel viktig å knytte til samarbeid og samhandling som gir samlet tilgang og oversikt over samlingene.

ABM-samarbeid med Nasjonalbiblioteket

Flere museer i Det nasjonale museumsnettverket rapporterer om å ha inngått avtaler med Nasjonalbiblioteket (NB) om oppbevaring eller digitalisering av fotosamlingene. I tillegg har Nasjonalbiblioteket i 2023 kartlagt fotosamlinger med deltakelse fra flere museer.

Kartleggingen bidrar til økt publisering og forbedret dokumentasjonsarbeid, ifølge museene. Flere museer har fått digitalisert foto i NB og mange andre står i kø. Tilbudet i NB er et godt eksempel på velfungerende samhandling på tvers i ABM-sektoren og bidrar til å løse en stor utfordring i museenes dokumentasjonsarbeid. Det er samtidig viktig å huske på at digitalisering bare er en del av arbeidet. Museene må fortsatt sørge for å kontekstualisere, tilgjengeliggjøre og formidle samlingene.

Kunnskapsutvikling

Å utvikle ny kunnskap er en del av museenes kjernevirksomhet, og fremdyrkningen av kunnskap har til alle tider kjennetegnet museene som samfunnsinstitusjoner. For museene i Det nasjonale museumsnettverket er det en forutsetning for det faste driftstilskuddet de mottar fra KUD at de legger til rette for, og selv utfører forskning. Departementet forventer også at museene har kompetanse i organisasjonen som imøtekommer disse forventningene.

Solid kunnskapsproduksjon er ett av de fem museumspolitiske målene som museene rapporterer på i fritekst knyttet til egendefinerte mål. Museumsmeldingen fremholder at solid kunnskapsproduksjon er en viktig forutsetning for å kunne utvikle relevante formidlingstilbud. Det er forventet at museene tar en tydelig rolle som kunnskapsinstitusjoner, og at denne rollen videreutvikles slik at kunnskapen kommer ut i det offentlige rom.

Det å utvikle ny kunnskap er langt mer enn å produsere fagfellevurderte forskningsartikler, og skjer på flere arbeidsområder i museene. Kunnskapsutvikling kan knyttes til utviklingen av nye utstillinger og andre formidlingstilbud, og til arbeidet med å dokumentere og bevare samlinger og immateriell kulturarv. Det datagrunnlaget vi per i dag har, sier kun noe om museenes brede kunnskapsutvikling.

Planverk

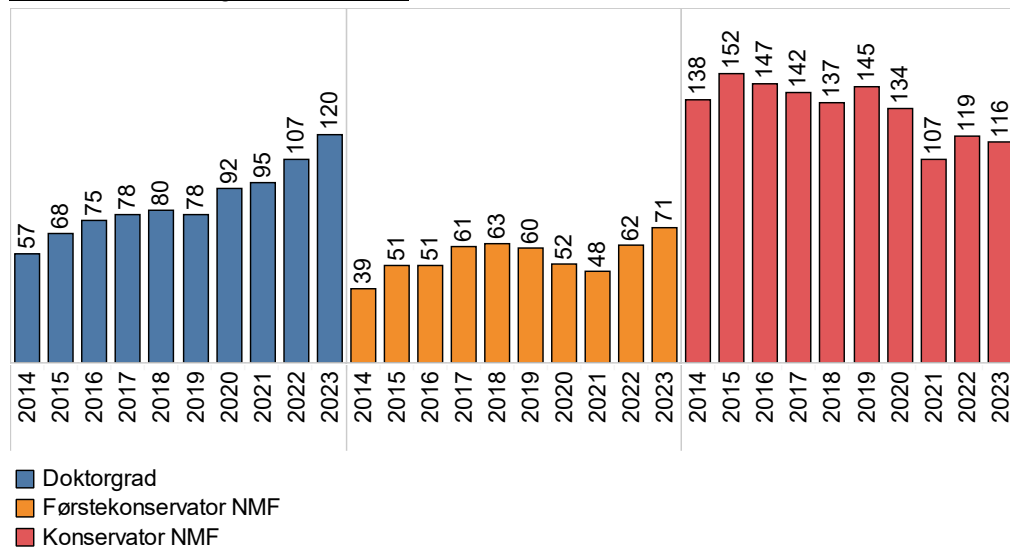
Kunnskapsutvikling er ressurs- og tidskrevende arbeid som krever planlegging og prioritering i museene. I et 10-års perspektiv har det vært en stor økning i andelen museer med plan for forskning; fra 59 % i 2014 til 90 % i 2023. 2022 var toppåret for andel museer med planverk for forskning med 93 %.

Den positive utviklingen i planverk de siste ti årene gjenspeiles også i den skriftlige rapporteringen, hvor en stor andel av museene beskriver planmessig, målrettet og strategisk forskningsaktivitet og kunnskapsutvikling. Flere museer beskriver særegenheten som kunnskapsinstitusjon med nærhet til samlinger og arenaer til formidling, og rapporterer om god sammenheng og helhetlig tenkning rundt alle de museumsfaglige arbeidsområdene.

Forskningskompetanse

Museene rapporterer om ansatte med forskningskompetanse i tre kategorier: *doktorgrad*, *konservator med autorisasjon fra Norges museumsforbund (NMF)* og *førstekonservator NMF*. Det er kun på dette området at museene rapporterer om spesifikk kompetanse. Andelen ansatte med forskningskompetanse anses som indikator for museenes potensiale for å produsere forskningsresultater. Ettersom de ikke er gjensidig utelukkende kategorier, kan det forekomme overlapp i rapportering på doktorgrad og konservatorkompetanse. Flere ansatte med forskningskompetanse gir bedre forutsetninger for forskningsarbeid, og legger grunnlag for større forskningsmiljøer i institusjonene.

Formell forskningskompetanse

I 2023 økte antallet ansatte med doktorgrad fra 109 til 120. Her har det vært en kraftig økning over flere år, og de siste fem årene har antallet med doktorgrad økt med 52 %. Antallet ansatte med autorisasjon som førstekonservator NMF økte fra 62 til 71, mens antallet ansatte med autorisasjon som konservator NMF holdt seg stabilt.

Rapporteringen viser at stadig flere museer tilrettelegger for forskning ved å sette av ressurser til egen forskningskoordinator, og flere museer har etablert interne ressursgrupper for forskning eller forskningsutvalg. Slik organisering gir større mulighet for å støtte opp om og videreutvikle ansattes forskningsaktivitet og kompetanseutvikling. Som eksempel nevnes blant annet forskningskoordinator som leder museets ressursgruppe for forskning, og som arrangerer forskningsfagdager for museets ansatte. Flere museer oppfordrer ansatte til å søke om konservatorautorisasjon. Andre legger til rette for videreutdanning som masterløp innen tematikk som er relevant for museet, og noen har også innført interne rutiner for veiledning av ansatte som forsker.

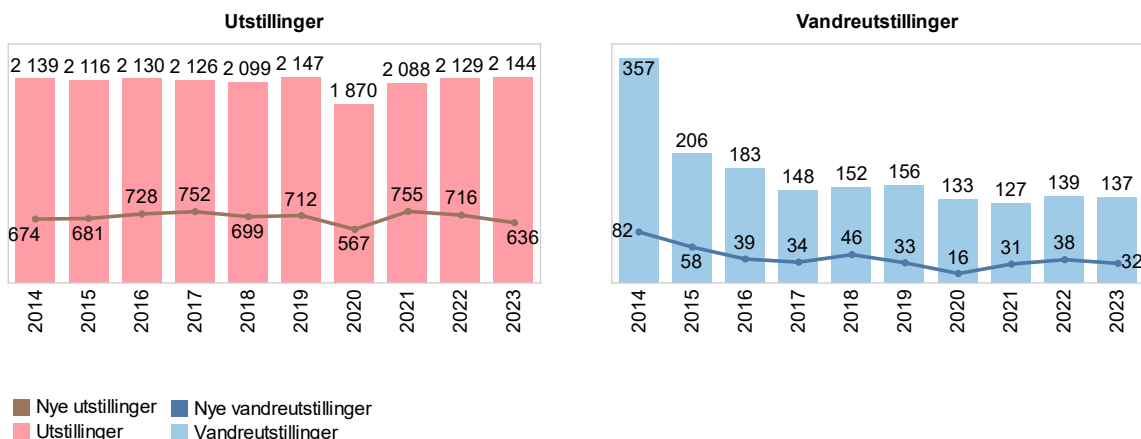
Resultater av kunnskapsproduksjon og forskning

Utstillinger som del av museenes brede kunnskapsutvikling

Utstillingene er museenes viktigste formidlingsmedium, og kan i tillegg være resultatet av kunnskapsgenererende praksiser, og i noen tilfeller forskning, slik publiserte fagfelleverderte forskningsartikler er det.

I museumsstatistikken rapporterer museene på antallet utstillinger og hvor mange av disse som var nye av året. Det samme gjelder for vandreutstillinger. Et tun eller friluftsmuseum med flere bygninger regnes som en utstilling i denne sammenheng. Statistikken viser en liten økning i totalt antall utstillinger i 2023. Av disse var om lag 30 % nye utstillinger, en andel som har holdt seg nokså stabil de siste årene, også under pandemien.

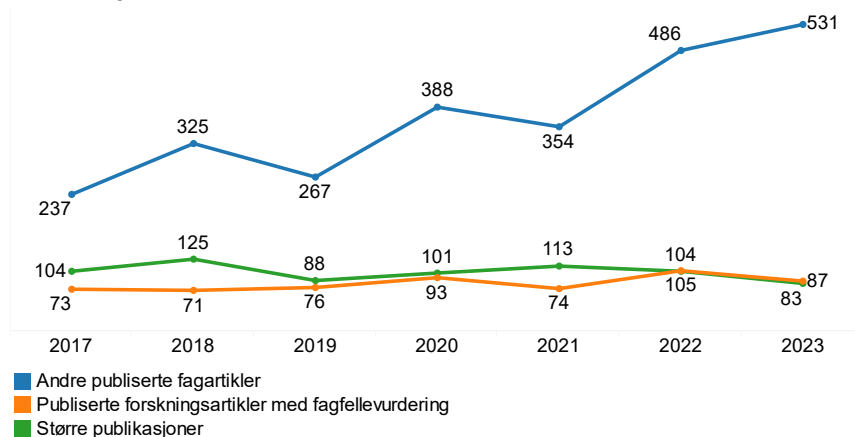
Utstillinger og vandretstillinger

Publikasjoner

Publisering av fagmateriale er en del av museenes brede kunnskapsproduksjon. Museene i Det nasjonale museumsnettverket rapporterer om tre typer publikasjoner. *Publiserte forskningsartikler med fagfelleevaluering* er en kategori publikasjoner forankret i en vitenskapelig kvalitetssikringsprosess som bidrar til å møte en viss standard for faglig kvalitet, relevans og etterprøvbarhet av forskningsresultatene. *Større publikasjoner* kan f.eks. være årbøker, antologier, større utstillingskataloger m.m., mens *andre publiserte fagartikler* er andre skriftlige bidrag fra museets ansatte.

Publikasjoner

De siste sju årene har antallet *publiserte forskningsartikler med fagfelleevaluering* og antallet *større publikasjoner* holdt seg noenlunde stabilt. Den største utviklingen i antallet publikasjoner er i kategorien *andre publiserte fagartikler* hvor det har vært en stor, men gradvis økning med 128 % fra 2017 til 2023.

Av *andre publiserte fagartikler* som er registrert med utfyllende informasjon, fremkommer det at det er stor variasjon og bredde i innenfor kategorien: fra artikler, til kronikker i aviser, magasiner og tidsskrifter. Det nevnes publisering av fagartikler på internett, bl.a. på DigitaltMuseum, Store Norske Leksikon, på egne nettsider, historiske blogger og andre faglige nettsider. Museene rapporterer også om bidrag i lokale årbøker og tidsskrift, samt om

konferansebidrag både i form av skriftlige bidrag og vitenskapelige fremlegg. En rekke museer rapporterer også om utstillinger, utstillingstekst og utstillingskataloger.

Museenes fagfelleverderte artikler er publisert i en rekke nasjonale og internasjonale tidsskrifter, som f.eks. *Curator: The Museum Journal*, *Norsk museumstidsskrift*, *Forensic Archaeology*, *Anthropology and Ecology*, *Tidsskrift for kulturforskning* og *Historisk tidsskrift*.

Bred kunnskapsutvikling

Til tross for at museene har hatt en stor utvikling i antall ansatte med doktorgrad, ser vi ikke en tilsvarende økning i antallet publiserte fagfelleverderte forskningsartikler. Dette betyr ikke at det er mindre kunnskapsutvikling i institusjonene, men at mye av kunnskapsutviklingen ikke nødvendigvis resulterer i forskningsartikler. Det er mange måter å utvikle kunnskap på, og museene produserer mange resultater som ikke fanges opp av dagens rapportering.

Immateriell kulturarv og kunnskapsutvikling

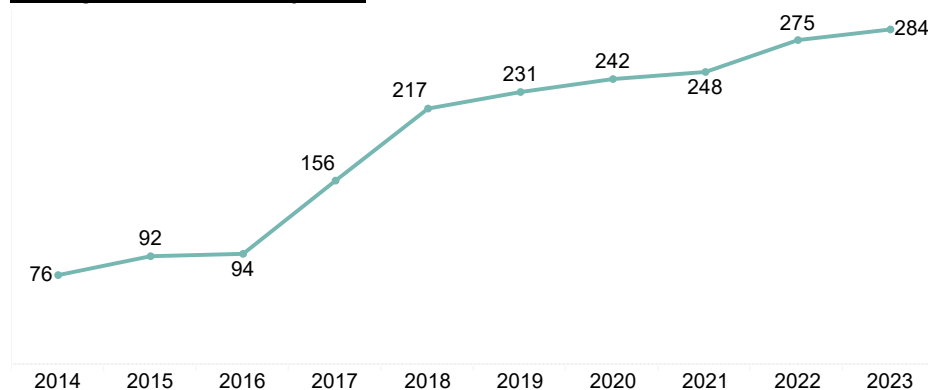
En stor andel av museene forvalter handlingsbåren kunnskap som inngår i museenes bredere kunnskapsproduksjon. I rapporteringen på målet om *Solid kunnskapsproduksjon* omtaler en rekke museer utvikling og produksjon av kunnskap knyttet til immateriell kulturarv. Dokumentasjonsarbeid står sentralt for å bygge kunnskap. Ett museum beskriver f.eks. hvordan de gjennom restaurering av et våningshus har tilegnet seg ny kunnskap om lokal byggeskikk, materialvalg og verktøy.

I rapporteringen vektlegger museene også kunnskapsoverføring og kunnskapsutvikling gjennom f.eks. kurs hvor deltagere er med å utøve håndverk som skautfelling, folkemusikk og dans, eller bygningsvernkurs for huseiere. Andre formidlingsaktiviteter det rapporteres om er webinarer, foredrag, demonstrasjoner der publikum kan se håndverket mens det pågår, og produksjon av dokumentar- og undervisningsfilm som fremhever innsikt fra tradisjonsbærere og praktiske demonstrasjoner av utøving av håndverk. Flere museer rapporterer også om museet som læringsarena eller opplæringskontor, i tett kontakt og samarbeid med universitets- og høgskolesektoren. Flere museumsansatte underviser også i UH-sektoren innenfor sine fagområder.

Samarbeid og prosjekter for forskning og utvikling

Formaliserte FoU-samarbeid og prosjekter legger rammer for nettverksbygging, kunnskapsdeling, innovasjon og kunnskapsutvikling på tvers av sektorer og landegrenser. Også på et regionalt og lokalt nivå kan FoU-samarbeid bidra til kompetanseheving og prioritering av arbeid med kunnskapsutvikling.

Deltagelse i FoU-prosjekter

Formaliserte FoU-prosjekter er i hjelpeteksten for museumsstatistikken definert som forsknings- og utviklingsprosjekter i samarbeid med UH-sektoren, faglige museumsnettverk, andre museer og forskningsmiljøer. Diagrammet viser ikke totalt antall prosjekter, men antall individuelle deltagelser i prosjekter, og er derfor kun en indikator på prosjektaktivitet. Grafen viser en stigning på deltagelser på 274 % mellom 2014 og 2023. 2023 er også et toppår med 284 deltagelser i formaliserte FoU-prosjekter.

I flere fylker har museene gått sammen om fylkesvise forsknings samarbeid. For eksempel vises det til prosjektet *Forskningsstruktur for musea i Vestland* der deltakerne arrangerer workshops, skrivesamlinger og digitale møter for ansatte som er interessert i forskning. Gjennom prosjektet bygger museene faglig fellesskap på tvers, og skaper gode, praktiske og forpliktende rammer for å utføre forskning. I Troms og Finnmark pågår det et lignende prosjekt, *Dutkan Davvin*, der også UiT Norges arktiske universitetsmuseum deltar. Prosjektet bidrar til å etablere en kompetansehevende møteplass mellom erfarne og uerfarne forskere i museene, og skal være samlende for å arbeide med forskningssøknader og publisering. Begge prosjektene har mottatt prosjektfinansiering fra Kulturdirektoratets program for museumsutvikling i perioden 2021-2023.

Museene rapporterer om en rekke ulike samarbeidspartnere i FoU-prosjekter. Samarbeidspartnere inkluderer kommuner, fylkeskommuner, faglige museumsnettverk og andre museer. Museene rapporterer om samarbeid med alle universitetene i Norge, en rekke høgskoler og over 30 universiteter i utlandet. Det rapporteres om samarbeid med lokale aktører som bl.a. næringslivsbedrifter og historielag, samt statlige organisasjoner som Riksantikvaren, Norges vassdrags- og energidirektorat, Norges geologiske undersøkelse, Arkivverket, Kulturtanken og nasjonale og regionale forskningsinstitutter. Av andre nasjonale samarbeidspartnere nevnes lokale og regionale reiselivsbedrifter, samt en rekke organisasjoner som f.eks. Forbundet KYSTEN, Naturvernforbundet, Norsk seterkultur og Norges museumsforbund. Når det gjelder internasjonale prosjekter, rapporteres det blant annet om samarbeid med UH-sektor, andre museer, offentlig sektor, statlige virksomheter, forskningsinstitutter og internasjonale nettverk.

Finansieringskilder

Samarbeidsprosjektene har mange ulike finansieringskilder. Dette inkluderer banker, kommuner, fylkeskommuner, lokale organisasjoner og næringsliv, regionale forskningsfond, universiteter og høgskoler.

Andre finansieringskilder er fond og stiftelser som Bergesensstiftelsen, Stiftelsen Fritt Ord og Stiftelsen UNI; statlige institusjoner som Forskningsrådet, Håndverksinstituttet, Kulturrådet, Kulturdirektoratet, Nasjonalbiblioteket, NIKU og Riksantikvaren; samt diverse nasjonale organisasjoner som Arkivforbundet, Forbundet KYSTEN, Fortidsminneforeningen, Norges museumsforbund og Norsk publikumsutvikling.

Av internasjonale finansieringskilder oppgir museene ulike ordninger innenfor EU og EØS, som Kreativt Europa, Erasmus +, Horizon Europe; interregionale og nordiske programmer som Nordisk kulturfond, Nordisk Råd og Nordlig Periferi og Arktis. I tillegg rapporterer museene om finansiering fra andre internasjonale kilder som forskningsinstitutter, universiteter og fond.

Utfordringer

De fleste museene i Det nasjonale museumsnettverket har ikke tilgang til å søke forskningsfinansiering fra Forskningsrådet, da de ikke oppfyller kravene til godkjente forskningsorganisasjoner. Flere museer rapporterer i fritekst om forsknings- og publiseringssamarbeid med universiteter for å omgå denne problemstillingen, ved at universitetet står som prosjektansvarlig. Museene uttrykker også et ønske om spesifikke ordninger rettet mot museene, utover det som allerede finnes.

Kunnskapsproduksjon er en av de fem museumspolitiske målene og en del av museenes kjernevirksomhet. Likevel er inntrykket at mye av kunnskapsutviklingen i museene er basert på prosjektmidler, noe som kan føre til at dette arbeidet ikke blir prioritert når ekstern finansiering uteblir.

Til tross for avsatt forskningstid for ansatte, er det flere museer som rapporterer at det ikke lar seg gjøre å benytte forskningstiden fordi andre driftsoppgaver må prioriteres foran forskning.

Besøk og formidling

Å formidle kunnskap ut til samfunnet, basert på materialet de forvalter, er en hovedoppgave for museene. For å fylle denne rollen er det sentralt at det som blir formidlet oppleves relevant og interessant for en størst mulig del av befolkningen. Museene er forventet å utfordre seg selv på om de når bredt nok ut, og om mange nok har mulighet til å ta del i besøkstilbudet.

Relevant formidling er ett av de fem museumspolitiske målene som museene rapporterer på i fritekst knyttet til egendefinerte mål. Museumsmeldingen slår fast at for å bedrive relevant formidling trenger museene flere blikk på *hva* som formidles og *hvordan* dette gjøres. Museenes formidlingsarbeid må derfor være tuftet på samspill og aktiv dialog med brukerne og samfunnet rundt om hva som er aktuelle tematikker og formidlingsformer. Slik kan historiefortellingen i museene inkludere et større erfaringsmangfold.

I en stadig mer digitalisert samtid vil museene kunne få økt betydning ved å utvikle sine fysiske arenaer med autentiske gjenstander. Og sammen med mulighetene som ligger i digital tilgang og formidling, vil museene kunne skape nysgjerrighet og kommunisere med nye grupper og generasjoner. Slik kan fysiske museumsbesøk og digital formidling utfylle hverandre på måter som styrker museenes utadrettede virksomhet i stort.

Systematisk tilnærming

Museene i Det nasjonale museumsnettverket rapporterer i stor grad om planmessig og strategisk arbeid med formidling. Statistikken viser en fortsatt positiv utvikling i andelen museer som har *formidlingsplan* (98 %), *plan for formidlingstiltak rettet mot barn og unge* (95 %) og *plan for digital formidling og dialog* (85 %).

Blant strategiske tiltak nevner museene blant annet intern kunnskapsheving i f.eks. god kjønnsrepresentasjon i museumsfaglige praksiser. Ett museum skriver særskilt om hvordan den interne strukturen av formidlere og pedagoger i faggrupper for utstilling, pedagogikk og programmering muliggjør kvalitetssikring og økt kapasitet i formidlingen. Flere museer understreker også viktigheten av en tilnærming som ser formidlingen i sammenheng med de andre museumsfaglige områdene.

Også for den digitale formidlingen melder nå flere om strategiske planverk, siden dette ble del av statistikkrapporteringen fra 2021. Digital formidling synes i økende grad å inngå i museenes ordinære formidlingsarbeid, med en stadig sterkere strategisk forankring og organisering. Flere museer melder om dedikerte stillinger, redaksjoner og kompetansehevingstiltak på tvers av sine arenaer og avdelinger. Noen museer omtaler også en helhetlig integrering av digitalt og analogt innhold i museets formidlingsarbeid.

Besøksutvikling

Hva er et *museumsbesøk*? Statistikken definerer det som en person som oppsøker museet for å benytte seg av dets utstillinger og formidlingstjenester. For friluftsmuseer regnes besøk av personer som oppsøker museets område i åpningstiden for å benytte seg av museets formidling på området. Besøk av personer som oppholder seg i museets lokaler og

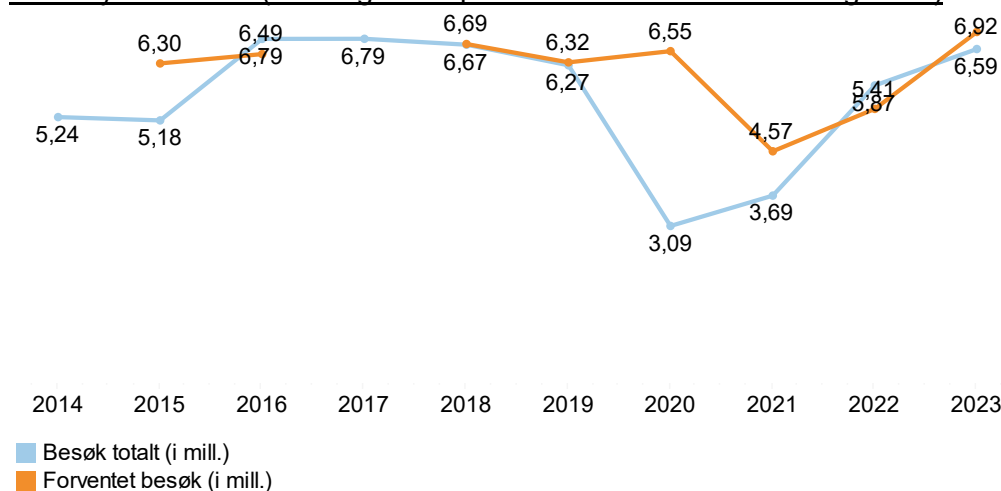
friluftsområde i forbindelse med arrangementer som ikke aktivt knyttes til museets formidling og virksomhet, regnes ikke med.

For utstillinger i andre lokaler enn museets egne, regnes besøk av personer hvis primære formål er å aktivt oppsøke museets utstilling. De som besøker museets stand på en messe, skal ikke regnes med. Personer som kun passerer gjenstander/fotografier i et offentlig lokale uten å oppsøke utstillingen skal heller ikke regnes med.

Virtuelle besøk (internettutstillinger og lignende) regnes ikke med her, men under *Digitale museumsbesøk*. Deltakere i pedagogisk virksomhet skal også være inkludert i besøkstallene. Dersom museet ikke skiller mellom barn og voksne, enkeltbesøk og gruppebesøk ved telling, skal besøkstallet registreres som *Enkeltbesøk voksne*.

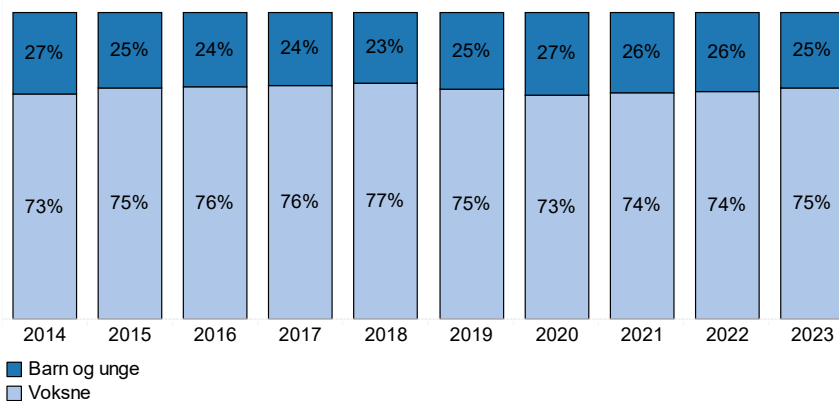
Med antall besøk med billett/inngangspenger (ikke gratis) menes antallet besøk rapportert i de andre feltene, som ikke var gratis. Antallet besøkende med billett kommer altså ikke i tillegg til tallet på besøk som er registrert i de andre feltene.

Totalt fysisk besøk (vi mangler tall på forventet besøk for 2014 og 2016)

Det samlede besøkstallet for museene i Det nasjonale museumsnettverket er nå tilbake på nivået før pandemien, med 6 587 531 besøkende. 82 %, eller 50 av de 61 museene rapporterer om økning i sine fysiske besøkstall. Barn og unge utgjorde 25 % av det totale besøket i museene, med 1 619 825 besøk. Denne andelen har holdt seg nokså stabil de siste ti årene.

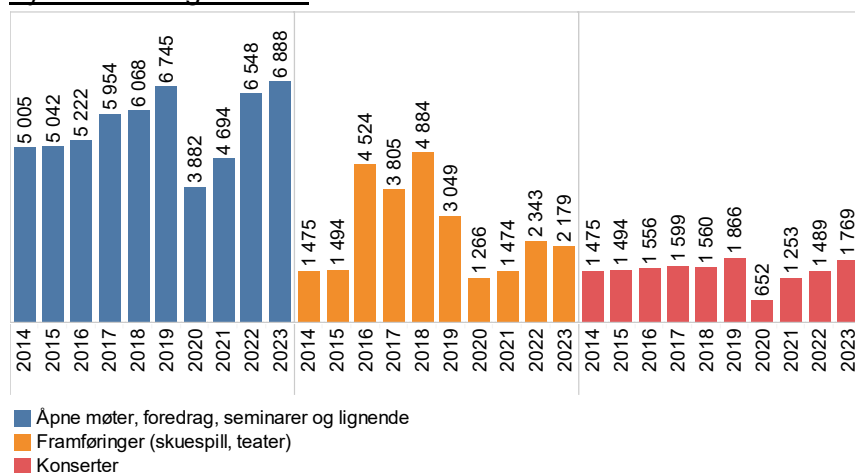
Prosentvis fordeling mellom barn og unge og voksne

Museene rapporterer om en økning i antall arrangementer etter pandemien. Både konserter og andre åpne møter øker, og er tilbake på samme nivå som før pandemien. Framvisninger av teateroppsetninger har gått noe ned fra 2022, men ligger likevel nært gjennomsnittet for de siste ti årene, dette gjelder også for konserter avholdt på museene.

En del museer rapporterer også om formidlingsaktivitet i form av bidrag til eller arrangement av faglige konferanser. Ett museum rapporterer f.eks. om arrangement av konferanse for lærere, og en annen om vertskap og medarrangørrolle for den nasjonale konferansen «SPOR - arena for kulturarv i DKS» i samarbeid med Kulturtanken.

Fysiske arrangementer

Tilgjengelighet – sikre tilgang for alle

Museumsmeldingen målbærer tydelige forventinger til arbeidet med å sikre at flere har tilgang til museenes ulike tilbud. Meldinga fremhever potensielle barrierer for å oppsøke museets tilbud, enten det kan knyttes til ulikhet i sosiokulturell kapital, økonomisk bakgrunn eller utforming av museenes fysiske og digitale publikumstilbud. Også ICOMs museumsetiske regelverk (paragraf.1.4) omhandler tilgjengelighet:

Styret skal sørge for at museet og dets samlinger er allment tilgjengelige innenfor et rimelig tidsrom og til faste åpningstider. Det må legges vekt på å tilrettelegge for personer med særskilte behov.

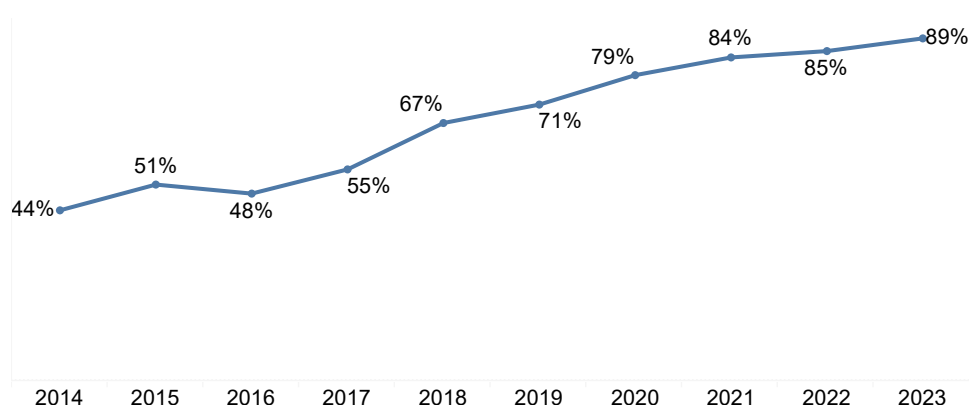
Datagrunnlaget sier noe hvor tilgjengelige museene var i 2023 på noen få områder; knyttet til billettpriser (jf. kap. *Økonomi*) og universell utforming av nettsider. Dataene kan dermed bare si noe om en liten del av museenes innsats for økt sosial bærekraft i samfunnet.

Museene har over flere år oppgitt hvorvidt lokalene er universelt utformet og hvorvidt formidlingen er lagt til rette for et bredt publikum, herunder personer med nedsatt funksjonsevne. Kulturdirektoratet erfarer at spørsmålene er formulert på måter som gjør det vanskelig å rapportere på dem. Det gir utslag i datakvaliteten, og vi har derfor valgt å utelate resultatene i rapporten. Kulturdirektoratet jobber fortløpende med tiltak for å forbedre datakvaliteten, og vil vurdere hvorvidt rapporteringen på dette området er formålstjenlig, slik den er utformet per i dag.

Omtale av tiltak for å sikre høyre grad av fysisk tilgjengelighet i museene knytter seg ofte til å installere og ta i bruk teleslynge i lokalene, legge til rette for bruk av høytaleranlegg under foredrag, sikre gode kontrastfarger på skilt og informasjonsmateriell, bedre lyssetting og utbedring av utendørs gangstier. Museene beskriver også bygningsmessige arbeider for å bedre adkomsten til utstillinger, og utfordringer knyttet til fysisk tilgjengeliggjøring av fredede bygg.

90 % av museene oppgir at de har nettsider som følger gjeldende krav til universell utforming (WCAG-standarden). Andelen museer med universelt utformede nettsider har vært jevnt økende siden 2016.

Andel museer med universelt utformede nettsider

Mangfold og inkludering

Flertallet av museene beskriver en helhetlig og bevisst tilnærming til arbeidet med mangfold og inkludering, og arbeider aktivt for å tiltrekke seg et mer mangfoldig publikum. Det gjenspeiler seg i alt fra lavterskeltilbud for familier, til virksomhet rettet mot mer konkrete målgrupper, som f.eks. tilrettelagte kunstopplevelser for mennesker med demens.

Flere museer beskriver i fritekst behovet for kompetanseheving av egne ansatte for å kunne imøtekomme ulike grupper besøkende på en bedre og mer faglig forankret måte. I dette arbeidet er samarbeid med ulike organisasjoner viktig, og museene oppgir bl.a. Funksjonshemmedes fellesorganisasjon, Norges Handikapforbund, Norges Blindforbund og Hørselhemmedes Landsforening som samarbeidspartnere.

Noen museer driver også oppsøkende virksomhet til institusjoner eller lokalmiljøer for å nå barn og unge på deres egen arena. Det rapporteres også om prosjekter der museene bidrar til å kople unge som opplever utenforskap sammen med lokalsamfunnets behov for arbeidskraft og kunnskap.

Språklig tilgjengeliggjøring

En annen innfallsvinkel til større mangfold og mer inkludering, er språk. Formidling på andre språk, enten det er utstillingstekster, omvisninger eller annen formidling, gjør museene tilgjengelige for flere. Av de totalt 531 interne besøksarenaene i Det nasjonale museumsnettverket tilbød 422, eller nærmere 80 %, formidling på engelsk. 117 arenaer hadde formidling på tysk, mens det 31 tilbød formidling på fransk. I tillegg til flere europeiske språk rapporterer museene om formidling på: russisk, kinesisk, tyrkisk, japansk, arabisk, urdu, somali og punjabi.

Utover de norske skiftspråkvariantene bokmål og nynorsk, rapporterer museene også om formidling på minoritetsspråkene: tre arenaer tilbyr formidling på norsk tegnspråk, fire på nordsamisk, én på sørsamisk og tre på kvensk.

Formidling for mennesker med demens

Flere museer har etter hvert en lang historikk knyttet til det å tilgjengeliggjøre utstillinger og formidling for besøksgrupper fra dagsentra og sykehjem, deriblant for mennesker med demens. 14 museer rapporterer om ulike tilbud for denne målgruppen i 2023. Kompetansedeling og erfaringsutveksling museene imellom er viktig også i dette arbeidet, og samarbeid med kommuner, herunder demenskoordinatorer og sanitetsforeningen, bidrar til å videreutvikle museenes kompetanse. I 2023 ble Oslo Museum tildelt Demensprisen i Oslo av Nasjonalforeningen for folkehelsen for sitt mangeårige arbeid for et demensvennlig samfunn med erindringstilbud og ekstra tilrettelegging på Bymuseet og kursing av egne ansatte.

Kunnskap om de besøkende

Museene er opptatt av å tilegne seg mer kunnskap om hvem de når med sine tilbud. En del museer gjennomfører derfor egne publikumsundersøkelser og holder kurs for ansatte i arbeidsmåter for å nå særskilte målgrupper. Enkelte museer har også innført nye billettsystemer som gir statistisk kunnskap om de besøkende. Mange museer erfarer at unge mennesker kan ha en høy terskel for å oppsøke fysiske utstillinger. En del museer beskriver derfor utvikling av digitale formidlingstilbud som en prioritet for å kunne nå denne målgruppen.

Arbeid med deltakelse, medvirkning og representasjon

Museene er forventet å arbeide systematisk for å sikre mangfold i hvem som deltar, medvirker og representeres i museene, også gjennom utstillinger og samlingsrettet arbeid. Det er likevel først og fremst arbeidet med utadrettet virksomhet som omtales når museene beskriver innsatsen for økt mangfold.

Urfolk og nasjonale minoriteter

17 museer rapporterer om arbeid med urfolk og/eller nasjonale minoriteter. Av disse konkretiserer 16 museer at de jobber med samisk tematikk, seks med kvensk, to med jødisk, tre med skogfinsk og to med romani/taternes kultur og historie. Det er i mange tilfeller snakk om historierelaterte prosjekter, i tillegg til aktiviteter, arrangementer og utstillinger som adresserer temaer knyttet til urfolk og nasjonale minoriteter. Museet Midt rapporterer om museets oppfølging av *Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport* fra 2023, og relaterer det til utstillinger, samlinger og kompetanseløft internt. Nordlandsmuseet rapporterer om samarbeidsavtale med Árran lulesamiske senter, hvor målet er å gjøre Bymuseet i Bodø til et viktig møtested for samisk kultur og fremheve denne dimensjonen i formidlingen av byens historie og identitet.

Medvirkning og samskaping

Stortingsmeldingen om barne- og ungdomskultur, *Meld. St. 18 (2020–2021) Opplive, skape, dele — Kunst og kultur for, med og av barn og unge*, formulerer klare forventninger om at kulturinstitusjonene utvikler nye formidlingsmetoder i dialog med barn og unge for å lage flere tilbud tilpasset ulike aldersgrupper. Som del av den årlige rapporteringen, bes museene derfor om å redegjøre for sine medvirkningstiltak, og om hvilke aldersgrupper institusjonen når med arbeidet.

For 2023 rapporterer 80 % av museene om medvirkning i en eller annen form fra barn og unge, i utvikling av utstillinger og aktivitetstilbud. Det er en økning fra de to foregående årene som museene har rapportert på dette; fra 64 % i 2021 og 77 % i 2022. Over halvparten melder om samarbeid med ungdom (13-18 år), mens nær 1/3 av museene oppgir at de også involverer yngre barn gjennom medvirkning.

Graden av involvering og systematikk varierer fra at brukere får uttale seg om et ferdig opplegg, via enkeltprosjekter med testgrupper og innspillsrunder, til mer gjennomgripende og etablert metodikk med inkludering gjennom hele prosessen. En god del museer benytter seg også av fremgangsmåter der barn og unge selv er med på å utvikle formidlingen, som samarbeid med elevbedrifter om utvikling av undervisningsopplegg. Når museene inviterer til slik medvirkning, erfarer flere viktigheten av avklaringer rundt forventninger og innflytelsesgrad i prosessen for å få til gode utviklingsprosjekter.

Ungdom er en viktig målgruppe

Ungdom er en tydelig beskrevet målgruppe i museenes medvirkningsarbeid, og den tekstlige rapporteringen vitner om institusjoner som samarbeider med målgruppen for å skape utstillinger og annet innhold. 18 museer omtaler arbeid med workshops, samskapingsprosjekter og dialog med ungdomspaneler. Særlig kunstmuseene virker å ha godt etablerte samarbeid med ungdom gjennom egne kunstklubber og prosjektet *Blikkåpner*. I tillegg til å gi målgruppen mulighet til å forme museenes formidling, oppgir flere at arbeidet er viktig for å engasjere ungdom som faller utenfor organiserte fritidstilbud.

Skeivt kulturår

I 2022 var det 50 år siden Stortinget opphevet straffelovens § 213, som forbød seksuell omgang mellom menn. I den forbindelse avsatte KUD søknadsbaserte midler til markeringen, og ulike prosjekter bl.a. i museene over hele Norge mottok midler til å gjennomføre store og små jubileumsaktiviteter dette året. I rapporteringen for 2023 er virkningen av de museumsbaserte prosjektene fra Skeivt kulturår tydelige, blant annet

beskriver flere museer kunnskaps- og utstillingsprosjekter som springer ut av arbeidet med jubileet.

Museene som læringsarenaer

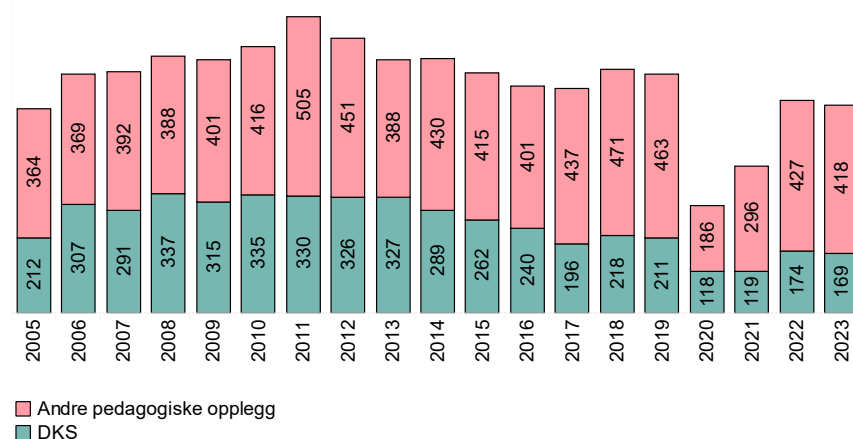
Museene har lange tradisjoner for å formidle til besøkende med utgangspunkt i egne samlinger, og kuraterte utstillinger og omvisninger er fortsatt museenes viktigste kanaler for slik kunnskapsformidling. Selv om museene har lange tradisjoner for samarbeid med skolen, viser museenes rapportering med tydelighet at de også fungerer som læringsarenaer i langt bredere forstand.

Pedagogiske undervisningsopplegg

Rapporteringen viser at mange museer er opptatt av å utvikle pedagogiske opplegg for å sikre relevant formidling av museet til barn og unge. Ett museum nevner f.eks. opprettelsen av en pedagogisk faggruppe med mål om å øke kvaliteten på pedagogisk virksomhet, øke antallet besøkende elever gjennom tettere dialog med skolene, og større grad av gjenbruk/flerbruk av tilbud på ulike arenaer. Det nevnes at forskningsprosjekter kan bidra som grunnlag for videreutvikling av pedagogiske opplegg og dermed gagne formidlingstilbudet ved museet i stort.

Flere museer rapporterer også om positive ringvirkninger av medvirkningsprosesser for å utvikle pedagogiske formidlingstilbud. Ett museum rapporterer at elevmedvirkning i pedagogiske opplegg ikke bare var morsomt for elevene, men at det for museet også bidro til å gjøre det lettere å komme i dialog med elevene, samt til økt refleksjon og kunnskap om temaet.

Barn og unge deltatt i pedagogiske opplegg og DKS opplegg (i hele 1000)

Museene rapporterer om pedagogisk virksomhet rettet mot barn og unge. Her regnes undervisning og pedagogiske opplegg som er mer enn museets vanlige omvisninger. Opplegg som museet driver utenfor museets anlegg, f.eks. besøk på skoler, skal også telles med. Antall personer som deltar i ett av disse spesielle oppleggene skal telles én gang, selv om undervisningen strekker seg over flere timer.

Hvis undervisningen varer i flere dager, telles hver dag for seg. Separate opplegg, f.eks. på forskjellige lokaliteter, telles hver for seg. Omvisning for egne klassetrinn regnes som pedagogiske tiltak. Deltakere i pedagogiske opplegg skal også være med i besøkstallene. Museene oppgir også hvor stor del av antallet barn og unge som deltok i pedagogiske

opplegg, som var tilknyttet Den kulturelle skolesekken (DKS). DKS bidrar til systematisk tilgang til kulturarvsopplevelser for skoleelever over hele landet. Rollen museene spiller i DKS varierer i ulike regioner, men mange steder museene en viktig del av dette tilbudet.

Etter pandemien har de fysiske besøkstallene steget igjen, også for barn og unge, men utviklingen i antallet barn og unge som har deltatt i undervisning i museene har generelt vært nedadgående de siste ti årene. Dette gjelder særlig for undervisningsopplegg i regi av DKS.

Formidling av immateriell kulturarv

Formidling av immateriell kulturarv står også sentralt i museenes tilbud til publikum. Det gjelder handlingsbåren kunnskap om tradisjonelt håndverk, sosiale skikker, ritualer og festiviteter, muntlige tradisjoner og uttrykk, mattradisjoner, kunnskap om naturen og universet og i form av utøvende kunst. Formidlingen av dette foregår i stor grad som framvisninger i forbindelse med åpne arrangementer.

Overføringen av slik kunnskap er i mange museer satt i system, med ulik grad av formalisering: fra opplevelsestilbud der barn og unge i grunnskolen får delta i aktiviteter som smiing og kurvfletting, via åpne praktiske kurs innen folkedans, instrumentbygging og historiske fototeknikker, til formelle studietilbud i samarbeid med videregående skoler innen tradisjonelle håndverksteknikker. Mange museer har etablerte samarbeid med aktive utøvere innen ulike handlingsbårne tradisjoner som bidrar inn i museenes formidlingsarbeid. Museene fungerer også som lokale og regionale møteplasser for bredere kulturelle uttrykk gjennom ulike fysiske arrangement.

Digitale museumsbesøk

Museene har rapportert om digitale museumsbesøk siden 2021. I statistikken regnes et *digitalt besøk* som «visits/sessions» på museets eget nettsted, og det forutsetter at en bruker utfører aktive handlinger på nettstedet, innenfor en viss tidsramme. Museene henter tallet ut fra museets analyseverktøy for nettrafikk (f.eks. Google Analytics). Hvis museet har flere nettsteder (domener), summeres disse og rapporteres samlet.

«Besøk» i denne sammenheng er ikke kortvarige enkelttreff (hits/page views: *uten* aktive handlinger på nettstedet) eller unike brukere (samme bruker kan ha flere besøk/visits/sessions på samme nettsted).

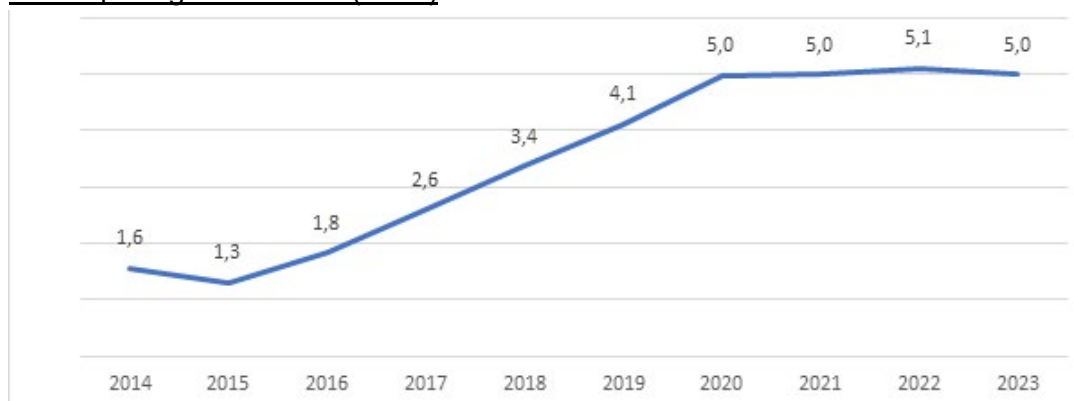
Brukertall og analyser av digital brukeradferd kan gi museene større innsikt i sammenhengen mellom innsats og respons. En del museer melder riktignok fortsatt om utfordringer knyttet til registrering av digitale brukertall. Dette forklares både med metodiske standarder i endring, men også med interne, organisatoriske forhold i museene. I takt med samfunnet ellers regner vi med at museene over noe tid også vil kunne dra nytte av mer standardiserte analyseverktøy og dermed få mer sammenliknbare tall for digital brukeradferd.

Digitale brukere og bruk

Digitale brukere og bruk

	2021	2022	2023
Besøk på eiga heimeside	14 255 956	15 381 482	15 604 472
Antall avspillinger/nedlastinger av faglig innhold i form av opptak/video/podcast (ev. på YouTube e.l.)	27 783 803	3 579 576	11 181 158
Antall følgere i sosiale medier	1 976 545	2 229 924	2 925 470
Antall tilbakemeldinger via digitale kanaler totalt	2 246 437	626 492	1 002 648
Antall tilbakemeldinger - Formidling og dialog i sosiale medier	2 238 585	615 803	995 262
Antall deltakere totalt på live digital formidling	113 536	39 512	16 904
Antall tilbakemeldinger på tilgang til samlinger og utstillinger digitalt	6 859	2 646	6 010
Antall deltakere totalt på andre typer digitale arrangementer (konserter, møter etc.)	349 812	71 981	1 404
Antall tilbakemeldinger knyttet til fagstoff på egne nettsider	993	8 043	1 376

Besøk på DigitaltMuseum (i mill.)

Mange museer understreker i den tekstlige rapporteringen at de aktivt selv benytter og formidler museumssamlingene via plattformen DigitaltMuseum. Statistikken for DigitaltMuseum viser at det samlede besøkstallet har ligget nokså stabilt på 5 mill. de siste fire årene.

Digitale formidlingstilbud

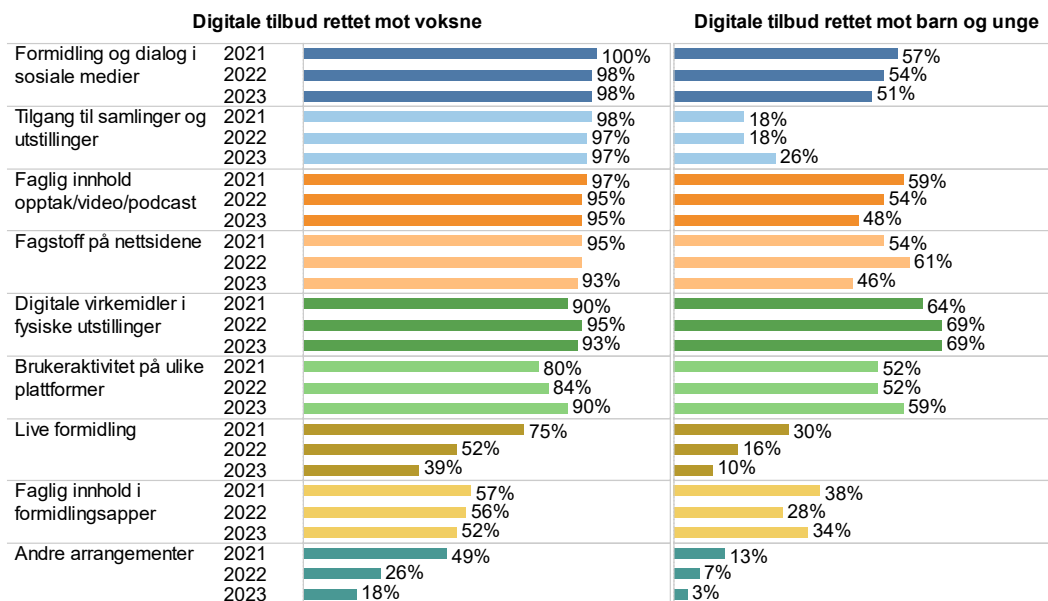
Museene er godt i gang med å ta i bruk digitale plattformer for kommunikasjon, og kan slik nå ut til nye grupper og generasjoner. Museene rapporterer om fortsatt høy aktivitet via digitale kanaler, med aktiv publisering i et spekter av sosiale medier, men også på egne nettsider og på samtlende faglige plattformer som DigitaltMuseum. Bruken av ulike kanaler varierer fra enkel kunngjøring av museenes fysiske tilbud, via små presentasjoner fra museenes samlinger og aktiviteter, til mer omfattende faglig og tilrettelagt digital formidling.

En del museer melder også om tilrettelegging for digital interaktivitet og faglig dialog med sine brukere. Inntrykket er at dette er enklere å få til der de digitale løsningene inngår i samspill med museets fysiske besøksarenaer. Flere museer nevner eksempelvis suksess med ulike digitale spillaktiviteter på sine fysiske arenaer. Museene beskriver at å skape faglig engasjement hos brukere på helt nettbaserte plattformer er mer krevende. Mens mange museer erfarer en avtakende interesse for digitale tilbud etter pandemien, melder andre museer om stigende digitalt engasjement blant sine brukere. Dette kan ha sammenheng med å 'treffe rett' med sitt digitale innhold, og kan være et resultat av målrettet og kompetent innsats fra museene.

Stadig flere museer gjør seg erfaringer med hvordan ulike formidlingstiltak virker, og slik hever sin interne kompetanse på dette området. Innhold som har vist seg å skape

engasjement, er å spørre publikum etter opplysninger om historiske foto som legges ut i sosiale medier. Filmmateriale synes også å ha god appell, og deles gjerne videre i sosiale medier. Utvikling av faglig solide og kuraterte nettressurser virker også å øke brukertallene, enten det gjelder tematiske nettstedet om lokalhistorie (som 'Gamle Haugesund', på Haugalandmuseet.no), fellesplattformer slik som Kraftlandet.no, eller ved å utvikle og presentere innhold på DigitaltMuseum.

Digitale formidlingstilbud fra 2021 til 2023

Andre målgrupper for undervisning i museene

Selv om museene tradisjonelt har vært en viktig samarbeidspartner for skolen, har de i dag en langt bredere målgruppeprofil på dette området. 22 museer rapporterer om særskilte tiltak rettet mot flykninger, hvor museene fungerer som arenaer for språkopplæring og integrering og som sosial møteplass. Slike tiltak skjer ofte i samarbeid med kommunene, flyktningmottak, samt flyktninghjelp, og omfatter spesialtilpassede omvisninger for målgruppen.

I rapporteringen for 2023 kommer krigen i Ukraina, med påfølgende flyktningstrøm, til uttrykk. 13 museer omtaler ulike tiltak som arrangementer og gratis inngang for ukrainske flykninger, og tre museumsarenaer har tilbudt formidling på ukrainsk.